

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Undervisnings-
och kultur-
ministeriet

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

owalg[!]roup

Selvitys SORA-lainsäädännön toimenpanosta ja soveltamisesta

Tilannekatsaus 3/2018

Yhteenveto

Hakijoita on jäänyt ottamatta opiskelijaksi varsin harvoin johtuen siitä, ettei hakijan ole katsottu olevan terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun. Milloin harkintaa on tehty, kuvausten perusteella epäily on ollut vakava. Tapaukset ovat usein liittyneet huumausaine- ja päihdeongelmiin, mielenterveysongelmiin ja rikostaustaan. Myös opiskeluoikeuden peruutuksia tehdään harvoin.

SORA-lakeihin liittyy vahvasti opiskelijan oikeusturvakysymykset, perustuslailliset oikeudet ja yhdenvertaisuuslainkin velvoitteet kohtuullisiin mukautuksiin. Etenkin vammaisjärjestöt ovat olleet huolissaan siitä, että lakia käytetään heppoisin perustein. Nyt tehdyn kyselyn vastausten perusteella ei voida tehdä arviota nykytilanteesta, koulutuksen järjestäjien osaamisesta tai valmiuksista. Suuri osa koulutuksen järjestäjistä antaa olettaa, että käytössä oleva tukipaketti opiskelun esteiden poistamiseksi on mittava, ja sitä hyödynnetään tarvittaessa. Myös tästä aineistosta nousi yksittäisiä vastaajia, joiden kohdalla nousi epäily ja kiinnostus tehdä tarkempaa koulutuksen järjestäjäkohtaista selvitystyötä asian tilasta ja käytännöistä. Se kuinka hakijoita karsitaan ohjauksessa ja hakeutumisvaiheen nivelvaiheyhteistyössä, jää myös pimentoon. Vastanneilla tahoilla nousi vain harvoin esiin prosessin taustalla olleen synnän vamma tai laaja-alaiset oppimisen vaikeudet. Niiden vaikutusta soveltuvuuteen ja toimintakykyyn käsiteltiin enemmän erillisessä kuulemistilaisuudessa, jossa nostettiin esiin, ettei lääkäreillä ole välttämättä tähän tarvittavaa erityisosaamista. Parhaimmillaan SORA-lainsäädäntö on joidenkin vastausten perusteella edesauttanut sitä, että opiskelun esteitä on lähdetty päämäärätietoisemmin purkamaan. Se, että lainsäädäntö on jäykkä ja prosessi pitkä, edesauttaa parhaimmillaan muiden ratkaisujen hyödyntämistä.

Vaikka lakia pidetään tarpeellisenä ja sen positiivisia vaikutuksia tunnustetaan, haasteita sen soveltamiseen tunnustetaan paljon. Lähtökohtaisesti lailla nähdään olevan ennaltaehkäisevää vaikutusta, sillä siitä tiedotetaan hakijoille ja sidosryhmille. Se, ettei terveydentilavaatimuksia ole kaikilta osin avattu, nähdään suurena puutteena jo hakuvaiheessa. Opiskelijaksi ottamisen vaiheessa pääsy- ja soveltuvuuskokeita hyödynnetään ennistä vähemmän, ja milloin niitä hyödynnetään, arviot vaikutuksesta soveltumattomien karsimiseen vaihtelevat. Varsin suuri osa näkee ne yhä tarpeellisiksi. Hakuvaiheessa opiskelijoiden esittämiä tietoja terveydentilasta hyödynnetään tietyin varauksin, mutta tieto esim. aikaisemmista opiskeluoikeuden peruuttamisista tai keskeneräisistä prosesseista ei välity koulutuksen järjestäjiltä tai Valviralta. Käytännössä SORA-prosessissa painopiste opintojen aikana tehtävässä tunnistamisessa ja soveltuvuuden osoittamisessa, jossa on runsaasti haasteita.

Koulutuksen järjestäjät kokevat usein, ettei tieto kulje opiskeluterveydenhuollosta. Epäselvyyttä on siitä, mitä tietoa ja kuka saa välittää ilman opiskelijan suostumusta. Huoli tai uhka ei välity opiskelijaterveydenhuollon ja opetus- ja ohjaushenkilöstön välillä. Tiedonkulun haasteet ovat salassapitosäädösten ja niiden tulkintojen takia erityisen haastavia SORA-prosesseissa, mutta nousevat haasteeksi myös yleisemmin opiskelijoiden tukitoimia pohdittaessa ja toimeenpantaessa.

Opiskeluterveydenhuollon vastausten perusteella koulutuksen järjestäjillä on usein parannettavaa koko SORA-prosessissa. Haastavimmalta kokonaisuudelta näyttää huumausainetestauksen käytännöt laajemmin opiskeluoikeuden peruuttamisen tiedonkulun ja salassapidon säädösten rinnalla. Kriteereitä pidetään vaikeana osoittaa toteen: toistuvuuden osoittamisen vaade, alakohtaisten soveltumattomuuden perusteiden puuttuminen, toimintakyvyn tulkinat, säännöksen soveltaminen vain käytännön tehtäviin esimerkeinä. Lääkäreiden alakohtaisten vaatimusten heikko tuntemus voi olla taustalla tilanteissa, joissa potilaista ei kirjoiteta lausuntoja, vaikka koulutuksen järjestäjä arvioi, että siitä olisi etua opiskelijalle. Lausuntoihin myös tukeudutaan eikä käytetä koulutuksen järjestäjän päätösvaltaa. Milloin opiskelija jatkaa opintoja tilanteissa, joissa esimerkiksi kuntoutus olisi parempi vaihtoehto, opinnot eivät etene, opintoaikaa ja tukia kuluu turhaan, millä voi olla merkittäviä vaikutuksia opiskelijalle. Milloin ratkaisu on väliaikainen keskeyttäminen, senkin aikana opiskelija voi kadota hoidon saavuttamattomiin. Huoli kohdistuu myös siihen, onko hoitoketju ja vastuu opiskelijasta selvillä silloin, kun päädytään opiskeluoikeuden peruuttamiseen. Opiskelija, jonka opiskeluoikeus on peruttu, ei enää ole opiskeluterveydenhuollon asiakas. Kyseessä on laajempi yhteiskunnallinen haaste, johon tulisi etsiä ratkaisuja niin lääkärinkunnan koulutuksella kuin myös kuntouttavan toiminnan ja rakenteiden kehittämisellä.

Tässä selvityksessä ei oteta kantaa siihen, miltä osin lakia on tarpeen muuttaa tai selkiyttää. Ilmeistä on, että käytännön haasteiden perusteella selvennystä kaivataan ainakin tulkintoihin koskien salassapitoa ja tiedonkulkua, opiskelijaksi soveltuvuuden ja toimintakyvyn arviointia sekä huumausainetestausta. Informaatio-ohjauksen tarve on ilmeinen. Tarvitaan käytännön esimerkkejä, verkostomaista yhteistyötä, ja alakohtaisten kriteereiden täsmentämistä, osaamista ja alakohtaista tuntemusta eri tahoille. Selkeyttä kaivataan ilmoittamisoihteeseen ja toimintaohjeet koulutuksen järjestäjän, opiskelija- ja opiskeluterveydenhuollon toimijoille, samoin kuin laajemmin hoitotahojen, muiden sidosryhmien ja viranomaisten välille.

Sisältö

Yhteenveto	2
1. Johdanto	4
2. SORA-lainsäädännön soveltamista koskevat toimintatavat hakeutumisvaiheessa	5
2.1 Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilatiedot ja niiden hyödyntäminen	5
2.2 Opintojen esteiden kartoitus, tukitoimet ja ratkaisuvaihtoehdot	7
2.2.1 Opiskelijaksi ottamisen vaihe	7
2.2.2 Toimenpiteet hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvien opiskelun esteiden poistamiseksi	8
2.2.3 Opiskelijaksi ottamatta jättäminen SORA-säädösten perusteilla	9
2.3 Pääsy- tai soveltuvuuskokeet SORA-tutkintoihin opiskelijaksi hakeutuville	9
2.4 Missä vaiheessa päätös olla ottamatta hakijaa opiskelijaksi tehdään?	11
3. SORA-säädösten soveltaminen opintojen aikana	12
3.1 Opiskeluvoimien perustamiseen johtavien seikkojen oikea-aikainen tunnistaminen, puuttuminen ja ohjaus opintojen kuluessa	12
3.2 Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen, muihin tukitoimiin ja koulutukseen	14
3.2.1 Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen ja muihin tukitoimiin	14
3.2.2 Opiskelijoiden ohjaus ja siirrot muuhun tutkintoon johtavaan koulutukseen	15
3.3 Opiskeluvoimien perustaminen tai harkinta	16
3.3.1 Tapausten yleisyys ja syyt	16
3.3.2 Haasteet opiskeluvoimien perustamiseen liittyen	17
4. SORA-asioiden prosessi ja vastuuttaminen	19
4.1 SORA-asioista tiedottaminen	19
4.2 SORA-lainsäädännön toimeenpanon ohjaus ja vastuut	21
4.3 Ulkopuolisen neuvonnan tarve ja käyttö SORA-lainsäädännön soveltamiseen	22
4.4 Yhteistyö eri tahojen kanssa	23
5. SORA-lainsäädännön vaikuttavuus, toimivuus ja kehittämistarpeet	25
5.1 SORA-lainsäädännön vaikuttavuus	25
5.2 Arviot koskien SORA-lainsäädännön soveltamisalaa, selkeyttä ja sovellettavuutta käytännössä	25
SORA-lainsäädännön soveltamisala	26
Esteettömyys ja opiskelijaksi ottamisen edellytykset	27
Opiskelijavalintaan liittyvä tiedonsaanti	29
Opiskeluvoimien perustaminen	29
Opiskeluvoimien perustamiseen liittyvä tiedonsaanti	31
Opiskeluvoimien palauttaminen	32
Huumausainetestaus	32
Menettely opiskeluvoimien perustamista koskevassa asiassa ja kurinpitoasiassa	34
Arkaluonteisten tietojen käsittely	34
Valitus opiskelijoiden oikeusturvalautakuntaan	35
Kurinpitoa ja opiskeluvoimien perustamista koskevan päätöksen täytäntöönpano	35
Tiedonsaantioikeus	35
Liite 1: Aineistosta nousseita kysymyksiä ja vastaajille epäselviä seikkoja	36
Liite 2. Laajoja avovastauksia	38
Liite 3. Kysely	40

1. Johdanto

Maaliskuussa 2018 kartoitettiin SORA-lainsäädännön soveltamisen kokemuksia ja toimeenpanon tilannetta sähköisellä kyselyllä, joka suunnattiin ammatillisen koulutuksen järjestäjille, ammattikorkeakouluille, yliopistoille, ja soveltuvin osin opiskeluterveydenhuollon toimijoille. Kysely sisältyy opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämään ja vuosille 2018–2020 ajoittuvaan SORA-selvitykseen. Sen tavoitteena on arvioida ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen SORA-lainsäädännön soveltamiseen liittyviä käytäntöjä sekä arvioida SORA-lainsäädäntöä koskevat mahdolliset kehittämistarpeet selvityksessä saatujen tietojen pohjalta.

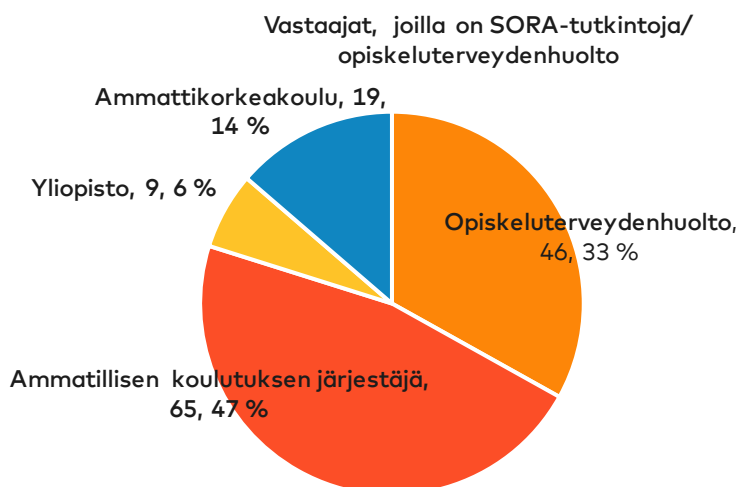
Kyselyn vastausaika oli 12.–29.3.2018. Kyselyn suunnittelu ja tulosten analyysiä on tehty yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen virkamiestyöryhmän kanssa. Teknisestä toteutuksesta ja tulosten koonnista on vastannut Owal Group Oy. Kyselyn tulosten lisäksi raportissa viitataan 16.4.2018 pidettyyn sidosryhmien kuulemistilaisuuteen.

Raportti on alun perin tuotettu virkamiestyöryhmän työpaperiksi, ja sen on tarkoitus toimia pohjana jatkotulkinnoille. Raportissa esitellään kyselyn tuloksia ja yhteenvedoja kysymyksittäin, mutta ei tehdä tarkempaa oikeudellista tulkintaa. Joissain tapauksissa on ollut mielekästä esitellä koulutuksen järjestäjien ja opiskeluterveydenhuollon näkemykset samassa kokonaisuudessa, vaikka kysymyksenasettelu on ollut poikkeava. Usein kerrotaan ensin koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen näkökulma, minkä jälkeen avataan opiskeluhuollon vastauksia. Raportissa käytetään usein termiä koulutuksen järjestäjä myös tilanteissa, joissa viitataan korkeakouluihin. Milloin mielekästä, ero koulutusasteiden välillä on tehty näkyväksi.

Kyselyn vastaajat

Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä, ammattikorkeakouluja ja yliopistoja pyydettiin välittämään kyselyn erityisesti SORA-säännösten toimeenpanoon osallistuvan vastuuhenkilön tai -henkilöiden vastattavaksi. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä ja ammattikorkeakouluja pyydettiin lisäksi välittämään kysely ja oheinen saate myös opiskeluterveydenhuollon asiantuntijoille vastattavaksi. Yliopisto-opiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon osalta Opetushallitus lähetti kyselyn suoraan YTHS:n toimipisteisiin.

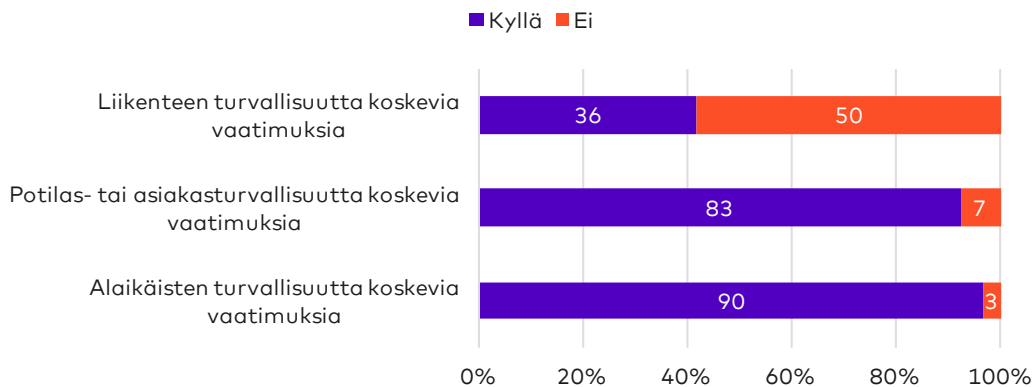
Kyselyyn saatiin 160 vastausta: 20 vastaajaa kertoi, ettei järjestä SORA-tutkintoja. Yhteensä 140 vastaajalla on kokemusta SORA-tutkinnoista: vastaajista 66 (47 %) on ammatillisen koulutuksen järjestäjiä, 19 vastausta ammattikorkeakouluilta (14 %) ja 9 vastausta yliopistoista (6 %). Korkeakoulun vastaajissa oli osin mukana eri kampuksen/ yksikön vastaajia. 46 vastausta (33 %) on opiskeluterveydenhuollon edustajilta.

Kuva 1. Kyselyn vastaajat, joilla on SORA-tutkintoja/ opiskeluterveydenhuolto

SORA-tutkinnot vastaajilla

Lähes kaikki vastaajat (97 %) järjestävät tutkintoja, joissa koulutukseen tai ammatissa toimimiseen liittyy alaikäisten turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Myös potilas- ja asiakasturvallisuutta koskevia vaatimuksia tutkintotarjonnassa on suurella osalla. Noin 40 % vastaajista järjestää koulutusta, johon sisältyy liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Koska lähes kaikki vastaajat järjestävät useampia tutkintoja, vastaajaprofiilin perusteella ei voida erotella, milloin vastauksissa viitataan eri SORA-tutkintoihin, ellei vastaaja ole sitä erikseen eritellyt.

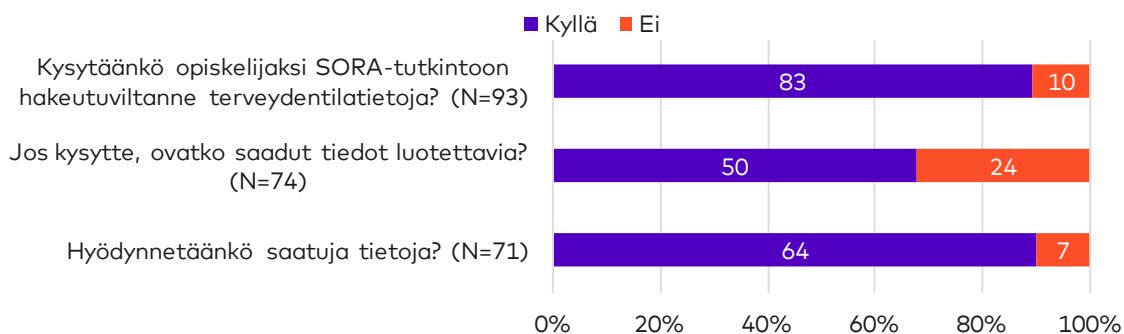
Kuva 2. SORA-tutkinnot vastaajilla

2. SORA-lainsäädännön soveltamista koskevat toimintatavat hakeutumisvaiheessa

2.1 Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilatiedot ja niiden hyödyntäminen

Vastaajista 89 % kertoo pyytävänsä SORA-tutkintoon opiskelijaksi hakeutuvilta terveydentilatietoja. Niistä jotka pyytävät, 68 % pitää tietoja luotettavina. 90 % kertoo hyödyntävänsä saamiensa tietoja.

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilatiedot:

Kuva 3. Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilatietojen kysyminen ja tietojen hyödyntäminen

Terveydentilatietoja kartoitetaan hakuvaiheessa tyypillisesti hakulomakkeella. Mikäli hakija on ilmaissut, että hänellä on jokin terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä este tai puute, pyydetään toimittamaan lääkärin lausunto terveydentilaansa ja toimintakykykään koskien. Täydentävänä mahdollisuutena on mainittu, että tarvittaessa hakija voi varata ajan opiskeluterveydenhuollon lääkärille minkä lisäksi voidaan pyytää lisätietoa ja kutsua haastatteluun. Tällöin voidaan tehdä ehdollinen päätös opiskelupaikasta.

Sosiaali- ja terveysalan perustutkintoon hakeutuvilta opiskelijoilta kysytään terveydentilatietoja. Yhteishaun yhteydessä hakijat merkitsevät opintopolussa "terveystöpän" ja toimittavat tarvittavat lausunnot pyydettyä terveydentilastaan. Terveystöpän täpänneet kutsutaan hakuvaiheessa oppilaitokseen keskusteluun.

Sote/psykologikeskuksen haastattelun yhteydessä, logistiikka, maanrakennus/pääsykoe tilanteessa kysytään terveydelliset esteet, nivelvaiheen tiedot lähialueen oppilaitoksista.

Perustutkinnon opiskelijoilta pyydetään opintojen alussa T-lausunto / T-todistus.

kyllä – hyväksymiskirjeessä, alkuhaastattelussa, terveystietolomake, soveltuvuuskokeessa

Yksi vastaaja on erikseen maininnut, että kysyttäessä terveydentilaa ja pyydettyä arvioimaan toimintakykyä, hakijalle on kuvattu alalla edellytettävä terveydentila ja toimintakyky.

Useampi ammattikorkeakoulun ja yliopiston vastaaja viittaa koulutusasteen yhteisiin SORA-kysymyksiin. Osa vastaajista erittelee käytäntöjä myös hakutyyppin mukaan: yhteishaussa tiedot pyydetään opintopolun kautta (tarkistetaan ja tarvittaessa pyydetään lisäselvitys), mutta jatkuvan haun osalta tietoa ei välttämättä kysytä haun yhteydessä vaan hakijoilta selvitetään terveystietoja useammin suoraan haastattelun yhteydessä.

Logistiikka-alan puolelta on kerrottu, että opiskelijat hankkivat opiskelun varhaisessa vaiheessa lääkärintodistuksen ajokorttia varten. Seuraavassa on kuvattu lisää alakohtaisia käytäntöjä:

Sosiaali- ja terveysalan, lääkealan ja logistiikan perustutkinto, kuljetuspalvelujen osaamisala: hakija täyttää opiskelupaikan vastaanottamisen yhteydessä joko lomakkeella tai Wilmassa ko. tutkinnon terveydentilaedellytyksiin liittyvän kyselylomakkeen. Mikäli opiskelija vastaa johonkin kohtaan kyllä arvioidaan, onko asia sellainen, että pyydetään lääkärinlausunto. Asian selvittämisen ja hakijan ja huoltajan kanssa käydyn keskustelun jälkeen opiskelijavalinnasta vastaava tekee päätöksen opiskelijavalinnan vahvistamatta jättämisestä. Hakija pyritään ohjaamaan muuhun koulutukseen. Metsäalan perustutkinto, metsäkoneenkuljettaja: yhteishaussa selvitetään asia opintopolku.fi palvelussa terveydentilaan liittyviä seikkoja ilmoittaneiden osalta ja jatkuvassa haussa asia selvitetään haastattelun yhteydessä. Samoin kaikkien SORA-ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen kohdalla asia selvitetään haastattelussa ja tarvittaessa pyydetään lääkärinlausunto ja asia etenee samoin kuin perustutkinnoissa."

"Jos haastattelussa ilmenee jotain terveydentilasta, minkä arvelemme vaikuttavan valintaan, joten jos hakija tulee valituksi, pyydämme lääkärintodistuksen terveydentilasta. Pyyntöön liitämme tutkintokohdaiset terveydentilavaatimukset. Hänen opiskelupaikkansa on ehdollinen, kunnes lääkärintodistus on toimitettu. Mikäli sitä ei toimiteta, opintopaikka raukeaa.

Yksi vastaaja kertoo, että hakeutijat ovat pääsääntöisesti työelämässä olevia opiskelijoita, joiden työnantaja on jo tehnyt tarvittavan seulonnan henkilön soveltuvuudesta ammattiin. Siten tietoja ei pyydetä.

Suuri osa pitää saatuja terveydentilatietoja luotettavina. Milloin tietoja ei pidetä luotettavina, haasteena nousee usein, ettei opiskelijoiden omailmoitus ole aina luotettava ja tietojen tarkistaminen koetaan vaikeaksi erityisesti psyykkisen terveydentilan ja päihdeongelmien osalta. Haasteena nousee myös, että hoitava taho/lääkäri ei ota suoranaisesti kantaa. Haasteet voivat tulla näkyville vasta opintojen alettua. Hakijat eivät aina välttämättä edes ymmärrä kysymyksiä, jolloin väärinymmärryksiä täytyy selvittää proseduurin mukaisesti.

T-lomake on kevyt, eikä tuo esiin sitä, jos hieman vakavampia haasteita on.

Sosiaali- ja terveysala: Fyysisiä terveydellisiä seikkoja koskien yleensä ovat. Psyykkisen terveydentilan ja päihdeongelmien osalta tilanne vaihtelee suuresti riippuen siitä missä sairauden vaiheessa hakija on.

Tunnollisemmat hakijat luettelevat herkästi tietoja, jotka eivät muodosta estettä opinnoille. Toisaalta moni pelkää rehellisen arvion estävän sisäänpääsyn eivätkä kerro totuutta.

Jokainen sosiaali- ja terveysalan hakija on tähän mennessä saanut lääkärinlausunnon, jossa todetaan, ettei terveydellistä estettä ole. Lisäksi hakijoiden käsitykset ilmoitettavista terveydellisistä

esteistä tai mahdollisesta päihdeongelmasta vaihtelevat suuresti. Subjekttiivinen kokemus (ei minusta vaikuta opiskeluun) riittää hakijalle olla ilmoittamatta terveydellisiä esteitä. Näkemyksemme mukaan hakija on yleisesti ottaen rehellinen koskien tilaansa, mutta nykyinen käytäntö mahdollistaa terveydentilasta ilmoittamatta jättämisen, vaikka se olisi ehkä oleellista.

Logistiikan perustutkinto: Opiskelijan haastattelu, jossa mukana ajokorttirekisteriote + opiskelija jättää ajokorttilupahakemuksen yhteydessä lääkärintodistuksen ajokorttiluokan 2 terveydentilavaatimuksen mukaisen lääkärintodistuksen.

Kuten myös toisaalla raporttia tuodaan esiin, luotettavuuden sijaan koulutuksen järjestäjiä ja opiskeluterveydenhuoltoa pohdituttaa tietojen hyödynnettävyys. Esimerkiksi T-lomaketta pidetään kevyenä.

Tietoja hyödynnetään mm. siten, että saadut tiedot toimivat pohjana, ja niiden perusteella voidaan pyytää lisätietoa. Tällöin voidaan tehdä ehdollinen päätös opiskelupaikasta, kunnes opiskelija on esittänyt tarvittavat dokumentit. Tietoja kerrotaan hyödynnettävän arvioitaessa soveltuvuutta alalle, tukitoimien suunnittelussa, henkilökohtaistamista tai urasuunnittelua varten. Osa kertoo hyödyntävänsä tietoja ohjattaessa opiskelijoita paremmin soveltuvalla alalla.

Jos haastattelussa ilmenee, että terveydentila ei vastaa vaatimuksia, ohjaamme opiskelijan hänelle soveltuvampaan tutkintoon ja mahdollisesti terveydenhuollon pariin.

Saatuja tietoja hyödynnetään siten, että hakijan kanssa keskustellaan valintakoepäivänä, jotta hänelle tulisi realistinen kuva alan työn ja opiskelun vaatimuksista ja hän pystyisi arvioimaan onko ala tai ajankohta opiskelun aloittamiselle oikea. Muuten ei hyödynnetä.

Milloin tietoja ei ole hyödynnetty, taustalla nähdään haittana salassapidon ja vaitiolovelvollisuuden käytännöt. Opiskelijoiden omailmoitusta ei nähdä aina riittävänä, ongelmat voivat ilmetä vasta opintojen alettua, jolloin puuttuminen nähdään myös haastavana:

Tietoja ei hyödynnetä muuhun kuin siihen tarkoitukseen, johon ne ovat alun perin pyydetty. Kokemuksemme mukaan tällä terveydentilatietoihin liittyvällä kohdalla ei ole sellaista merkitystä kuin sillä pitäisi olla. Nykytilanteessa hakija voi salata sellaisen diagnoosin, jolla olisi vaikutusta hakuvaiheessa ja jos nämä tieto tulisi korkeakoulun tietoon myöhemmässä vaiheessa, tiedon kertomatta jättämisellä ei ole mitään merkitystä. Kokemus on osoittanut tässä kohtaa lain suomat mahdollisuudet riittämättömiksi.

Jokainen hakija on saanut lausunnon, ettei terveydellistä estettä ole. Opintojen aikana opiskelun esteitä tullessa esiin, opinto-ohjaaja palaa ohjauskeskustelussa hakuvaiheeseen ja kysyy perustetta sille, miksi hakija jätti ilmoittamatta terveydellisen esteen. Jos hakija jättää ilmoittamatta terveydellisen esteen, ei tutkinnolla ole mahdollisuuksia "tarttua" tähän opintojen aikana, vaikka tuo jo hakuvaiheessa hakijan tiedossa oleva seikka aiheuttaisi esteitä opintojen etenemiselle.

2.2 Opintojen esteiden kartoitus, tukitoimet ja ratkaisuvaihtoehdot

2.2.1 Opiskelijaksi ottamisen vaihe

Opiskelun esteiden ja ratkaisuvaihtoehtojen kartoitusta esteiden poistamiselle opiskelijaksi ottamisen vaiheessa tehdään, mutta kattavuudesta ei voi tehdä vastausten perusteella tarkempaa arviota. Erilaisia käytäntöjä ovat mm. siirtotietojen hyödyntäminen, erillinen terveydentilaa kartoittava kysely/lomake, tarkentavat haastattelut (myös esim. terveydenhoitaja) ja lisälausuntopyynnöt. Lisäksi valintahaastattelut tai koejärjestelyt voivat antaa viitteitä; *"Erityisjärjestelypyynnöt ja -päätökset, soveltuvuuskokeet"*. Osalla viitataan jo tässä vaiheessa HOKS-prosessiin, ts. jo opintojen alkuun.

Haastatteluin, siirtotiedoin ja yhteydenotoin lähettävään oppilaitokseen, työpajaan jne. Osassa aloista on psykologiset ja muut soveltuvuustestaukset. Käytössä on lähtötasokartoituksia ja oppimisvalmiustestauksia. Terveystarkastukset.

Hakeutumisvaiheen haastattelussa selvitetään mahdollisten tukitoimien tarve ja luonne.

Hakija toimittaa lääkärinlausunnon, mikäli jokin este terveydellisistä syistä tai muista toimintakyvyn rajoitteista johtuen hakijalla on. Lisäksi hakuvaiheessa hakijat voivat yleisesti kysyä terveydellisten esteiden vaikutusta opintoihin. Usein hakijat kysyvät joko sähköpostitse tai puhelimitse opinto-ohjaajalta terveydentilan vaikutusta opintoihin, esim. hakija ei voi tehdä mielenterveydellisistä syistä yötyötä, hakijalla on veriteitse tarttuva tauti, hakijalla on selkäongelmia. Hakijan kanssa käydään useimmiten puhelimitse ohjauskeskustelua ja kartoitetaan opiskeluympäristöä ja mietitään, millaiset erityisjärjestelyt ovat mahdollisia. Opinto-ohjaaja ohjaa myös aina hakijaa ottamaan yhteyttä omaan hoitotahoon ja keskustelemaan uravalinnasta. Mikäli hakija on ilmoittanut hakuvaiheessa terveydellisen esteen, hakijaa pyydetään toimittamaan tarvittavat dokumentit. Valintakokeita varten hakija toimittaa selvityksen tarvittavista erityisjärjestelyistä. Usein nämä erityisjärjestelyt liittyvät erilaisiin oppimisvaikeuksiin, esim. lisääjän tarve tai häiriötön koetila. Erityisjärjestelytarpeita voi olla myös terveydellisiä, esim. tihentynyt virtsaamistarve ja mahdollisuus päästä sujuvasti kesken kokeen käymään wc:ssä. Jotkut erityisjärjestelytoiveet herättävät keskustelua ammatin vaatimuksiin liittyen, esim. jos hakija ei pysty laskemaan valintakokeen laskuja yhteisessä koetilassa, niin miten hakija pystyy opiskelijana laskemaan lääkelaskuja erilaisissa potilastilanteissa. Mitään valtakunnallista ohjetta erilaisille erityisjärjestelymahdollisuuksille ei ole käytössä. Ylläolevien käytäntöjen lisäksi ei ole mahdollista kartoittaa opiskelun esteitä hakuvaiheessa.

2.2.2 Toimenpiteet hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvien opiskelun esteiden poistamiseksi

Toimenpidekuvauksissa liittyen hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn opiskelun esteiden poistamiseksi annetaan usein ymmärtää, että käytössä oleva tukipaketti on varsin mittava. Vastauksissa annetaan yleisempiä kuvauksia opiskelijahuollon ja erityisopetuksen tuesta, palveluista ja apuvälineistä. Toisaalta osassa vastauksissa kerrotaan erikseen, että tarjonta on olemassa vasta opintojen alettua, ei hakuvaiheessa.

Ohjaus toiseen koulutukseen on keskeinen vaihtoehto, mutta perusteet vaihtelevat tutkinnoittain. Joitain alakohtaisia esimerkkejä nousee aineistosta. Esimerkiksi logistiikka-alalla nostettiin esiin, ettei opetusautoissa ole erityisvarusteita, jotka mahdollistaisivat fyysisten esteiden poiston. Toisaalla kerrotaan, että merenkulussa ei ole mitään tukitoimia, mutta aiemmin esim. värinäkökykyrajoitteisia on ohjattu opiskelemaan merenkulun insinööripuolelle, missä vaatimukset ovat olleet vähän lievemmät.

Alla esimerkkejä kuvauksista, joissa korostuu kuitenkin opintojen aikaiset tukitoimet. Ensimmäisessä nostetaan esiin haasteena se, ettei tieto erityisjärjestelyistä kulje automaattisesti:

Yleensä kaikki lopulliset toimenpiteet terveydentilan tai toimintakykyyn liittyvien opiskelun esteiden poistamiseksi tehdään vasta silloin, jos hakija tulee valituksi. Emme siis tee hakijoille vielä suunnitelmia, sillä hakijoita on suuret määrät ja näin ollen ei ole mielekäästä tehdä suunnitelmia vielä hakuvaiheessa. Hakuvaiheessa arvioidaan mahdollisuuksia yleisesti eli pystyykö hakija hakemaan opiskelupaikkaa (hakijalla on esim. toimitettuna lääkärinlausunto). Valituille opiskelijoille pidetään kaikille opinto-ohjaajan ryhmätapaaminen, jossa kerrotaan yleisesti opetuksen erityisjärjestelyistä ja kerrotaan, miten opiskelun esteiden poistaminen etenee. Mikäli opiskelijalla on kaikki selvillä, opiskelija tapaa opinto-ohjaajan, täyttää hakemukset ja päätösten mukaisesti opiskelija saa opetuksen erityisjärjestelyt. Haasteena tässä on se, kuinka eri opettajat ja missä vaiheessa he saavat tietoonsa opiskelijan tarvitsemat erityisjärjestelyt. Hienoa olisi, jos opiskelija voisi ilmoittautuessaan opintojaksolla, ilmoittaa myös hänelle myönnettyt erityisjärjestelyt. Näin opettaja olisi niistä jo tietoinen, kun hän aloittaa opintojakson suunnittelun. Opintojen aikana voi ilmetä opiskeluun liittyviä esteitä. Terveystieteen koulutuksessa toimii opiskeluhuovintoryhmä (opiskeluterveydenhoitaja, opinto-ohjaaja ja mielenterveys- ja päihdehoitotyön opettaja) ja kuka ryhmän jäsenistä tai opiskelija voi toivoa yhteistä tapaamista. Opiskeluhuovintoryhmä pystyy yhdessä opiskelijan kanssa laaja-alaisesti miettimään opiskelun esteiden poistamista ja opiskelijan ohjaamista. Tarvittaessa opinto-ohjaaja ja opiskeluterveydenhoitaja osallistuvat opiskelijan hoitoneuvotteluihin. Tämä yhteistyö lisää huomattavasti eri tahojen ymmärrystä opiskelijan opiskelun aikana tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Lisäksi yhteistyö mahdollistaa yhteistyösopimuksen tekemisen, esim. yhteistyössä hoitotahojen kanssa arvioimme opiskelijan mahdollisuudet aloittaa harjoittelut. Haasteena tässä on taas tiedonkulku.

Ohjaus, tuki, erityisjärjestelyt, tarvittaessa myös apuvälineitä. SORA-lainsäädännön ulkopuolella normaalin esteettömyyden puitteissa tuemme esim. lukihäiriöisiä tai muita vastaavan tyyppisten ongelmien parissa olevia.

Esteettömyysuunnittelija tekee opiskelijaksi hyväksytyn aloitteesta suosituksen opetuksen erityisjärjestelyiksi ja näitä pyritään mahdollisuuksien mukaan noudattamaan. Psykologiassa opiskelijoiden psyykkistä hyvinvointia seurataan osana opintoja. -- Seurannassa on vuosittain 1-2 opiskelijaa, joiden

hyvinvoinnista on noussut huoli. Tarvittaessa on järjestetty henkilökohtaisia keskusteluja ko. opiskelijoiden kanssa. -- Sosiaalityössä on järjestetty yksi näyttökoe opiskelijan kohdalla, jonka käyttäytymisen perusteella heräsi huoli hänen selviytymisestään asiakastyössä, näyttökoetta edelsi kaksi yksilötapaa-mista opettajan kanssa. Tarvittaessa opiskelijoita on ohjattu opintopsykologille ja YTHS:n palveluihin.

Opiskeluhuollon palvelut, kaikki mahdolliset tukitoimet, palaverit ja yksilölliset tukisuunnitelmat, joskus keskeytykset terveydentilan vuoksi. Lisäohjaus, opiskeluhuollon tuki, tekniset apuvälineet (esim. kuulolaite).; Sote-alalla aika luontevaa alan ihmisten osaamista, koska opettajilla terveydenhuollon koulutus taustalla. Osataan ohjata avun piiriin. Monialainen yhteistyö kaikissa tilanteissa. Apuvälineitä ei ole tarvittu. TOP-paikkoja sovittu terveydentila huomioiden, mutta tutkinnon perusteet mielessä.

Lomake täytettävä, jossa kysymyksiä terveydentilasta, päähteiden käytöstä. Ohjaus, tuki ja apuvälineet. Hoitotahon kanssa säännölliset palaverit. Henkilökohtaisen avustajan mahdollisuus, työpaikan tarkka valinta, ammattityöntekijän ohjaus ja tuki työpaikoille. Opintojen pidentäminen ja pilkkominen. Jokaiselle tehdään yksilöllinen polku, jossa hoitotaho yms. tukihenkilöt mukana. Alaikäisten huoltajat ovat vahvasti mukana.

Alussa tehtävät ohjauksen tuen kartoitukset tähtäävät siihen, että varmistutaan soveltuvasta tutkinnosta. Ohjaus soveltuvaan tutkintoon ja erityisen tuen tukitoimet, ohjaus ja varhainen puuttuminen. Yksilöllisen opiskeluhuollon toimenpiteet ja jatkohoitoon ohjaaminen sekä olemassa olevan hoitokontakin aktivoiminen.

Opinto-ohjausta, erityisopetusta, opiskelijaterveydenhoitajan, kuraattorin ja psykologin palveluja. Huolehditaan että fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö ovat kunnossa.

Hoitoonohjaus ja tarvittaessa opintojen keskeytys hoidon ajaksi. Yhteistyö hoitotahojen kanssa.

Oppimisen apuvälineiden käyttäminen, kuten värilliset viivaimet, stressipallot, jumppapallot, äänikirjat. Oppilaitoksen tukipalvelut, tukitoimenpiteiden räätälöinti, verkostoyhteistyö, terveydenhuollon palvelut, hoks, opintojen keskeyttäminen sairasloman tms. ajaksi, opiskeluajan pidentäminen.

Tehostettua ohjausta, yksilöllisiä suoritustapoja, enemmän aikaa tehdä jokin suoritus, opiskelijahuollon tuki, opintopsykologin arviointi ja sen perusteella suunnitellut tukitoimet. Jos on tarvetta, niin esim. kuuloon liittyviä apuvälineitä ym. tukitoimia (koskee yhtä sosionomiopiskelijaa).

Koulutuksellista tasa-arvoa, saavutettavuutta sekä koulutuksen järjestäjällä kiinnostusta ja edellytyksiä selvittää opiskelijoiden yksilöllistä toimintakykyä tulisi selvittää erillisellä laadullisella tutkimuksella. Yhdessä vastauksessa todetaan yksioikoisemmin, ettei kehitysvammaisilla tai laajoista oppimisen haasteista kärsivillä ole mahdollisuuksia suorittaa sosiaali- ja terveysalan perustutkintoa, ja tämä on ollut haaste niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka ovat opiskelleet perusopetuksessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan.

2.2.3 Opiskelijaksi ottamatta jättäminen SORA-säädösten perusteilla

Hakijoita on jäänyt ottamatta opiskelijaksi varsin harvoin siksi, ettei hakijan ole katsottu olevan terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun.

Vastaukset eivät ole yksiselitteisiä, sillä kaikilla vastaajilla ei ole tarkkaa tietoa asiasta. Vuonna 2017 noin neljännes on kirjannut tarkat numeeriset tiedot. Noin viidennes ei osaa sanoa. Lopuilla on ollut 0 opiskelijaa. Milloin tapauksia on ollut, tyypillisemmin 1 tai 2. Mukana on joitain vastaajia, joilla määrät ovat 4–10. Lisäksi on kaksi pientä koulutuksen järjestäjää, joilla luvut ovat kymmenissä, mikä tarkoittaa sitä, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset väärin, eikä lukuja ei ole huomioitu analyysissä. Edellisinä vuosina (2013 lähtien) luvut ovat saman suuntaisia, mutta "en osaa sanoa" ilmoitusten määrä on suurempi.

2.3 Pääsy- tai soveltuvuuskokeet SORA-tutkintoihin opiskelijaksi hakeutuville

Vastaajista 80 % on järjestänyt pääsy- tai soveltuvuuskokeita SORA-tutkintoihin opiskelijaksi hakeutuville. Vastauksissa viitataan myös menneisyyteen, sillä suuri osa ammatillisen koulutuksen järjestäjistä on luopunut niistä. Avovastausten sisältöanalyysin perusteella n. 50 % vastaajista järjestää vielä pääsy- tai soveltuvuuskokeita edes joissakin tutkinnoissa. Kaikkien osalta ei selviä, viitataanko vastauksessa menneisyyteen vai nykyisyyteen.

Ammatillisen koulutuksen puolella kokeiden luopumisen taustalla on erityisesti se, ettei kokeet ole enää karsivia, jolloin niiden teettäminen on kustannuserä ja teettää lisätöitä. Koulutustakuun nimessä ja aloituspaikkojen riittävyyden takia kaikki hakijat otetaan sisään. Näkemykset jakaantuvat suuresti, mutta voittopuoleisesti pääsy- ja soveltuvuuskokeita pidetään tärkeinä – etenkin silloin, jos niillä olisi karsiva vaikutus. Opiskelu-terveydenhuollon vastaajilta ei seikkaa kysytty erikseen, mutta joissain muita teemoja sivuavissa kehittämisehdotuksissa esitettiin soveltuvuuskokeiden palauttamista.

Milloin kokeiden merkitys nähdään SORA-aloilla suurena, tätä perustellaan sillä, että kokeiden avulla saadaan aina selville jokunen, jolla on selkeitä terveydentilaesteitä alalle. Pääsy- ja soveltuvuuskokeiden etuna nähdään myös ennaltaehkäisevä vaikutus ja se, että kokeen avulla voidaan saada lisätietoa hakijoista tai opiskelijaa saa käsityksen omista kyvyistään ko. alalle. Haasteena on tunnistettu, että pelkkien opettajahaastatteluiden avulla saadaan suuntaa antavia tietoja, mutta esim. persoonallisuushäiriöt eivät tule esille. Merkitys SORA-tutkinnoille nähdään myös heikkona, milloin pääsykoe mittaa muuta kuin soveltuvuutta. Haasteena myös nähdään, ettei yhteneväisiä soveltuvuuskriteerejä ole olemassa yliopistoilla.

Psykologiset testit ovat ehdottomat, karsii pois alalle soveltumattomat sekä ennalta ehkäisee soveltumattomien hakijoiden hakemista yhä uudelleen samoihin koulutuksiin. Helpompi puuttua jatkossa asioihin ja ongelmiin, jos on testien tulokset saatavilla. Opiskelija-ohjaaja-tuntemus on syntynyt heti alkuvaiheessa ja opintojenohjaus, opetuksen järjestäminen, yksilöllinen tuki tehostunut yksilöllisen polun suunnittelussa.

Kuljettajakoulutuksessa on järjestetty soveltuvuuskokeita, mutta niistä ei ole ollut hyötyä. Niin kauan, kun pääsy- tai soveltuvuuskoe ei ole pääsyperuste, niitä ei kannata järjestää.; Sote-alalla ei ole järjestetty. Pienet hakijamäärät ja koe ei ole enää karsiva. Kaikki pääsee sisään joka tapauksessa, oli kokeet tai ei. Kokeissa ei tule masennukset ja muut opiskelun ongelmat riittävän hyvin esiin. --

Pääsykokeissa tulee havaituksi näkyvät terveydentilamuutokset ja hakijan omat näkemykset. Opettajat haastattelevat pareittain, jolloin tulee laajempi näkökulma ja varmistetaan mahdollisimman oikeudenmukainen arvio valinnasta. Soveltuvuuskokeita ei ole järjestetty sen jälkeen, kun niihin ei ollut enää pakko opiskelijaksi hakijan osallistua eikä se saanut olla enää karsiva. Soveltuvuuskokeissa saatiin psykologin asiantuntemukseen pohjaava arvio hakijan soveltuvuudesta ko. ammattiin opettajien haastattelun lisäksi. SOTE- alan soveltuvuuskokeet lisäisi valinnan luotettavuutta, mutta ei kokonaan poista vääriä alan valintoja.

Nykyään emme järjestä, koska kaikki, jotka saavat nollan, voivat tulla valituksi. Soveltuvuuskokeen merkitys on hävinnyt ainakin niissä paikoissa, joissa ei ole hakijoita paljon. Pitäisi olla pakollinen kaikille ja hylätty tulos mahdollinen. vain silloin niissä on joku järki.

Tällä hetkellä ei järjestetä, aikaisemmin on järjestetty. Kokeita ei järjestetä, koska halutaan taata yhdenvertaisuus yhteishaun ja jatkuvan haun kautta tuleville hakijoille. Millaisilla pääsy- ja soveltuvuuskokeella voidaan saada luotettava tieto? On hyvin vaikeaa löytää tyhjentävää koetta tähän. Valintakokeet eivät voi tuoda täyttä varmuutta ja luotettavuutta alalle soveltuvuudesta - vaikka toki valintakokeella ehkä saisikin jotain lisätietoa hakijasta, mutta ei varmuudella voi tietää onko tämä tieto kuitenkaan kuranttia ja vaikuttaako esim. yhdenvertaisuuteen heikentävästi.

On saatu rankattua hakijat 'paremmuusjärjestykseen' soveltuvuudessa, tosin yhteishaussa sillä ei juuri merkitystä, koska ellei SORAN perusteella torpata pääsyä, opiskelija tulee pääsemään sisään. Erillishaussa, nykyisessä jatkuvassa haussa paremmuusjärjestyksellä on merkitys missä järjestyksessä pääsevät sisään ja kuka ei enää pääse. Liian hankala prosessi, jos lääkäriltä pitää pyytää todistus. Ei oikein ole ollut uskallusta käyttää SORA-perusteita/psosessia, joka ei kyllä ole hakijan/opiskelijan etu pitkässä juoksussa.

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja: Pääsy- ja soveltuvuuskokeita ei ole järjestetty lakimuutoksen jälkeen enää. Eli kun pääsy- ja soveltuvuuskokeiden karsivuus ei ole enää mahdollista, soveltuvuuskokeista saaduilla lisäpisteillä ei ole merkitystä opiskelijavalintaan. Yhteishaun kautta paikkoja on viime vuosina ollut auki sen verran, että varasijoilta asti on opiskelijat päässeet sisälle. Tällöin soveltuvuuskokeiden järjestäminen on turha panostus, koska vaikka siitä tulisi 0 pistettä, pääsee silti yhteishaun kautta sisälle hakutoiveista 1 ja osa toiveelta 2 myös. Eli oikeasti vain karsivalla soveltuvuuskokeella olisi merkitystä opiskelijavalinnassa. Perustason ensihoitaja: järjestetään karsivat soveltuvuuskokeet. Fyysinen toimintakyky ja paineensietokyky, ongelmanratkaisutaito sekä nopea paineen alla tapahtuva tehtävän ratkaiseminen; nämä eivät tulisi esiin pelkän todistuksen ja terveydentilailmoituksen perusteella. Soveltuvuuskoe on siten myös ohjaava

hakijoille. Psykkisen tasapainon ongelmia on ollut vaikea havaita soveltuvuuskokeen perusteella, nämä haasteet ovat tulleet ilmi opintojen aikana.

järjestimme aikaisemmin, mutta nykyisin henkilökohtaistamisen kautta teemme arvion yksilöllisesti.

Olemme järjestäneet SORA valintakokeita vuodesta 2016 lähtien. Hakulomakkeella kyllä-vastaneita on pyydetty toimittamaan terveydentilaselvitys liitteineen valintakokeeseen, jossa terveydenhoitaja on haastatellut hakijaa. Tässä kohdin on voitu selvittää mahdolliset esteet opiskeluun.

Kysymyksessä pyydettiin tarkentamaan sitä, miten koulutuksen järjestäjät ovat todentaneet pääsy- ja soveltuvuuskokeiden vaikuttavuutta opiskelijoiden soveltuvuuden varmistamiseen. Muutamat ovat tehneet systemaattista seurantaa, verranneet tuloksia ja havainneet korrelaation soveltuvuuskokeiden tulosten ja opintomenestyksen kesken. Toisaalta mukana on vastaajia, jotka ovat yhtä lailla tehneet seurantaa, mutta eivät näe eroa. Kovin yksityiskohtaista tietoa ei tässä tiedonkeruussa voida tuottaa.

Aikaisemmin on pystytty varmistamaan joidenkin hakijoiden terveydentila tai muu soveltuvuus alalle työskentelyyn. Metsäalan perustutkinnossa ei soveltuvuuskokeella ole ollut vaikutusta. Pääsy- tai soveltuvuuskokeilla ei ole merkitystä enää, kun O-tuloksen saaneita ei voi jättää valitsematta, jos on opiskelupaikkoja.

Kokeiden avulla on pystytty erottelemaan täysin soveltumattomat (pahimmat tapaukset) opiskelijat pois, mutta soveltuvuuden arviointi ei ole osoittautunut "aukottomaksi" metodiksi kuitenkin vaan joskus (tosin harvoin) sisään on päässyt sellaisia henkilöitä, jotka on todettu myöhemmin soveltumattomaksi alalle. Vaikuttavuutta ei ole varsinaisesti todennettu. On tutkimuksia, joiden mukaan opiskelussa menestymistä ennustaa psykologista arviointia paremmin motivaatio, aikaisempi koulumenestys esimerkiksi. Psykologiset testit valintakokeessa. Esille on tullut seikkoja, mitkä ovat estäneet valinnan. Soveltuvuuskokeen avulla voidaan karsia pois räikeimmät alalle soveltumattomat, mutta sen luotettavuus ei toki ole 100% (merenkulku)

Vuosien varrella hakijajoukosta ovat karsiutuneet mielenterveysongelmaiset tai huumeita käyttävät hakijat. Karsivana ei ole käytetty terveydentilaa vaan psykologin testeissä on tullut esille alalle soveltumattomuuden osalta alalla opiskelun ja alalla toimimisen puutteelliset edellytykset esim. potilas- ja työturvallisuus. Viime aikoina alalle soveltumattomaksi on katsottu myös niitä hakijoita, joilla ei ole edellytyksiä toimia kuormittavassa ihmissuhdetyössä oman jaksamisensa tai alalla puutteellisten työskentelyedellytysten takia esim. potilas- ja työturvallisuus. Myös ne hakijat, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia ovat karsiutuneet alhaisen valintakoetuloksen takia.

2.4 Missä vaiheessa päätös olla ottamatta hakijaa opiskelijaksi tehdään?

Kyselyssä selvitettiin opiskelijaksi ottamisen vaihetta, jossa tehdään päätös olla ottamatta hakijaa opiskelijaksi. Päätös tehdään pääosin hakeutumisvaiheessa ja opiskelijavalintaprosessin tai valintakokeen vaiheessa, ja oikeaoppisen prosessin mukaisesti tehdään myös muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Päätös on kuvausten mukaan usein ehdollinen ennen esim. lääkärintodistuksen toimittamista. Tällöin voidaan myös tiedottaa, että opiskelupaikka voidaan perua, mikäli hakija on toimittanut väärää tietoa.

Opiskelijavalinta päätöksessä on maininta, että valinta on ehdollinen siihen asti, kunnes tutkinnon terveydentilaan liittyvät edellytyksen on arvioitu. Tavoitteena on, että päätös saataisiin tehtyä ennen kuin opiskelu alkaa. Mikäli opiskelijalta on pyydetty lääkärinlausunto, ja hän ei toimita sitä riittävän ajoissa, päätöksentekeminen voi siirtyä niin, että opiskelija ennättää jo opiskella. Opiskelijan kanssa keskustellaan ja asia selvitetään hänelle ja huoltajalla ennen päätöksentekoa. Opiskelupaikan vahvistamatta jättämisestä tehdään muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös.

Opiskelijavalintaprosessin aikana, jos kysymys on siitä, että hakija on ilmoittanut terveydentilaansa koskevaa tietoa, joiden perusteella katsotaan, ettei voida valita. Tehdään lähtökohtaisesti muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös. Voi olla myös tilanteita, joissa hakija ns. vetäytyy hausta.

Valintakokeiden yhteydessä. Merenkulussa valinta on ehdollinen, mikä tarkoittaa sitä, että opiskelupaikka varmistuu, kun esim. merimieslääkärintodistus on esitetty.

Hakeutumisvaiheessa. Valintapäätöksessä on ohjeet muutoksenhakuun. Opiskelijavalinnat ovat aina ehdollisia, kunnes hakijan henkilöllisyys, hakemuksen antamat tiedot ja alalle soveltuvuus SORA-lainsäädännön mukaisesti on tarkastettu. Nämä tarkastetaan henkilökohtaistamiskeskustelun yhteydessä. Opiskelupaikka voidaan peruuttaa tarvittaessa.

Koska mukana on myös vastaajia, joilla ei ole asiasta kokemusta, antaa se myös viitteitä, ettei prosesseja ole pohdittu valmiiksi.

Vastaajissa on varsin paljon niitä, jotka eivät tee hakuprosessista aina opiskelijavalintaa koskevaa muutoksenhakukelpoista hallintopäätöstä:

Pyritään ratkaisemaan ennen valintapäätöksen tekemistä. Pyritään ohjaamaan sopivampaan koulutukseen. Hallintopäätöksiä ei ole pääsääntöisesti tehty.

Hallintopäätöksiä ei ole tehty. Keskusteluissa on päästy yksimielisyyteen opintoalan vaihdosta tai opintojen keskeyttämisestä.

Sosiaali- ja terveysalalla: Opiskelijavalintapäätöksen yhteydessä hakijalle lähetetään valitsemattajättämispäätös, jossa on muutoksenhakuohjeet. Maanrakennuksessa tarjotaan opiskelijalle toista perustutkintoa, joka on kelvannut lähes aina. Asiasta ei ole tehty hallintopäätöstä.

Riippuu siitä, milloin ilmenee opiskelijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä este. Jos se tulee hakeutumisvaiheessa esille, voidaan siihen puuttua heti, ennen opintojen alkamista. Este voi tulla esille myös opiskelijan ilmoittautuessa läsnä opintoihin. Tässä vaiheessa voidaan vielä tehdä päätös, koska hallinnollista opiskelijaksi ottamisen päätöstä ei ole vielä tehty. Lähihoitajatutkinnon soveltuvuuskokeiden perustuvassa valinnassa terveystiedot ovat osa valinnan perusteita eivätkä tule välttämättä erikseen.

Jatkuvan haun perusteella tehdään valinta- ja hylkäämispäätökset hallintopäätöksenä. Opintopolku selityksestä voidaan tehdä kielteinen päätös Opetushallitukseen.

Jos tässä tarkoitetaan todellakin opiskelijaksi ottamista, niin yhteishaun osalta SORA-päätös tehdään soveltuvuuskokeiden ja mahdollisen lääkärintodistuksen toimittamisen jälkeen ja se ilmoitetaan opintopolkuun lomakkeella. Jatkuvassa haussa varsinaista SORA-päätöstä ei tehdä, vaan hakija todetaan soveltuvuuskokeissa soveltumattomaksi ja kokeista annetaan henkilökohtainen palaute hakijalle. Varsinaista hallintopäätöstä ei tehdä kummastakaan, koska hallintopäätös on opiskelijaksiottamispäätös (ei se, että ei oteta).

3. SORA-säädösten soveltaminen opintojen aikana

3.1 Opiskeluoikeuden peruuttamiseen johtavien seikkojen oikea-aikainen tunnistaminen, puuttuminen ja ohjaus opintojen kuluessa

Kyselyllä selvitettiin, miten opiskelun kuluessa (ml. työpaikalla tapahtuva oppiminen) on varmistettu opiskelu-oikeuden peruuttamiseen mahdollisesti johtavien seikkojen oikea-aikainen tunnistaminen ja puuttuminen. Kysymystä pyydettiin arviomaan SORA-lainsäädännön tavoitteiden (potilas- ja asiakasturvallisuus, liikenteen turvallisuus, alaikäisten turvallisuus, opiskelu- ja työyhteisön turvallisuus) sekä yksittäisen opiskelijan oikeusturvan näkökulmasta.

Kuvausten mukaan opiskeluoikeuden peruuttamiseen mahdollisesti johtavia seikkoja tunnistetaan ja selvitetään varhaisella tiedottamisella, tarvittavien tietojen (rikosrekisteriote/ terveydentila ja toimintakyky/ huumausainetestit ym.) selvittämisellä, työpaikkojen kouluttamisella ja avoimella tiedonvaihdoilla.

Edellä on käsitelty ohjausta ja tukea esteiden kartoittamiseksi ja poistamiseksi hakuvaiheessa, ja samoihin keinoihin viitataan paikoin myös opintojen aikana. Osassa vastauksia on kuvattu enemmän prosessia, kuten vastuuopettajan roolia ja vastuuta seurata työpaikalla tapahtuvaa oppimista, ja tiedonkulkua koulutuspäällikölle

ja sitä kautta rehtorille jne. Työpaikkaohjaajat on kuvausten mukaan perehdytetty ilmoittamaan osaltansa. Yhteistyön tasoja on kuvattu vaihdellen, mutta annetaan ymmärtää, että työpaikkaohjaaja ja työharjoittelun ohjaaja tekevät tiivistä yhteistyötä. Useissa kuvauksissa painotetaan työpaikan/ työpaikkaohjaajien hyvää koulutusta – joitain mainintoja löytyy epäilyistä, ettei perehdytystä ole ollut tarpeeksi.

Usein korostetaan, ettei opiskelijoita ei päästetä työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen ennen kuin "kaikki seikat" ovat varmistettu. Lisäksi työpaikkoja voidaan valita soveltuvuuden näkökulmasta. Alla erilaisia toimintamalleja:

Opiskelijan kohdalla on vahvasti mietitty, milloin ja mihin työssäoppimisen paikkaan hän voi mennä oppimaan. Työpaikalla tapahtuvan oppimisen osana valitaan sopiva työpaikka.

Opettajat puuttuvat herkästi ja tuovat havaintoja vararehtorin ja rehtorin tietoon. Keskustellaan erityisopettajan ja kuraattorin/terveydenhoitajan kanssa, miten asiassa edetään. Pyydetäänkö SORAlääkärinlausunto vai tukitoimista keskustelu opiskelijan kanssa.

Ennen opiskeluihin kuuluvaan ohjattuun harjoitteluun siirtymistä ammattikorkeakoulu voi pyytää rikosrekisteriotteen esittämistä, jos harjoitteluun kuuluu olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä. Opiskelijaa voidaan tietyissä hyvin rajoitetuissa tapauksissa velvoittaa esittämään todistus huumausainetestistä. Valintakokeessa keväällä 2018 uutena toimintatapana otetaan käyttöön valintakokeessa jaettava tiedote, jossa kerrotaan opiskelijaksi hyväksytylle ohjeet rikosrekisteriotteen näyttämistä varten. Jokainen opiskelijaksi hyväksytty käy opintojen alkaessa näyttämässä rikosrekisteriotteen tiedotteessa mainituin toimintatavoin. Jokainen opiskelijaksi hyväksytty käy näyttämässä rikosrekisteriotteen, koska opiskelijoiden opinnot toteutetaan työelämäkontekstissa alaikäisten parissa jo ensimmäisestä lukukaudesta alkaen.

Lasten kanssa työssäoppimiseen meneviltä on vaadittu rikosrekisteriote. HOPS/HOKS keskustelut käydään ennen 1. työssäoppimista. Terveystarkistus on opintojen alussa.

Kaikki opiskelijat käyvät terveydenhoitajan vastaanotolla ja lääkärin vastaanotolla tarvittaessa.

Olemme pyytäneet opiskelijalta nähtäväksi rikosrekisteriotetta ennen lasten työssäoppimisjakson alkamista.

Sosiaali- ja tervysalalla vaaditaan rikosrekisteriote, ilman sitä ei pääse työpaikalle tapahtuvaan oppimiseen. Ensimmäisen ohjauksen aikana tilanne vielä varmistetaan, että kaikki on kunnossa.

Työssäoppimisen ohjaava ja työpaikkaohjaaja käyvät säännöllisesti keskustelua opiskelijan toiminnasta työpaikalla ja näin ongelmakohtiinkin puututaan nopeasti.

Opiskelijan vastuuhjaajalla, työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaajalla ja työpaikkaohjaajalla on tässä keskeinen rooli, samoin opinto-ohjaajilla ja opiskeluhuollon toimijoilla. Tämä edellyttää sitä, että a.o. toimijoilla (varsinkin oppilaitoksessa) on riittävä SORA-asioihin liittyvä osaaminen ja ymmärrys.

Tekniikan ja liikenteen alalla tehdään työnantajan toimesta turvallisuusselvitykset ennen jakson alkamista. Opettaja on yleensä mukana prosessin ajan ja keskustelua käydään tarpeen mukaan.

Jokaisen opiskelijan opiskelusuunnitelmia tehtäessä on viimeistään selvitetty opiskelijan edellytyksiä selvitä opinnoistaan. Rikostaustaselvitykset työpaikka tapahtuvaan oppimiseen liittyen. Turva-aloilla turvaselvitys.

Sellaisiin koulutuksiin ja työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen, joihin tarvitaan rikosrekisteriote, asia on tarkastettu. Jos ilmenee tarvetta, on pidetty yksilöllinen opiskeluhuollon palaveri. Tarvittaessa pyydetty lääkärin arvio soveltuvuudesta alalle ja opiskelukuntoisuudesta. Sen jälkeen mietitty jatkotoimenpiteitä. Oppilaitoksen sisäiset toimintamallit, henkilökohtaiset oppimispolut, tiivis oppilaitos-töpaikka-yhteistyö.

Avoin yhteistyö opiskelijan ja huoltajan ja/tai muun yhteistyötahon kanssa moniammatillisen toimieli-

men kautta. Koska kyseisten tutkintojen opiskelijat ovat meillä työelämässä olevia, olisimme tiiviissä yhteydessä työnantajaan, jolla tuo ongelmien tunnistaminen ja puuttuminen kuuluu työhyvinvoinnin vastuulle.

Ensin tuetaan ja ohjataan tuen ja avun piiriin tai ohjataan toiseen tutkintoon. Jos tilanne sitä vaatii, väliaikainen keskeyttäminen/erottaminen tulee vaihtoehdoksi.

-- Jos siinä tulee ilmi opetusharjoittelun estäviä seikkoja, opiskelijalla on mahdollisuus hakea suuntautumispulun vaihtoa.

Osa viittaa varhaisen puuttumisen prosessikuvaukseen ja mm. ennaltaehkäisevään työhön ja ennakoivaan tukeen.

Varhainen puuttuminen, jos epäillään tällaista. Jos viesti harjoittelusta, opinnoista tai yleensä koulunkäyntiin liittyvistä seikoista on sellainen, että henkilön epäillään olevan alalle soveltumaton, käynnistetään sisäinen menettely, missä asia tutkitaan perusteellisesti, opiskelijaa kuullaan ja sen perusteella päätetään jatkotoimien tarpeellisuudesta ja mahdollisesta SORA-menettelyn käynnistämisestä.

Varhaisen tuen ohjeita, turvallisuusohjeita sekä esteetöntä opiskelua koskevia ohjeita kehitetään koko ajan ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Ohjeistus antaa jonkin verran toimijoille työkaluja myös tilanteisiin puuttumiseen opiskelijan oikeusturvaa unohtamatta. Työpaikalla oppimisen ohjeista on viimeksi tarkennettu 1.3. voimaan tulleen tartuntatautilain mukaisia toimenpideohjeita mm. harjoittelun osalta. Käytössä on VARTU-malli. Varhaisen tuen toimintamallin tavoitteena on tunnistaa opiskelijan opiskelukykä heikentävät tai uhkaavat tilanteet sekä etsiä korjaavia ratkaisuja yhdessä opiskelijan, ammatikorkeakoulun ohjaushenkilöstön, koulutusvastuupäällikön ja tarvittaessa esimerkiksi opiskeluterveydenhuollon kanssa. X-ammattikorkeakoulussa opiskelijoiden ohjaus sekä opiskeluhuvinvoinnin edistäminen nähdään kaikkien toimijoiden yhteisenä tehtävänä. Henkilökunnan tietämys ohjaus- ja hyvinvointipalveluista auttaa opiskelijan ohjaamisessa tuen piiriin. Opiskelijoille myös tiedotetaan jo opintojen alkuvaiheessa sekä ammattikorkeakoulun että opiskelupaikkakunnan tarjoamista palveluista. Varhainen puuttuminen toteutuu osana opiskelijan ohjausta sekä osana opiskeluhuvinvointityöryhmien työtä. Tunnistaminen ja puuttuminen etenee kolmivaiheisen mallin kautta. Vaiheet ovat: - puheeksiottaminen (keskustelu, kun tilanne tulee esille, palaute ja arviointi tehdään kirjallisena tai varhaisen puuttumisen -lomake täytetään) - henkilökohtainen ohjauskeskustelu - hyvinvointityöryhmän koollekutsuminen Ammattikorkeakoulu edellyttää opiskelijalta rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentin mukaisen rikostaustaotteen esittämistä silloin, kun opinnot tai opiskeluun kuuluva harjoittelu Suomessa tai ulkomailla edellyttävät olennaisesti alaikäisen parissa työskentelyä (932/2014 33 §:n 2 mom). Tämä koskee vain 1.1.2012 tai sen jälkeen opintonsa aloittaneita. "On selkeät arviointiohjeet harjoitteluun. Ohjeet miten toimia jos ongelmia ilmenee. Ohjaavan opettajan yhteystiedot ja ohjeet ottaa yhteyttä heti tarvittaessa. Varhaisen puuttumisen mallin mukainen toiminta. Tukiseteli ja opettajalle lisää ohjausaikaa sen avulla. Jos opiskelijalla ongelmia, opettaja voi keskustella harjoittelupaikan kanssa ennen harjoittelua ohjaustarpeesta."

Haasteena tässäkin yhteydessä tunnistetaan mm. prosessin käynnistämisen jälkeen opiskelijan keskeyttämiset:

Potilas- ja asiakasturvallisuus arvioidaan jokaisen opiskelijan kohdalla ennen kuin voi aloittaa työpaikalla tapahtuvan koulutuksen. Jos näyttää, että potilasturvallisuus vaarantuu, opiskelija ei lähde jaksolle. Jos työpaikalta tulee viesti, niin jakso keskeytetään välittömästi. Erilaiset tukitoimet aloitetaan. Monesti tässä kohtaa opiskelija itse keskeyttää tai lopettaa opinnot. Jos opiskelija ei itse ymmärrä tilannetta, prosessi viivästyy ja opiskelijaa ei päästetä jatkamaan työpaikalle.

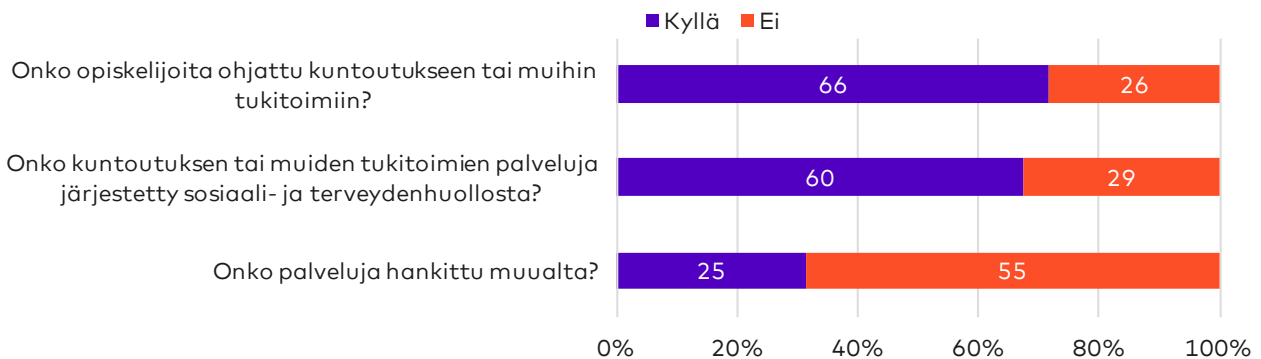
3.2 Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen, muihin tukitoimiin ja koulutukseen

3.2.1 Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen ja muihin tukitoimiin

Koulutuksen järjestäjistä ja korkeakouluista 72 % on ohjannut SORA-opiskelijoita kuntoutukseen tai muihin tukitoimiin. Opiskeluterveydenhuollosta 63 %. Ohjattujen opiskelijoiden määrää vuonna 2017 kysyttiin erikseen. Koulutuksen järjestäjien määrät olivat tyypillisesti 1–10. Opiskeluterveydenhuollon vastaajat ovat kysymyksen asettelusta johtuen todennäköisesti useammin mieltäneet kysymyksen koskien muitakin kuin SORA-opiskelijoita. Siten määriä ei voi pitää kovin luotettavina eikä käsitellä tässä yhteydessä.

Yhtä suuri osuus, 67 %, niin koulutuksen järjestäjien kuin opiskeluterveydenhuollon puolelta on vastannut, että palveluja on järjestetty sosiaali- ja terveydenhuollosta. Määrät ovat niin ikään tyypillisesti 1–10 opiskelijaa vuodessa. Muualta palveluita on hankkinut harvempi: 31 % koulutuksen järjestäjistä ja 25 % opiskeluterveydenhuollon vastaajista. Muita palveluita ovat tyypillisemmin huumeaseulat ja testit. Muita mainintoja ovat mm. erikoissairaanhoito, A-klinikka, KELA:n kuntoutuspalvelut, vakuutuslaitokset ja seurakunta, erityisammattioppilaitokset, etsivä nuorisotyö, poliisi, TE-toimiston palvelut ja työpajat.

Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen tai muihin tukitoimiin (koul. järj. vastaukset)

Kuva 4. Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen tai muihin tukitoimiin koulutuksen järjestäjien näkemänä

3.2.2 Opiskelijoiden ohjaus ja siirrot muuhun tutkintoon johtavaan koulutukseen

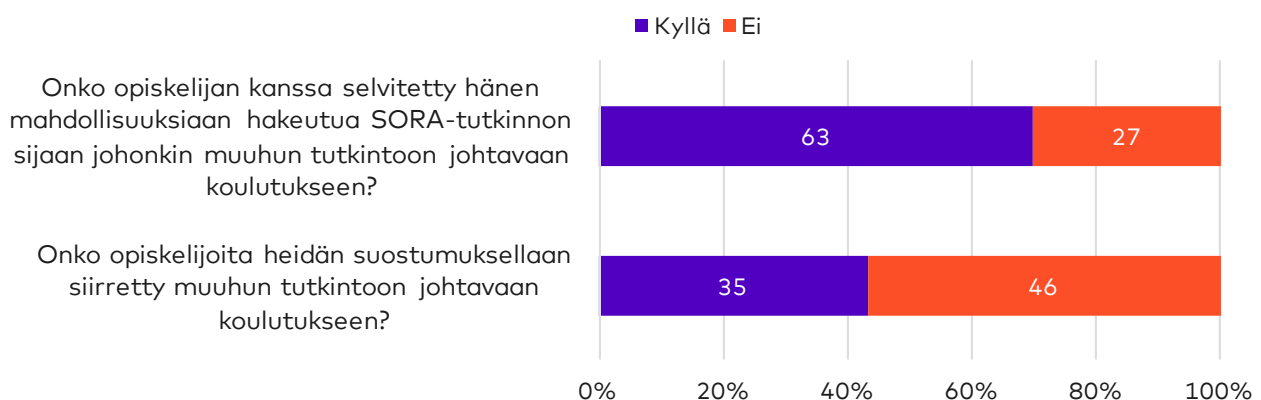
Vastaajista 70 % on selvittänyt opiskelijan kanssa hänen mahdollisuuksia hakeutua muuhun koulutukseen. Osa niistä, jotka eivät ohjaa, ovat kertoneet, ettei tämä ole ollut vielä tarpeen. Osa on tuonut esiin, että opiskelijoita siirretään ja ohjataan hakeutumaan toiseen oppilaitokseen, milloin koulutuksen järjestäjällä on vain rajallisesti tai ei ollenkaan muita kuin SORA-tutkintoja. Esimerkkejä vastauksista:

Aina. Mutta usein opiskelukunto on sen verran heikko, että opiskelun onnistuminen jossain muussa tutkinnossa ei välttämättä onnistu myös.

Muuhun tutkintoon johtavaan koulutukseen on opiskelijoita heidän suostumuksellaan siirtänyt 43 % vastaajista. Siirtoja on tehty tai teoriassa mahdollista tehdä kaikilla koulutusasteilla, mutta ammatillisen koulutuksen puolella käytännöt ovat selkeästi tutumpia ja vakiintuneempia. Yksi yliopisto kommentoi seuraavasti:

Nykyiset korkeakoulujen siirto-opiskelukäytännöt eivät tue tätä mahdollisuutta. Tulisi harkita mahdollisuutta ns. "kevytsiirtoon" SORA-tilanteissa. Nythän opiskelija hakee normaalissa siirtohaussa, eikä aina voida antaa takeita, että tulee valituksi.

Opiskelijoiden ohjaus muihin koulutuksiin (koulutuksen järj. vastaukset)

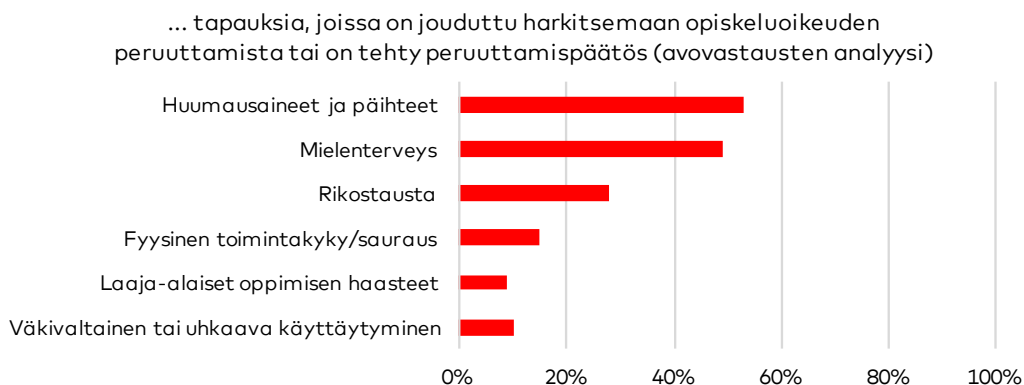
Kuva 5. Opiskelijoiden ohjaus muihin koulutuksiin koulutuksen järjestäjien näkemänä

3.3 Opiskelu oikeuden peruuttaminen tai harkinta

3.3.1 Tapausten yleisyys ja syyt

Opiskelu oikeuden peruuttamispäätöksiä tehdään vuosittain ilmeisen vähän. Vuonna 2017 vastanneista vain 11 koulutuksen järjestäjää/korkeakoulua on tehnyt peruuttamispäätöksen, 9 ei osaa sanoa. Siten vain n. joka viidennes on potentiaalisesti tehnyt peruuttamispäätöksiä. Opiskelijoita on tyypillisesti 1–3 kpl. Lukumääriä kysyttiin vuodesta 2013 lähtien, ja erona on "en osaa sanoa" vastaajien suurempi määrä edellisinä vuosina. Vuonna 2017 vain kolme koulutuksen järjestäjää kertoo palauttaneensa oikeuden ja 11 ei osaa sanoa. Opiskelu oikeuden pidättämisestä ei kysytty erikseen: se on avovastausten perusteella käytössä koulutuksen järjestäjillä, mutta yleisyyttä ei voi aineiston perusteella arvioida.

Kuvausten perusteella kyseessä on usein varsin vakava epäily, milloin on jouduttu harkitsemaan opiskelu oikeuden peruuttamista tai on tehty peruuttamispäätös. Tapaukset ovat usein liittyneet huumausaine- ja päihdeongelmiin, mielenterveysongelmiin ja rikostaustaan. Fyysisen toimintakyvyn haasteita yksilöitiin vain muutamia, ja joitain mainintoja oli esimerkiksi liikenteenalan opiskelijan epilepsian puhkeamisesta. Yhtä lailla laaja-alaisen oppimisen haasteet ja kehitysvammaisuuteen viitattiin vain muutamissa tapauksissa, joissa on harkittu opiskelu oikeuden peruuttamista.

Kuva 6. Syyt opiskelu oikeuden peruuttamiseen tai sen harkintaan avovastausten analyysin perusteella

Alla esimerkkejä vastauksista:

Soteala. Opiskelijalta pyydettiin rikostaustaotetta ennen työpaikalla järjestettävää koulutusta. Rikostaustaotteesta ilmeni vankilatuomio, huumorikos. Opiskelija erosi itse oppilaitoksesta, ei halunnut, että prosessi viedään SORA-lain mukaisesti eteenpäin. Soteala. Opiskelija varasti työpaikalta lääkkeitä ja tutki luvatta potilastietoja. Asia on kesken.

Logistiikan opiskelija on menettänyt määräajaksi opiskelu oikeuden kannabiksen käytön vuoksi.

Tilanteita: Huumeiden käyttö, hallussapito ja välittäminen; huumeiden käyttäjät, jotka eivät sitoudu hoitoon; uhkaava käytös, tappouhkaus oppilaitoksen henkilöitä kohtaan; opinnot ja työpaikalla tapahtuva oppiminen eivät etene opiskelijan niin suurten kognitiivisten haasteiden takia, että mitkään tukitoimet eivät riitä; vakavat mielenterveyden ongelmat, pitkittyneet osastojaksot ja lääkekielteisyys.

Toisessa tapauksessa opiskelija oli sairastanut vakavaan mielenterveyshäiriöön (skitsofrenia), jolloin sosionomiksi opiskelu ja valmistuminen eivät enää tulleet kyseeseen. Sairaus aiheutti runsaasti ongelmia opiskelussa ja opiskeli ryhmässä ja -yhteisössä (mm. erikoinen käyttäytyminen). Psykiatri totesi opiskelijan soveltumattomaksi sosiaalialalle. Toinen tapaus sai alkunsa ongelmista harjoittelussa ja siellä tapahtuneista läheltä piti-tilanteista hoitotyössä sekä epäsiällisestä käyttäytymisestä harjoittelun aikana. Hylättyjä harjoittelujaksoja oli 3 kpl. Opiskelija sai HUSn työkyvyn arviointipoliklinikalta terveys- ja toimintakyvyn arvioinnin jälkeen lausunnon, että hän on soveltumaton sote-alalle. Samantyyppinen tapaus on ollut myös ensihoitajakoulutuksessa ja ko. opiskelija sai samantyyppisen lausunnon HUS:sta ja opiskelu oikeus peruutettiin.

Henkilö seurasi tai jopa vainosi naisopiskelijoita ja uhkasi miltei kouluampumisella.

3.3.2 Haasteet opiskeluoikeuden peruuttamiseen liittyen

Jos lukuja suhteuttaa niihin, joilla on ollut tapauksia, joissa on jouduttu harkitsemaan opiskeluoikeuden peruuttamista tai on tehty peruuttamispäätös, noin 80 %:lla on tunnistanut avovastausten perusteella ongelmia. Milloin haasteita ei ole ollut, tilanteet ovat ratkenneet ohjaus- ja tukitoimilla, hoitoon sitoutumisella tai sillä, että opiskelija on itse kokenut parhaaksi vaihtaa alaa.

Avovastausten sisältöanalyysin perusteella haasteet jakautuvat seuraavasti:

Kuva 7. Haasteet opiskeluoikeuden peruuttamiseen tai sen harkintaan liittyen avovastausten perusteella

Luvut on nyt suhteutettu niihin vastaajiin, jotka ovat raportoineet heillä olleen tapauksia, joissa on jouduttu harkitsemaan opiskeluoikeuden peruuttamista. Suurimpaan luokkaan kuuluu vastaajat, jotka ovat kuvanneet useampia haasteita prosessissa. Tähän liittyy mm. tapaukset, joissa koetaan, että tulkinnot ja vastuut ovat vielä epäselviä, SORA-prosessin ajoittaminen on hankalaa, esimerkiksi:

- *Tilanteissa ei ole voitu edetä harjoittelun keskeyttämistä pidemmälle, koska käytettävissä ei ole toimintamallia eikä kriteerejä opiskeluoikeuden peruuttamiseen.*
- *Päätös SORA –prosessin käynnistämiseksi on hankala ajoittaa, kun opiskelijan tueksi on käynnistetty yleensä jo monia tukitoimia, tai heillä itsellään on meneillään erilaisia elämänhallintaan liittyviä prosesseja, joiden vaikuttavuutta on hankala arvioida.*
- *Haasteena on asian pitkittyminen, mielen haasteet eivät ole helppoja käsitellä vaan vaativat moniammatillista yhteistyötä.*
- *Lainsäädännössä ja sen perusteella annetuissa ohjeissa edellytetään toistuvuutta. Pitäisi olla selkeästi kuvattuna ne tilanteet, jolloin yksikin kerta riittää. Kuinka paljon pitää potilasturvallisuutta vaarantaa, jotta voidaan heti tehdä opiskeluoikeuden peruuttamispäätös? Yksilön oikeudet menevät kovasti yhteisön/asiakkaiden edun edelle tässä. Jos esim. tässä tapauksessa ei olisi tullut oikeudessa tuomiota, jonka vuoksi opiskelija erosi itse, ei tiedetä olisiko opiskelijan opiskeluoikeutta koskaan voitu peruuttaa, jos hän olisi jatkanut määräaikaisen erottamisen jälkeen opiskelua. Virallisesti emme saaneet tietoa tuosta oikeusprosessista.*
- *Kuulemisen ajoitus on hankala, jos opiskelija on hoidossa tai "katkolla".*

Seuraavaksi tyypillisimpiä ovat tilanteet, joissa lääkärit eivät kirjoita lausuntoja potilaistaan, vaikka koulutuksen järjestäjä arvioi, että siitä olisi etua opiskelijalle. *"Lääkärit näkevät opiskelun kuntouttavana."* Ongelmia on joissakin tilanteissa tuottanut se, ettei terveydentilaa arvioiva lääkäri tunne riittävän hyvin esim. lähihoitajan työtä ja sen vastuullisuutta. Yksi vastaaja onkin esittänyt, että koulutuksen järjestäjällä tulisi olla näissä tilanteissa oikeus saada tarkempi lausunto kuin pelkästään maininta sopivuudesta tai ei sopivuudesta. Samat näkökulmat ja haasteet nousivat esiin myös opiskelijaterveydenhuollon vastauksissa, joista löytyi myös ymmärrystä sille, ettei opiskelijan kannalta suuria päätöksiä voi tehdä kuin tarpeeksi vahvoin tiedoin. Toisaalta aineistossa nousi esiin myös esimerkkejä, joissa huoli opiskelijan soveltuvuudesta on tullut lääkärin kautta, kun lääkäri on ollut huolissaan potilasturvallisuudesta sekä muiden opiskelijoiden ja henkilökunnan turvallisuudesta.

Haasteiden kuvauksissa, mutta myös muissa osissa kyselyn vastauksia, tuodaan esiin runsaasti tapauksia, joissa opiskelija on usein itse eronnut tai keskeyttänyt opinnot, jos päihdeongelma, vankilatausta tai sairaus on tullut esiin opiskelijaksi ottamisen prosessin tai koulutuksen aikana. Tällöin tieto ei myöskään mene esim. Valviralle eikä mahdolliselle seuraavalle koulutuksen järjestäjälle. Haasteena nähdään myös mm. keskeneräiset rikosoikeudelliset prosessit, tai "vääränlaiset" rikokset.

Ongelmana ehkä on, että opiskelija ehtii erota aina ennen lopullista opiskeluoikeuden peruuttamispäätöstä, ja voi näin ollen ns. puhtain paperein hakeutua johonkin toiseen oppilaitokseen samalle alalle.

Yksi tapaus, joka liittyi väkivaltarikokseen juuri ennen opiskelijavalintaa. Asia ei ollut tuolloin vielä käsiteltyssä oikeusasteissa opiskelijavalintaa tehtäessä, jolloin myös rikostaustaotteesta ei ollut merkintöjä. Päätöksen saatuaamme arvioimme rikoksen laatua ja todettiin, että rikoksen vakavuus ei antanut mahdollisuutta opiskeluoikeuden peruuttamiseen.

Yksi tapaus ei ehtinyt edetä opiskeluoikeuden peruuttamiseen saakka, vaikka opiskelija sai sairaanhoitopiiriin psykiatrialta lausunnon, ettei ole soveltuva sote-alalle. Opiskelija ehti erota meiltä (tämä on yksi ongelma, että tämän tyyppiset henkilöt vaihtavat amk:ta ennen kuin ehditään tehdä peruuttamispäätöstä).

Prosessissa on tällä hetkellä sh-opiskelija, jolla on ongelmia harjoittelussa ja mittava rikostausta, mutta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tuomiot ovat hovioikeudessa hylätyt, mutta taustalla on esim. rattijuopumuksia, vainoamista jne. Ongelmana on, että rikokset ovat "vääränlaisia", jotta sen perusteella voitaisiin tehdä opiskeluoikeiden peruuttamispäätös. Yksi tapaus ensihoitajaopiskelijalla. Taustalla oli päihdeongelma ja opiskelupaikka peruttiin. -- Rikostausta: Määrällisesti laaja rikostausta, vaikka yksittäisinä tapauksina eivät ylitä rikostaustaotteella näkyvien rikosten kynnystä.

Merenkulussa alalle soveltumattoman opinto-oikeuden päättäminen SORA-menettelyn ja työkyvynarvioinnin kautta, mistä HUSin työkyvyntutkimuspoliklinikka on antanut lausunnon opiskelijan tekemien poliklinikkakäyntien perusteella. Rehtorille toimitettu lausunnon tulos, mistä rehtori on vienyt esityksen osakeyhtiön hallituksen päätettäväksi ja hallitus tehnyt ratkaisunsa opinto-oikeuden päättämisestä saamansa esityksen perusteella.

1. Yhteistyön haasteet opiskeluterveydenhuollon kanssa. Lääkäri ei ole pystynyt tukemaan meitä, ei ole voinut todeta henkilöä alalle soveltumattomaksi, vaikka kyseessä ollut selkeä päihderiippuvuus.; 2. Terveydenhuollon toimijoilla lainsäädäntö ja asiakkaan yksityisyyden suoja on niin suuri, että se suojelee näitä SORA-opiskelijoita. Tietosuoja on iso ongelma.; 3. SORA-prosessi on raskas.

Siihen, että opiskelija ns. vaihtaa maisemaa eli hakee toiseen amk:n ennen kuin peruuttamispäätös ehditään tehdä. Rikostausta voi olla mittava, mutta rikokset ovat "vääränlaisia" eli ei ole seksuaalirikosta, mutta muita rikoksi riittämiin. Tiedonsaantioikeudessa edelleen epäselvyyttä, tarvittavaa tietoa ei saada käyttöön salassapidon takia, ilmoittaminen toiseen amk:n pitäisi sallia myös silloin kun SORA-prosessi käynnissä, vaikka peruuttamispäätöstä ei vielä ole. - HUS-työkyvyntutkimuspoliklinikalle tutkimuksiin terveydentilan ja toimintakyvyn toteamiseksi lähetetty opiskelija vaikeuttanut arviointiprosessia kieltämällä aikaisempien terveystietojen käytön. - HUS-työkyvyntutkimuspoliklinikan arviointitiimin lausunto "ei voida arvioida". - Opiskelijan rikostausta mittava, mutta esittää oppilaitoksessa "puhtaan rikostaustaotteen". (Teot "lieviä", kuten törkeä rattijuopumus, pahoinpitely, laajennettu lähestymiskielto, kiristyksen yritys...) SORA-lain soveltaminen on raskas ja monitahoinen prosessi. Opiskelijan oikeusturvan varmistamiseksi käsittelyssä on oltava todella tarkkana. Koko prosessi ei välttämättä ole tuttu siihen pakosti osallistuville.

Meillä on huonosti tietoa siitä, kuka tekee toimintakyvyn arviointia – mihin voimme lähettää opiskelijan. Opiskeluterveydenhuollosta ei saa tukea soveltumattomuuteen. Yhteisneuvottelu ei tuota tuloksia, emme saa tietoa opiskelijan terveydentilasta, meidän vaan täytyy järjestää tukitoimia. Erikoislääkäreiden lausunnot usein tukevat opiskelijan omaa näkemystä soveltuvuudesta. Tämä ei kohtaa koulutusten vaatimuksia. Vaikka pyrimme esteettömyyteen ja voimme tukea erityisjärjestelyin opintoja, harjoittelupaikat ja erityisesti työelämä ei välttämättä suostu näihin samoihin järjestelyihin. Opiskelija ei ehkä ikinä työllisty koulutuksen tyypillisiin ammatteihin.

Yliopistolta saatiin kohtaan niukasti vastauksia. Yksi vastaaja kertoo, että tilanteissa ei ole voitu edetä harjoittelun keskeyttämisestä pidemmälle, koska käytettävissä ei ole toimintamallia eikä kriteerejä opiskeluoikeuden peruuttamiseen. Yksi yliopisto nosti esiin haasteena vapaan sivuaineoikeuden haasteena: opiskelijan rikostausta tuli ilmi, mutta tapauksessa rikostausta oli ns. väärä. Yksi spesifi haaste liittyi tilanteisiin, joissa opinto-oikeus on alkanut ennen SORA-lainsäädännön voimaantuloa.

Salassapito- ja tietosuojakysymykset, terveydenhuollon toimijoilla lainsäädäntö ja asiakkaan yksityisyyden suoja, nähdään myös esteenä sille, ettei tieto aina välity. Epäselvyyttä on runsaasti siitä, kuka kantaa mistäkin vastuun tiedonsiirroissa. Osin tiedonsaantiin ja tiedonsiirtoon linkittyvänä haasteena nähdään myös opiskelijoiden ja/tai huoltajien epärealistiset käsitykset toimintakyvystä tai terveydentilasta.

Sangen monessa tapauksessa kuitenkin kerrotaan, että tapauksissa on edetty onnistuneesti ohjauksen ja tukikeinojen avulla. Opiskelija on usein huomannut itse, että ala ei ole sopiva ja vaihtanut tutkintoa, tai sitoutunut hoitoon. Mukana on myös muutamia kuvauksia, joissa kerrotaan, että tukitoimin on voitu ratkoa tapauksia, jotka ovat olleet epäilyn alla (kuulovamma, lievä CP-vamma).

SORA-prosessin käynnistämisen ratkaisuna on ollut myös se, että opiskelijan opiskeluoikeus on päättynyt prosessin jossain vaiheessa. Tällöin asia on käytännössä jäänyt selvittämättä, ja opiskelija on teoriassa voinut hakeutua toisaalle opiskelijaksi.

-- Nämä opiskelijat ovat omatoimisesti vaihtaneet alaa tai opiskeluoikeus on päättynyt, koska opiskelija ei ole saanut suoritettua harjoittelujaksoja hyväksytysti tai ei ole ilmoittautunut läsnäolevaksi tai hakenut yliakaa. Näiden tapausten taustalla on ollut päihdeongelmat, päihderiippuvuus, persoonallisuushäiriöt, väkivaltaisuus opiskelutovereita kohtaan, ja rikollisuus – väkivaltarikollisuutta, omaisuusrikollisuutta (kohdentuu potilaisiin/asiakkaisiin), seksuaalista häiriökäyttäytymistä (lähestymiskieltoja). Antabus-lääkitystä käyttävien ongelma alkoholipitoisten käsidesien käytössä. Potilasturvallisuusongelmia, kun opiskelija ei hahmota potilaansa tarpeita ja tilannetta.

Tiedonsiirrossa koulutuksen järjestäjien välillä on vielä epäselvyyksiä. Osa toivoo, että tietoa tulisi voida välittää toiselle koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle myös silloin, kun SORA-prosessi on kesken. Tätä tiedonvaihtoa tapahtuu kuitenkin jo jonkin verran. Yksi koulutuksen järjestäjä myös kertoo, että pystyivät estämään opiskelijan siirtymisen saman koulutuksen järjestäjän saman alan opintoihin toisella paikkakunnalla, sillä yksiköstä oli otettu yhteyttä. Tiedossa oli, että opiskelijalla oli aikaisempia aloituksia toisaalla, jossa prosessi oli jouduttu käynnistämään.

Vastaajat nostivat esiin tässä yhteydessä myös runsaasti kysymyksiä, joita on koottu liitteeseen. Suurelta osin tässä luvussa esitettyjä haasteita käsitellään myös luvussa 5.

4. SORA-asioiden prosessi ja vastuuttaminen

4.1 SORA-asioista tiedottaminen

Kysymykseen miten ja kenelle tiedotatte SORA-asioista, koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen vastaajat ovat tulkinneet kysymystä hieman eri näkökulmista. Toiset ovat purkaneet kokonaisuutta hakeutumisvaiheen ja opintojen aikaisen varautumisen näkökulmasta toiset jo käynnissä olevasta SORA-prosessista. Tällöin kohteena ovat johdon ja muun henkilöstön sekä Valviran lisäksi mm. poliisi, työpaikat, opiskelijan sidosryhmät. Sisältöanalyysin perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä riittävydestä ja kattavuudesta. Suuri osa on kuvannut kuitenkin hakeutumisvaiheen ja yleisempää tiedotusta:

Opetus- ja ohjaushenkilöstölle henkilöstökokouksissa ja ves-päivissä. Hakijoille (www-sivut, hakulomakkeella, infot mahdollisissa pääsy- ja soveltuvuuskokeissa). Perusopetuksen oppilaanohjaajille ja muille ohjaustahoille Työnantajille työpaikkaohjaajakoulutuksessa Työssäoppimisen / koulutussopimuksessa Hoksissa

Opiskelijoille, koulutuksen alussa. Alueen terveydenhuoltohenkilöstölle sähköisesti ja paikan päällä keskustelemalla sekä materiaalia jakamalla.

Hakijoille esim. verkkosivuilla, kirjeissä, hakulomakkeissa, ohjaaville tahoille erilaisissa tilaisuuksissa perusopetuksessa ym. opiskelijoille, huoltajille, opettajille, työvoimahallinto ym.

Kaikille www-sivuilla, hakijoille ja opiskelijoille, huoltajille. Wilman kautta sekä hakuvaiheen neuvonnassa ja kirjeessä. Opiskelijoille opintojen yhteydessä.

Tiedotamme opiskelijaksi hakeutuville sekä nettisivuilla, hakeutumisvaiheessa, hakijan oppaassa sekä peruskoulun vanhempainillassa kerromme asiasta myös hakijoiden huoltajille ja opinto-ohjaajille. Sosiaali- ja terveysalalla tiedotamme myös rikostaustaselvitykseen liittyvistä asioista opiskelijoille. Samoin tiedotamme asioista oppilaitoksen sisällä toimiville opettajille ja muille toimijoille.

Hakijoille tiedotusta tehdään peruskouluissa suoraan opiskelijoille ja huoltajille sekä opinto-ohjaajien kautta. Nivelvaiheen tiedotuksen riittävyttä ei voi arvioida vastausten perusteella, mutta tarve nousi selkeänä esiin myös 16.4. kuulemistilaisuudessa niin peruskouluille kuin toiselle asteelle jatko-opintoja suunnitteleville.

Yksi ammattikorkeakoulu on laatinut tiedottamisen tueksi kaksi julkaisua: [Opas radikalisaation ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa](#) ja [Sairaanhoitaja hoitotyön turvallisuuden kehittäjänä](#).

Seuraavissa esimerkissä on kuvattu laajemmin eri tahoille tiedottamista

1) Hakuvaiheessa hakijalle kerrotaan SORA-lainsäädännöstä. 2) Opintojen alussa opiskelijoita infotaan asiasta sekä heille on toteutettu oma SORA-lainsäädännön opas. SORA-asioita pidetään yllä tutor-opettajien toimesta läpi koko opintojen ajan. Rikostaustaatteiden näytön yhteydessä tämä kuvataan ohjeessa SORA-prosessin osaksi. 3) Henkilöstön koulutus - järjestämme jatkuvaa ja systemaattista SORA-perehdytystä ja koulutusta. Johtoryhmässä SORA-täytäntöönpanoon liittyvää infoa jaetaan säännöllisesti. 4) Korkeakoulumme tiedottaa SORA-asioista muutoinkin laajasti: yhteiskunnan tasolla olemme katsoneet myös tehtäväksemme viedä ko. asiaa eteenpäin. Turvallisuusjohtajamme käy säännöllisesti alustamassa SORA-lainsäädännön täytäntöönpanosta eri seminaareissa, koulutuspäivissä ja työpaikkatilaisuuksissa. Mm. AVI:n syksyllä 2017 järjestämässä kolmessa isommassa tilaisuudessa olimme edustettuina turvallisuusjohtajamme kautta - hän alusti SORA-lainsäädännön täytäntöönpanosta näissä tilaisuuksissa.

Hakeutumisvaiheessa tiedotamme hakeutujia SORA- säädöksistä ja määräyksistä usealla eri tavalla: 1. www-sivujen ja sähköisen Hakijan oppaan opintoalan esittelyteksteissä, 2. esitteissä, 3. opinto-polku.fi-palvelussa, 4. kaikissa koulutuksen esittelytilaisuuksissa 5. Hakulomakkeessa edellytetään vielä tutustumista tutkintokohtaisiin terveydentila- ja toimintakykyvaatimuksiin ja opiskelijaksi ottamisen edellytyksiin. 6. Soveltuvuuskokeiden (soten pt) yhteydessä, 7. Valintakirjeissä 8. Oppimisympäristö Moodlessa on mm. tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset, päihdetyön toimintamalli, järjestyssäännöt, ohjeistus rikostaustaatteen pyytämisestä ja näyttämisestä ja Opetushallituksen SORA-opas 9. Ohjeistukset käydään myös opiskelijoiden kanssa lävitse opintojen alkuvaiheessa opinto-ohjaajan toimesta. Tiedotamme SORA-säädöksistä myös terveyden- ja sosiaalihuollon toimijoita, perusopetuksen opoja, työelämän edustajia.

Opiskeluterveydenhuollon vastauksissa korostuu informointi terveystarkastusten yhteydessä ja alkuinfoissa tai vastaavissa. Varsinainen tiedotusvastuu on koulutuksen järjestäjällä.

Informoimme opiskelijoita, että opiskelet SORA-alaa. Informoimme opiskelijoita, että SORA-lain huumeetastaus koskee kaikkia aloja. 2. Tiedottamisvastuun ajattelen olevan koulutuksen järjestäjillä. Opiskeluterveydenhuolto on vain toteuttaja.

Terveystarkastusten yhteydessä opiskelijoille jotka ovat SORA-lainsäädännön alaisessa koulutuksessa, yhteistyökumppaneille.

Vuonna 2017 vastaava th ja oppilaitoksen edustaja on kiertänyt kaikissa oppilaitoksien toimipisteissä. Oppilashuollon toimijoiden kautta asiasta infotaan.

Lisäksi on mainintoja yleisemmin tiedottamisesta henkilökunnalle ja asioiden käsittelystä eri yhteistyöfoorumeilla ja opiskelijahuollon kanssa.

Opiskelijan luvalla on tiedotettu mm. hoitotaholle. Tässä yhteydessä on puitu myös sitä, että mikäli huoli herää opiskeluterveydenhuollossa, vaitiolovelvollisuuden takia asiasta ei voi viestiä eteenpäin ilman opiskelijan suostumusta:

Opiskelijoille kerrotaan soveltuvien osin asiasta terveydenhoitajan alku-infoissa (opintojen alussa) sekä terveystarkastuksissa. Oppilaitoksen kanssa SORA-asioissa yhteistyötä vaihtelevasti. SORA-työryhmä on olemassa. Jos prosessi menossa, niin kommunikointi on helpompaa. Ongelma on se, että terveydenhoitajille tulee usein tietoa terveydentilasta joka mahdollisesti vaikuttaisi opiskeluoikeuteen

/ opiskelukykyyn. Näistä emme voi kuitenkaan ilman opiskelijan lupaa raportoida eteenpäin vaitiolovelvollisuuden sitoessa. Tämä on hankala kohta ketjussa! Jos on turvallisuushaka, niin toki vaitiolovelvollisuuden estämättä voimme antaa tietoja tietyille tahoille.

4.2 SORA-lainsäädännön toimeenpanon ohjaus ja vastuut

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan, miten SORA-lainsäädännön toimeenpano on ohjattu ja vastuutettu työpaikoilla. Osa viittaa hyvin lyhyesti, että ohjeistus tai toimintasuunnitelma on olemassa ja pohjautuu esimerkiksi OPH:n antamiin ohjeisiin ja voimassa olevaan lainsäädäntöön. Muutama vastaaja on todennut, ettei toimeenpanon ohjaukseen vastuutukseen ole ollut vielä tarvetta.

Yleisesti vastuita on purettu hallintönäkökulmasta, osa on lähtenyt huolinäkökulmasta, jolloin pääsääntäisesti opettajat kertovat epäilyistä tai havainnoista koulutuspäällikölle tai vastaavalle tai suoraan rehtorille. Mikäli havainnot ilmoitetaan koulutuspäällikölle, hän konsultoi rehtoria ja mahdollisesti muita asianosaisia (*opiskelija-palvelupäällikköä, vastaavaa koulukuraattoria jne.*). Siten koulutusten vastuupettajat yhdessä johdon ja tarvittaessa opiskelu- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa vastaavat SORA-lainsäädännön toimeenpanosta oppilaitoksessa.

Rehtori vastaa. Tutkintovastaavat, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, ryhmänohjaajat ja opiskeluhuollon toimijat aktiivisesti mukana.

Kaikki SORA-lainsäädännön piiriin kuuluvat tapaukset tulevat vararehtorille, joka hoitaa niitä yleensä kuraattorin ja tarvittaessa asiaan liittyvän lehtorin / opon kanssa. Ohjeistukset on laadittu ja niitä päivitetään työryhmässä, jossa on vararehtori, kuraattori ja opinto-ohjaaja. Opiskelijan tukitoimista vastaavat kampusten opiskeluhuvinvointiryhmät. Niissä on mukana myös opiskeluterveydenhoitaja.

Opettajat kertovat epäilyistään tai havainnoistaan koulutuspäällikölle. Kp konsultoi rehtoria, opiskelijapalvelupäällikköä, vastaavaa koulukuraattoria jne. On perustettu monijäseninen toimielin lain mukaisesti, joka päättäisi esim. opiskeluoikeiden peruuttamisesta, mikäli sinne asti asia menisi..

Käytännöissä on jonkin verran variaatiota:

Koulutuspäällikkö aloittaa prosessin ja tarvittaessa ilmoittaa Valviraan. Koulutusjohtaja vastaa ja työelämätoimikunta antaa lausuntonsa.

Osaston koulutuspäällikkö ja tiimivastaavat vastaavat toimeenpanosta.

Tutkintovastaava ohjeistaa ja miten toimitaan avoimien/yritysten ryhmissä. Tutkintotoimisto vastaa hallinnossa ajankohtaisten SORA-asioiden seuraamisesta.

Kaikki opiskelijat ohjataan opinto-ohjaajan luo ja sitä kautta asiaa lähdetään selvittämään. Mikäli opiskelija ei sitoudu hoitoon, hoitotaho katsoo, ettei opiskelija ole opiskelukykyinen, opiskelija toimii SORA-lainsäädännön vastaisesti jne., viedään asia ammattikorkeakoulun oikeusturvalautakunnan käsiteltäväksi ja sitä kautta käynnistetään mahdollinen opiskeluoikeuden peruuttamisprosessi. Rikostausta-otteen esittämisprosessi on kesken ja erilaista tulkintaa on siitä, miten ja milloin rikostaustaote tulisi esittää. Osassa tutkinto-ohjelmia katsotaan, että rikostaustaote tulisi esittää ennen ensimmäistä harjoittelua ja kerran opintojen aikana. --

Oppilaitoksen toinen rehtori on perehtynyt SORA-lainsäädäntöön ja laatii ao. prosesseihin liittyvät ohjeistukset. Koulutuspäälliköt tai opinto-ohjaajat tuovat mahdolliset SORA-prosessit jo hyvissä ajoin tietoon rehtorille, ja yhdessä sovitaan tapauskohtaisesti menettelytavoista voimassa olevan ohjeistuksen sekä SORA-oppaan mukaisesti. Rehtori tekee määräyksen terveydentilan ja toimintakyvyn selvittämiseksi tehtäviin tutkimuksiin ja tarkastuksiin sekä lähettää lausuntopyynnön ao. terveydenhuollon ammattihenkilölle. Asiakirjat kirjataan salaisena asianhallintaohjelmaan. Lausunnon perusteella asiaa lähdetään joko jatkamaan ohjeistuksen mukaisesti, tai tilanteen niin vaatiessa prosessi keskeytyy. Koulutuksen järjestäjän monijäseninen toimielin tekee opiskeluoikeuden peruuttamis päätöksen.

Koulutuspäällikkö päättää, onko paikallaan SORA-prosessin käynnistäminen. Hän on tarvittaessa yhteydessä oikeusturvatoimikunnan jäseniin. Noudatetaan prosessikaaviota. Oikeusturvatoimikunta on monijäseninen toimintaelin, jossa on opiskelija-, koulutuksen järjestäjä-, opettaja- ja työelämä- ja opiskeluhuollonedustaja.

Prosessin tarpeellisuutta arvioidaan osana normaalia ohjausjärjestelmää. Prosessi on kuvattu nettisivuilla. Opiskeluvoikeuden peruuttamisesta ja palauttamisesta päättää Lahden ammattikorkeakoulun hallitus. Ennen opiskeluvoikeuden peruuttamispäätöksen tekemistä hankitaan asiaa koskeva tarpeellinen selvitys ja varataan opiskelijalle tilaisuus tulla asiassa kuulluksi. Yhdessä opiskelijan kanssa selvitetään mahdollisuudet hakeutua tai siirtyä muuhun koulutukseen. Peruutettu opiskeluvoikeus voidaan opiskelijan hakemuksesta palauttaa, jos opiskeluvoikeus on peruutettu terveydentilaa tai toimintakykyä koskevan seikan vuoksi ja hakija osoittaa peruuttamisen aiheuttaneiden syiden poistuneen. Peruuttamista ja palauttamista koskevaan päätökseen voi hakea muutosta opiskelijoiden oikeusturvalautakunnalta 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

SORA-toimielin nimetty, jossa säädetyn mukaiset jäsenet. Toimintasääntö vahvistettu johtokunnassa ja käytännöt sen mukaiset. SORA-asiat kuvattu myös koulutuksen järjestäjän tiedotteessa (asetus §23) ja opiskeluhuoltosuunnitelmassa. SORA-prosessin kuvaus työn alla, osana HOKS-prosessia. Opettajia perehdytetty säännöllisesti.

Lisäksi osassa vastauksissa on tuotu esiin SORA-toimielimen kokoonpanoa ja paikoin on taustoitettu laajemmin vastuita, kuten kotisivujen ajantasaistamisen vastuusta (opintosihteerit) sekä tiedottamisesta valintakokeiden sekä valintakirjeiden yhteydessä. Yksittäisillä koulutuksen järjestäjillä opinto-ohjaajat on mainittu erityisessä asemassa tiedottamisen osalta.

Yliopistojen vastaukset ovat useammin yksipuolisia ja niissä korostuu rikostaustaotteiden tarkistamisen prosessi; esim. kerrotaan, että on nimetty henkilöt (usein juristi), jotka tarkistavat opiskelijoiden rikostaustaotteet (esim. tiettyinä ajankohtina).

Ammattikorkeakoulujen puolella on kuvattu vastuita ja työnkuvia yliopistoja monipuolisemmin. Lisäksi viitataan useammin ammattikorkeakoulujen yhteistyössä työstämiin ohjeisiin sekä erillisiin SORA-ohjeistuksiin, joissa kuvataan vastuut ja tiedonsiirron käytäntöjä.

Ammattikorkeakoulussamme on SORAan oma prosessikuvaus, jota noudatamme. Osallisia ovat hakijapalvelut, opintotoimisto, koulutusohjelmajohtajat ja terveydenhoitaja.

Osa vastauksista on hyvin suppeita ja muutama vastaaja on suoraan kertonut, ettei tunne käytäntöjä. Muutama koulutuksen järjestäjä on vastannut kohdassa vain päihteiden käytön näkökulmasta. Lisäksi näkökulmana on voitu nostaa vain tiedottaminen ("alojen koulutuspäälliköt vastaavat opettajien ja opiskelijoiden sekä alan työelämän tiedottamisesta").

4.3 Ulkopuolisen neuvonnan tarve ja käyttö SORA-lainsäädännön soveltamiseen

Yhteiselle koulutukselle olisi tarvetta

Tarvittaisiin mahdollisuus käsitellä käytännön esimerkkejä eri tahojen kanssa.

Olisi varmaan tarvittu, mutta on kysytty kollegoilta ja googlailtu netistä isojen koulutuksenjärjestäjien materiaaleja.

Koulutuksen järjestäjistä 67 % (N=62/93) on hankkinut ulkopuolista neuvontaa SORA-lainsäädännön soveltamisessa. Avovastauksissa nousivat yleisimmin seuraavat tahot: OPH, OKM, THL, Valvira, Trafi, AVI, poliisi ja opiskelijaterveydenhuolto, mikä lisäksi on hyödynnetty vertaistukena muilta koulutuksen järjestäjiltä ja SORA-opasta. Tukea on saatu ammattikorkeakoulujen verkostosta (ml. AMK kansallinen turvallisuusverkosto), oman kaupungin itse järjestämistä koulutuksista ja asiantuntijuudesta, korkeakoulun tai kuntayhtymän omalta lakiasiantuntijalta ja esim. HUS:n työkyvyn arviointipoliklinikasta. Yksittäisissä vastauksissa mainittu erityissairaanhoido, ammattijärjestöt, yliopistojen OHA-forum, Sjömanshälsocentralen, HYKS:n työkyvyntutkimuspoliklinikka, SORA-toimielin, ulkopuoliset juristit ja STM.

SORA-oppaan osalta nostettiin esiin toive, että sisällöt päivitetään koskemaan myös korkeakouluja. Lisäksi toivottiin mm. yhteistä foorumia, jossa olisi mahdollisuus käsitellä käytännön esimerkkejä eri tahojen kanssa.

Opiskeluterveydenhuollon puolella, milloin ulkopuolista neuvontaa on tarvittu ja osattu etsiä, nousee esiin pitkälti samat tahot kuin koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen puolella. Sosiaali- ja terveyspuolen virastoyhteistyö näyttäytyy vastausten perusteella ymmärrettävästi vahvemmalta, samoin erityisesti toisten ammattikorkeakoulujen yhteistyö ja koulutukset. Viranomaisista useimmiten on mainittu THL, minkä lisäksi mainittiin Valvira, TTL, potilasjärjestöt ja HUS työkykypoliklinikka. Osa on hakenut ratkaisuja vain oman organisaation sisällä. Joissain vastauksissa on eritelty erikseen tahot, jotka ovat koulutusta saaneet:

-- 1 hoitaja ja 1 opiskelulääkäri ovat osallistuneet STM:n, THL:n ja Työterveyslaitoksen huumausainetestausta koskevaan koulutukseen sekä muut opiskeluterveydenhuollon hoitajat ja lääkärit ovat osallistuneet muuhun vastaavaan koulutukseen sekä huumausainetestaustasiasiaa on käsitelty hoitopolkuja suunnittelevassa työryhmässä sekä useissa opiskeluterveydenhuollon osastokokouksissa. Lisäksi tietoa on hankittu THL:stä, STM:stä, x-asiantuntijalta [nimi poistettu] sekä HUS-laboratoriosta näytteenotto-prosessin suorittamista koskeviin ohjeistuksiin. Käytännön kokemuksia SORA-lain toteuttamisesta tuntuu olevan muissa oppilaitoksissa varsin vähän.

Teoriakoulutusta on osa terveydenhoitajiista ja lääkäreistä saanut TTL:n koulutuksesta ja toisesta THL:n koulutuksesta. 2 lääkärää käynyt THL:n koulutuksen. Terveyslaitokset opiskelee SORA-asiaa omalla kehittämispäivällä.

Kollegoiden tuki, muiden kaupunkien opiskeluterveydenhuollon lääkäreiden konsultaatio, lääkäri x-asiantuntija [nimi poistettu] on ansiokkaasti tehnyt selvityksiä ja linjauksia.

Hus, työkyky/opiskelukyky -arvointipkl

Ei ole hankittu. Ei ohjeita, mistä lisätietoa saa.

Kesäyliopiston järjestämä koulutus (1/2018) oli erinomainen, selkiytti lainsäädäntöä ja käytännön toimimista. Koulutusten järjestäminen on sattumanvaraista ja tarve käytännön työssä olisi suuri. Aiemmin koulutuksen käyneillä vanhentunutta/väärää tietoa. Koulutuksenjärjestäjän tieto laista jäsensoveltamisesta olematon. Koulutuksen ja tulisi olla järjestelmällistä ja tiedotusta asiasta enemmän.

4.4 Yhteistyö eri tahojen kanssa

Kyselyssä pyydettiin arvioita yhteistyön ja tiedonvaihdon toimivuudesta sekä sen mahdollisista kehittämistarpeista (esim. työelämä, koulutuksen järjestäjät, ammattikorkeakoulut, yliopistot, sosiaali- ja terveydenhuolto, poliisi, Valvira ja Trafi).

Arvioitaessa eri tahojen kanssa yhteistyön ja tiedonvaihdon toimivuutta, koulutuksen järjestäjien ja useiden korkeakoulujen arviot ovat yleissävyltään positiivisia, vaikka haasteita tunnistetaan. Useimmin ne kiinnittyvät tiedonsiirron ja salassapidon käytäntöihin ja erilaisiin tulkintoihin koulutuksen järjestäjän ja opiskelijahuollon toimijoiden tai ylipäänsä viranomaisten välillä. Yhteistyön ja vastuiden käytännöt ja laatu heijastuvat eri kyselyn osioihin – prosesseissa on usein vielä kehitettävää.

Opiskeluterveydenhuollon antamissa arvioissa on yhtä vahvasti tuotu esiin, että yhteistyö- ja toimintamallit ovat edelleen usein epäselviä (mm. tiedonkulku, työnjako, salassapito, vastuut). Koulutuksen järjestäjät ja korkeakoulut saavat varsin paljon kritiikkiä ja huolena nousee esim. ettei oppilaitos huomaa edes käynnistää SORA-prosessia, tai haasteena on, ettei opettajat tuo huolta opiskelijoista opiskeluhuoltoon tai tietoa opiskelijan opiskelukuntoisuudesta. Myös huoli työelämän valmiuksista ohjata opiskelijoita eteenpäin nostettiin esiin.

-- Yhteisissä keskusteluissa oppilaitoksen kanssa on painotettu, että tietoa tulisi antaa riittävästi ja aina silloin, kun huoli herää, vaikka toistuvasti. Opiskelulääkäri ei voi tehdä arvioita opiskelijan opiskelukuntoisuudesta pelkästään yhden opettajan tai opiskelijoilta saadun kuulopuheen tai kirjeen perusteella. Lääkärin on tavattava opiskelija henkilökohtaisesti ja mielellään, että terveydenhoitaja on ensin haastatellut opiskelijan perusteellisesti, kartoittanut terveydentilan ja toimintakyvyn sekä mahdolliset rajoitteet, oppimisvaikeudet, lääkityksen, aiemman sairaushistorian, hoitokontaktit ja mahdollinen päihteiden käyttö sekä opiskelijan motivaatio alalle tai mielenkiinto toiselle alalle. Lääkärillä on oltava riittävät tiedot päätöksen teon pohjana. Mikäli lääkäri katsoisi opiskelijan soveltumattomaksi ko. alalle, siihen pitää olla painavat perusteet, koska SORA-laissa painotetaan, että terveydentilaan liittyvä este ei saisi olla esteenä opiskelulle. Opiskelun tulisi kuitenkin kyetä opiskelemaan koko opintojensa ajan ja osallistumaan myös kaikkiin käytännön harjoitteluihin, vaikka myöhemmässä työelämässä ei joutuisikaan vastaaviin tehtäviin, mitä opiskeluaikana. Opiskelu ei myöskään ole kuntoutusta. Tiedonvaihtoa on helpottanut oppilaitoksessa pidettävät moniammatilliset palaverit, joissa opiskelija itse on läsnä ja

joista on sovittu opiskelijan kanssa, mitä tietoa voidaan jakaa. Paikalla on yleensä ollut oppilaitoksen edustaja, kuraattori, terveydenhoitaja, mahdollisesti psykologi, opinto-ohjaaja, lääkäri, kuntoutuksen ohjaaja tai erikoissairaanhoidon hoitaja tilanteen mukaan. Työelämästä on myös saatu tietoa opiskelijan opiskelukykyisyydestä työssäoppimisen aikana, mutta tätä voisi kehittää. Oppilaitokselle on saatu tietoa myös Valviran kautta. Opiskeluterveydenhuoltoon suoraan tätä tietoa ei ole tullut, mikä on puute.

Yhteisiä prosesseja yliopistojen kanssa ei ole. Lain toimeenpano ei toteudu.

Muutamat useamman koulutuksen järjestäjän kanssa toimivat tahot tunnistavat myös eroja osaamisessa:

*Koulutuksen järjestäjille SORA-lait ovat osin tuttuja, osin täysin edelleen vieraita. Erityisesti amk-as-
teella (ehkä myös yliopistossa) tämän tyyppinen lainsäädäntö tuntuu kaukaiselta. Ei ole määriteltyjä
vastuita. Kuljetusalalla on tiettyjä rajatapauksia, joihin ei lääketieteellistä kantaa tunnu löytyvän (esim.
ADHD ja yhdistelmäajoneuvon kuljettaja). Terveys- ja huolto henkilöstö painii kentässä luottamus, sa-
lassapito, hoidollisuus vs turvallisuuspykälät ja oppilaitokselle informointi esim. päihdekäytöstä.*

*Kokemus yhteistyöstä koulutuksen järjestäjän ja eri terveydenhuollon toimijoiden välillä on huono - joh-
tuen tiedon puutteesta!*

Esimerkiksi päihdeyksikön henkilökunnalla ei ole ollut riittävästi tietoa SORA-lainsäädännöstä ja sen vaikutuk-
sista SORA-alalla opiskeluun.

Yhteistyötä on arvioitu myös erittäin positiivisesti:

*Koulun kanssa yht.työ toimii, toisen asteen kuraattorien kanssa yhteistyö sujuu loistavasti. Varhainen
puuttuminen asioihin ja esim. opiskelijan ohjaaminen toiseen koulutusohjelmaan*

*Koululla yleensä tiedonkulku ja ohjeistus sujuu tapauksien suhteen hyvin. Mikäli soveltuvuutta arvioi-
dessa tarvitaan lähetetään esimerkiksi psyk pkl:lle, tiedonsaanti vaikeutuu, myös usein soveltuvuuden ar-
viointi kestää kauan, mikä hankaloittaa opiskelijan elämää ja opintojen suunnittelua.*

Tiedonkulku ei ole ollut sujuvaa esim. sosiaalipalvelujen, terveydenhuoltopalvelujen ja poliisin kanssa.

Yhteistyöhön liittyy myös nivelvaiheen tiedonsiirtohaasteet. Tietoa siitä, onko opiskelija SORA-prosessissa toi-
saalla, ei välity hakeutumisvaiheessa automaattisesti. Laajempi nivelvaiheen kysymys, joka tuli vahvasti esiin
myös 16.4. kuulemistilaisuudessa, liittyy perusopetuksesta siirtyvien ohjaukseen soveltuvalla alalla.

*Ohjaus oikealle alalle (SORA-aloista kertominen) yläkoulussa opinto-ohjaajien toimesta olisi ensiar-
voista. koko terveydenhuoltohenkilöstön myös perusterveydenhuollossa tulisi olla tietoisia SORA-aloista
ja tarvittaessa tehdä yhteistyötä esim. opiskeluterveydenhuoltoon.*

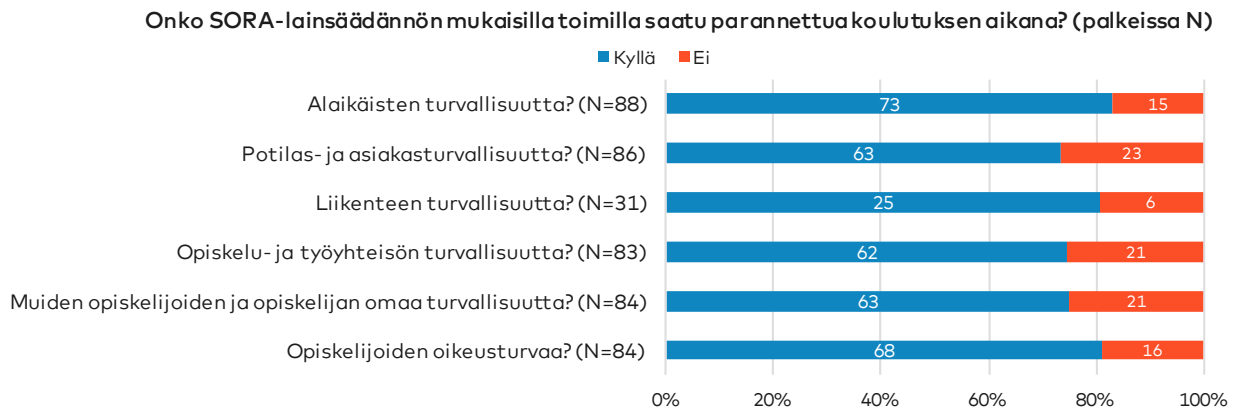
Opiskeluterveydenhuollon puolelta nousi kehittämisen kohteena koulutuksenjärjestäjien tiedotuksen ja tiedon-
siirron puutteiden lisäksi se, että yhteistyötä tulisi parantaa laajemmin:

*päihdekliniikan kanssa ja lisätä tietoa SORA-säädöksistä esim. psykiatrialla ja yhteistyötä työkyvyntut-
kimuspoliklinikan (psyk). Kehittämistarve selkeä myös erikoissairaanhoidon toimijoiden kanssa sekä
käytänteiden jakaminen muiden amk/yliopisto-toimijoiden kanssa. Valviralta toivotaan käytännön ta-
son ohjeistusta ja koulutusta esim. THL:n toimesta.*

5. SORA-lainsäädännön vaikuttavuus, toimivuus ja kehittämistarpeet

5.1 SORA-lainsäädännön vaikuttavuus

Vastanneista koulutuksen järjestäjistä 83 % kokee, että SORA-lainsäädännöllä on ollut vaikutusta alaikäisten turvallisuuteen ja 81 % kokee, että opiskelijoiden oikeusturvaa on parannettu. Tarkasteltaessa vain vastaajia, jotka järjestävät itse myös liikenneturvallisuutta koskevia tutkintoja, 81 % arvioi SORA-lainsäädännön parantaneen tilannetta. Kokonaisarvio heikompi, jos mukaan ottaa myös vastaajat, joilla ko. tutkintoja ei ole.

Kuva 8. SORA-lainsäädännön vaikuttavuus

Lainsäädännön positiivisena vaikutuksena nähdään mm. lain antama selusta toimia eri tilanteissa, ennaltaehkäisevä vaikutus (karsii hakijoita) sekä ohjauksen vahvistumisen muihin koulutuksiin tai tukimuotoihin. SORA-lailla on nähty turvallisuusajattelun juurruttamisen vaikutuksia myös laajemmin koulutuksen järjestämiseen. Opiskelu- ja työyhteisön turvallisuuden parantumista perustellaan mm. seuraavasti:

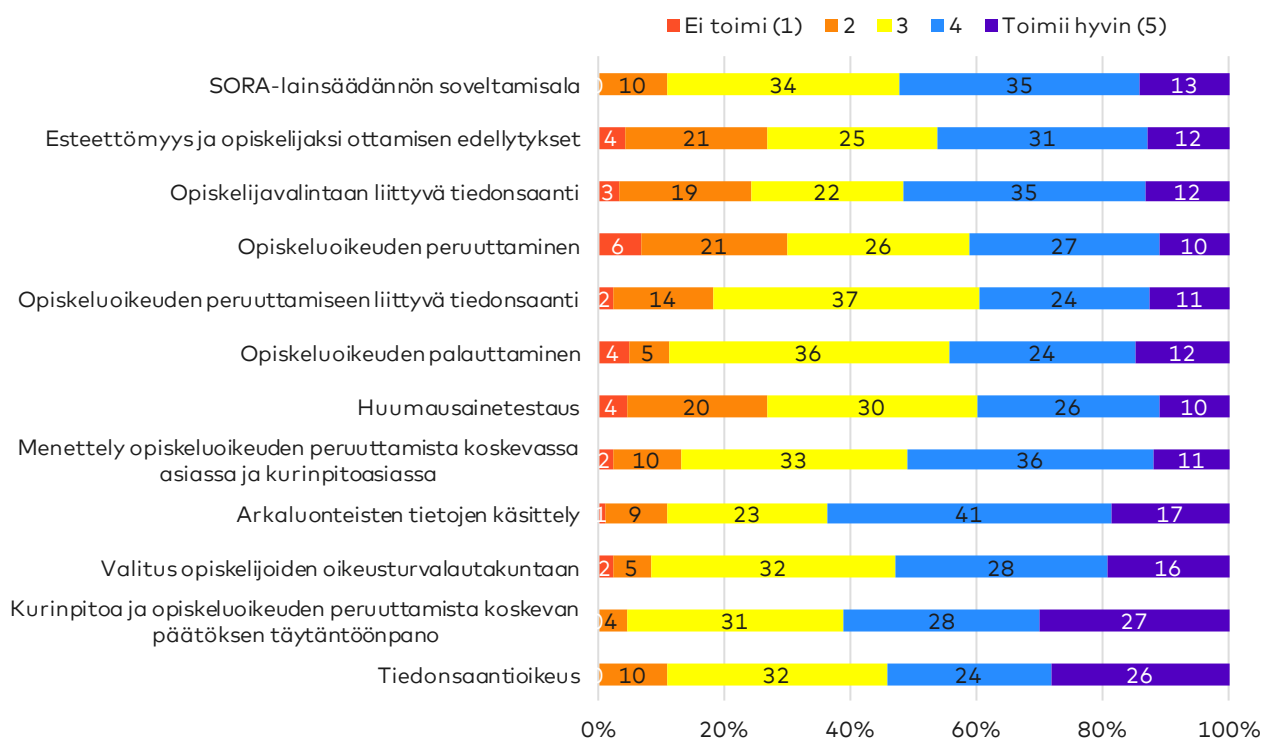
Lainsäädännön myötä on laadittu ammattikorkeakouluun tarpeelliset ohjeet ja dokumentit, kuten opiskelijoiden päihdeohjelma, järjestyssäännöt, kurinpidolliset toimenpiteet ym. ohjeet, jotka selkiyttävät toimintatapoja.

Asian tiedottaminen ja tiedostaminen on paras ennaltaehkäisy turvallisuuden parantamiseksi. Kehitetty myös alueen asiakasturvallisuutta konkreettisilla toimenpiteillä.

Vaikka yleisarviot ovat positiivisia, kritiikkiä nousee mm. siitä, että laki koetaan jäykäksi ja prosessin läpivieminen on raskasta. Yksittäisissä vastauksissa lainsäädännön nähdään rajoittuvan liiaksi työelämäyhteyksiin ja käytännön tehtäviin. Osa ei näe eroa entiseen: prosessi on ollut kunnossa jo ennen SORAa. Eri osa-alueita puretaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.2 Arviot koskien SORA-lainsäädännön soveltamisalaa, selkeyttä ja sovellettavuutta käytännössä

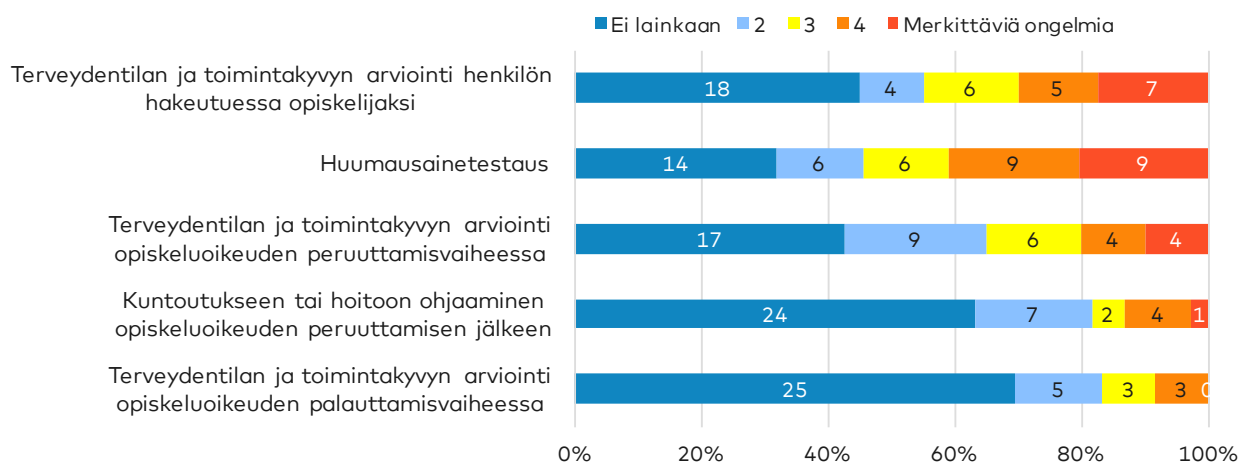
Koulutuksen järjestäjien vastaajia pyydettiin arvioimaan SORA-lainsäädäntöä, selkeyttä ja sovellettavuutta käytännössä sekä esittämään kehittämisohdotuksia. Eniten haasteita nousee asetuksissa liittyen esteettömyyteen ja opiskelijaksi ottamisen edellytyksiin, opiskelijavalintaan liittyvään tiedonsaantiin, opiskeluoikeuden peruuttamiseen sekä huumausainetestaukseen. Kaikki arvioitavat säädöskohdat puretaan seuraavaksi koulutuksen järjestäjien ja soveltuvien osin opiskeluterveydenhuollon näkökulmista.

Kuva 9. Koulutuksen järjestäjien arviot koskien SORA-lainsäädännön soveltamisalaa, selkeyttä ja sovellettavuutta käytännössä

Opiskeluterveydenhuollon arviota SORA-lainsäädännöstä pyydettiin avovastauksella (yleisarvio) sekä erittelemällä erikseen, mihin säädösten soveltamiseen on liittynyt ongelmia. Opiskeluterveydenhuolto on kohdannut eniten ongelmia huumausainetestauksen sekä terveydentilan ja toimintakyvyn arvioinnin osalta opiskelijan hakeutuessa opiskelijaksi. Näitä eri osa-alueita ja avovastauksissa esitettyjä näkemyksiä puretaan rinnakkain seuraavissa arvioissa.

Onko SORA-säännösten soveltamiseen liittynyt ongelmia opiskeluterveydenhuollossa seuraavissa tilanteissa? (palkeissa N)

Kuva 10. Opiskeluterveydenhuollon arviot koskien SORA-lainsäädännön soveltamista

SORA-lainsäädännön soveltamisala (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 20 §; valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 11 §; valtioneuvoston asetus yliopistoista 2a §.)

Lainsäädännön soveltamisalaa koskevat arviot olivat varsin positiivisia. Noin joka kymmenes antoi selkeästi heikon arvion.

Noin kolmannes (N=14) kohtaa kommentoineista haluaisi laajentaa soveltamisalaa. Tällöin toiveena on lisätä yksittäisiä tutkintoja, tai laajentaa näkökulmaa ja säädöksiä koskemaan kaikkia tutkintoja tai aloja, joissa ollaan tekemisissä esim. asiakkaan, eläinten, vaarallisten koneiden tai välineiden kanssa.

"Tarpeen olisi miettiä mahdollisia lisättäviä tutkintoja siitä lähtökohdasta, että miten laajasti vahinkoa voi ammatissa toimiva saada aikaan niin halutessaan."

"Lakia tulisi laajentaa myös muille koulutusaloille. Mikäli hakijan terveydentila ja toimintakyky on sellainen, ettei hän kykene käytännön työtehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä, hän ei pysty suorittamaan tutkintoa."

Erikseen mainitut alat ovat seuraavia: musiikkipedagogikoulutus kokonaisuudessaan, kaivosalan pt ja at/eat, korkeakoulutasoinen ja tutkintoon johtava turvallisuusalan koulutus, kotipalvelun työntekijät, henkilökohtainen avustaja ja prosessiteollisuus, teologia, erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto, vapaan sivistystyön asiakas-turvallisuutta vaativat koulutukset.

Yksittäisissä opiskeluterveydenhuollon vastauksissa nostettiin myös esiin tarve ja toive laajentaa soveltamisalaa. Mainintoja oli esim. parturikampaajat, kosmetologit, ravintola-alan opiskelijat, laboratorioala sekä sähköala, kone- ja metalliala. Viimeisten osalta perusteluna nostettiin, että aloilla voi sattua vakavia tapaturmia, jos opiskelija työskentelee päihtyneenä tai hänellä on vakavia mielenterveysongelmia. Yleisarvioita siitä, että alat ovat jo kattavia, nousi myös.

Muut koulutuksen järjestäjien soveltamisalaa koskevat kommentit liittyivät usein siihen, että milloin haasteita, lainsäädäntö ja prosessi koetaan raskaaksi ja tulkinnanvaraiseksi. Tulkinnassa tulisi tehdä enemmän yhteistyötä koulutuksen järjestäjien ja opiskelijaterveydenhuollon välillä. Muita haasteita avataan lisää seuraavissa osioissa.

Opiskeluterveydenhuollon yleisarviot laista ovat pääsääntöisesti positiivisia, vaikka sisältävätkin usein kehittämisehdotuksia ja tiukkaakin kritiikkiä, joka ei niinkään kohdistu säännöksiin itsessään vaan niiden tulkintoihin ja toimeenpanoon. Useimmiten viitataan siihen, että lainsäädäntö on vielä liian tulkinnanvarainen. "*mm. tiedonkulku, työnjako, salassapito, vastuut*" ja soveltamisohjeet koetaan epäselviksi. Lakiin esitettiin myös toivomus selkeämmistä kirjauksista koskien hoitohenkilökunnan eettisiä ja oikeudellisia vastuita.

Positiivisena nostona voidaan esittää näkemys siitä, että soveltumattomuutta aiheutuvia riskitekijöitä ja opintojen esteitä on onnistuttu jo hyvin vähentämään, jolloin esim. SORA-toimielimen käsiteltäväksi on tullut vain vähän tapauksia. SORA-säännösten soveltamisen käytännöt muovautuvat kaiken aikaa, ja tähän tarvittaisiin lisää koulutusta, tietoisuutta ja käytäntöjen yhdenmukaistamista.

Esteettömyys ja opiskelijaksi ottamisen edellytykset (AmmL 38 §, 40 §; AMKL 26 §; YOL 37 a §)

Esteettömyyden ja opiskelijaksi ottamisen edellytysten varmistaminen nähdään usein haastavana. Tässäkin yhteydessä on tuotu esiin, että koska vastuu ilmoittaa esteistä on opiskelijalla, tieto jää helposti pimentoon. Osa ammatillisen koulutuksen järjestäjistä kokee olevansa voimattomia siksi, että opiskelijat otetaan sisään koulutustakuun hengessä ("SORA vs koulutustakuu"), jolloin SORAa sovelletaan käytännössä vasta koulutuksen aikana.

Pääsy- tai soveltuvuuskokeita ei usein järjestetä, ja vaikka niillä nähdään olevan jonkin verran karsivaa vaikutusta (*ennaltaehkäisevä vaikutus*), puutteena mm. nostettiin, ettei SORA-asioita itsessään voi pitää valintakriteereinä tai pisteyttää.

Haasteena koetaan myös, että riittävän toimintakyvyn ja terveydentilan kriteerit puuttuvat, jolloin tukeudutaan hakijan subjektiiviseen näkemykseen. Esteiden poistamisvelvollisuus on suuri, ja rajanveto nähdään paikoin hankalaksi: "*Terveydentilavaatimusten johtaminen soveltumattomuuteen ei toteudu juuri koskaan. Meillä lain ole-massaolon aikana yhden kerran.*" tai "*Mitä on kohtuullinen missäkin tilanteessa, on haastavaa määrittää.*" Käytännön esimerkkejä kaivataan.

Voiko näkövammaisen saada opiskelupaikan optikkokoulutuksessa? Nykytilanteessahan hakija itse määrittelee soveltuvuutensa, ja tutkinto on ikään kuin veloitettu mahdollistamaan ja mukauttamaan opinnot erityisen tuen järjestelyillä. -- Opiskelijaksi ottamisen esteitä pitäisi voida määritellä tarkemmin. Mielestäni tulisi voida määritellä opiskelijaksi ottamisen esteitä.

Yliopistotasolla ei vielä ole määritelty alakohtaisia opiskelijaksi ottamisen esteitä, minkä vuoksi SORA-lainsäädännön soveltaminen ontuu.

Lisää alakohtaista tuntemusta kaivataan lääkäreille, jotta lausuntoja on ylipäänsä mahdollista tehdä.

Terveydentilan selvittäminen hakuvaiheessa haasteellista. Lääkärinlausunnoilla ei ole mitään merkitystä, koska lääkärit eivät tunne aloja. -- Tarkemmat kriteerit puuttuvat.

Sama hakuvaiheessa, lääkärit kirjoittavat todistuksia, joissa on ensin pitkä taudinkuvaus, mikä kaikkien mielestä kertoo se, että ei täytä terveydentilavaatimuksia ja sen jälkeen tulee lausunto, että esteitä opiskelulle ei ole

Lain vaikuttavuutta heikentävänä seikkana nostettiin myös esiin, että hakuprosessissa terveydentilasta tahallisesti ilmoittamatta jättämisellä ei ole vaikutuksia.

Positiivisena puolena nostettiin esiin, että hakijoille voidaan paremmin perustella valintaperusteita ja säädöksellä on ennaltaehkäisevä vaikutus.

Heikentävänä tekijänä nousevat esiin myös tilanteet, joissa hakijoilla on riittämätön kielitaito.

Opiskeluoikeuden purkamisen arvioidaan olevan helpompaa varsinkin tulevaisuudessa valintakoeuudistuksen myötä:

Hakijan subjektiivinen käsitys omasta terveydentilastaan voi poiketa olennaisesti opiskeluun vaadittavasta terveydentilasta. Opiskeluoikeuden purkaminen voisi olla joissain tapauksissa helpommin toteutettavissa. Korkeakoulujen valintauudistuksen myötä tämä tulee entistä tarpeellisemmaksi, jos valinta todistusten perusteella ja sähköinen valintakoe tulee vallitsevaksi käytännöksi.

Opiskeluterveydenhuollolta asiaa kysyttiin hieman eri näkökulmasta, eli pyydettiin arvioimaan, onko terveydentilan ja toimintakyvyn arviointiin henkilön hakeutuessa opiskelijaksi liittynyt haasteita. Noin kolmannes tunnistaa selkeitä haasteita. Suuri osa vastaajista toteaa, ettei opiskeluterveydenhuolto ole mukana hakuprosessissa, sillä eivät ole opiskelijaterveydenhuollon asiakkaita. Tämä nähdään myös ristiriitatilanteena. Yksi vastaaja kertoo, että hakijoille on tarjottu mahdollisuutta terveydentilan arvioon jo ennen opintojen alkua, mutta opiskelijat eivät ole käyttäneet sitä mahdollisuutta – yhtä lukuun ottamatta.

Lähtökohtaisesti opiskeluterveydenhuolto ei saa tietoa tulevista opiskelijoista. Käytäntöjä kuvattiin mm. siten, että opiskelijat toimittavat suoraan oppilaitokseen todistuksen koulukuntoisuudesta, *"joka on tällä hetkellä 8lk:lla saatava nuorisoterveystodistus tai aikuisopiskelijoilla T-todistus"*. Muutama vastaaja kritisoi tiedonvälitystä peruskoulusta toiselle asteelle.

Terveydentila ei saisi olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle, joten tämä tuo ongelmia heti opintojen alussa, mikäli terveydentila ei ole opiskelijalla kunnossa.

Yksi vastaaja kertoo, että ennakollisia SORA-tarkastuksia on tehty myös ennen opiskelijaksi ottamista opiskelijoille, jotka ovat ilmoittaneet hakuvaiheessa terveydentilaan liittyviä esteitä. Lisäksi oppilaitos on toteuttanut opiskeluterveydenhuollon ulkopuolisia tarkastuksia yksityisellä lääkäriasemalla, mutta niistä ei ole koettu olevan hyötyä. Myöskään nuorisoterveystodistuksien ei ole nähty palvelevan tarvetta. Vastaaja kuvaa kokemuksia seuraavasti:

"Opiskelukykyisyyden arvio epikriisien, haastattelun, havainnoinnin, mittausten, laboratoriokokeiden sekä terveystarkastuksen, terveydenhoitaja sekä opiskelulääkäri pohjalta on haasteellista toimintakyvyn osalta. -- Osalla opiskelijoista opinnot sujuivat, yhden opiskelukuntoisuus ei kokeilun jälkeenkään ollut riittävä normiopiskeluun. Kaksi ennakollista SORA-tarkastusta tehtiin opintojen määräaikaisen keskeytyksen jälkeen, jossa oli ollut terveydelliset syyt keskeytyksen perusteena. Toinen otettiin takaisin eroamisen jälkeen. Toinen erosi myöhemmin itse useiden keskeytysten jälkeen. Yhdestä opiskelijasta on

saatu ilmoitus Valviralta. Aiemmin nuoriso-opiskelijoilta pyydettiin nuorison terveystodistus soveltuvuudesta alalla, mutta sitten selvisi, että se ei ole riittävä selvitys alalle soveltuvuudesta. Myös aikuis-opiskelijat toimittivat aiemmin yksityisiltä tai terveyskeskuslääkäreiltä saatuja T-todistuksia, mitkä oli helppo saada. Lääkäreillä ei näissä tapauksissa yleensäkään todennäköisesti ole käytössään alakohdaisia terveydentila- ja toimintakykyvaatimuksia, vaan lausunnon saa varsin helposti, eikä lääkäri välttämättä selvitä potilaan sairaushistoriaa. Opiskeluterveydenhuollon vastuulle soveltuvuusarvioita ei voida laittaa, koska ennen opiskelijaksi ottamista, opiskelijat eivät ole oikeutettuja opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Lukukauden käynnistyessä SORA-alojen opiskelijoille on tehty 1. vuoden opiskelijoiden terveystarkastukset ensimmäisenä, mutta ajallisesti meidän oppilaitoksessa siihen menee n. koko syyslukukausi. Siinä arvioidaan opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä kokonaisvaltaisesti, mutta ei erikseen oteta kantaa soveltuvuuteen, toki jos jotakin kraavia tulee, niin opiskelulääkäri arvioi soveltuvuutta sikäli, mutta opiskeluiden esteettömyysnäkökulma huomioiden opiskeluoikeuden peruuttamiseen tulisi olla todella painavat syyt, koska siitä jää merkintä opiskelijan tietoihin, mikäli hän hakeutuu uudelleen opiskelemaan. Soveltumattomuus alalle merkintä voidaan kuitenkin ilmeisesti myöhemmin poistaa ja arvioida opiskelijan terveydentila ja toimintakykyys uudelleen kyseiselle alalle.

Milloin vastaajat ovat ottaneet laajemmin kantaa, perusteet ovat samoja kuin koulutuksen järjestäjillä: oma ilmoitus ei aina pidä paikkaansa, itsearvio voi olla epärealistinen jne. Soveltuvuuskokeiden tai muun seulan puute nostettiin joissain vastauksissa haasteeksi. Kriittikinä nostetaan, että osa oppilaitoksista ei ole avannut SORA-lakiin liittyviä terveydentilavaatimuksia opiskelijalle hakuvaiheessa.

Yliopistot eivät ole määritelleet alakohdaisia terveydentilavaatimuksia. Aikataulu on kautta kentän erittäin tiukka perehtyneiden lausuntojen saamiseksi.

Opiskelijavalintaan liittyvä tiedonsaanti (AmmL 41 §; AMKL 27 §; YOL 37 b §)

Yli viidennes pitää opiskelijavalintaan liittyvää tiedonsaantia heikkona. Näkemykset vaihtelevat paljon kokemuksen mukaan. Tieto tuo parhaimmillaan taustatukea valinnoille, mutta haasteena nähdään tässäkin yhteydessä se, ettei sitä aina saada, tieto ei ole luotettavaa (omailmoitus), tai salassapitoon liittyvät käytännöt tuovat haasteita. Samoja haasteita nousee esiin muissakin osioissa. Säännöksen nähdään toimivan ennaltaehkäisevässä mielessä. Kriittisissä arvioissa tunnustetaan puutteita niin opiskelijan ilmoituksissa kuin tiedonsaannissa Valviralta, ja avuksi esitettiin myös Koskea.

Opiskelijalta saatava tieto on riittämätöntä, terveystietoja ja taustaa pitäisi saada arvioida ja selvittää jo ennen opiskelijaksi ottamista esim. lääkärintodistuksella soveltuvuudesta alalle. Ulkomaisilta hakijoilta tarvittavien tietojen saaminen hankalaa.

Tiedonsaantioikeus myös Valviralta olisi tarpeen hakuvaiheessa.

Tässäkin yhteydessä tuodaan esiin, että lääkärintodistukset eivät ole yhteismitallisia, ja opiskelu voidaan nähdä myös kuntouttavana toimintana, jolloin ei ymmärretä tehtävien vastuullisuutta.

Opiskeluoikeuden peruuttaminen (AmmL 81 §; AMKL 33 §; YOL 43 a §)

Opiskeluoikeuden peruuttaminen on selkeästi haastavin kokonaisuus, kuten jo edellä on sivuttu. Kokonaisuutta ei voi myöskään irrottaa sivuavista säännöksistä, kuten tiedonsaanti ja opiskeluoikeuden palauttaminen. Eri tekijät vaikuttavat peruuttamisprosessin onnistumiseen. Koetut haasteet ovat moninaisia, ja niihin liittyvät ne usein epäselvät tulkinnat tai puuttuvat käytännöt.

opiskeluterveydenhuollon toimijat eivät tuo salassapitoon vedoten esille esim. opiskelijan terveydentilaan liittyviä vakavia ongelmia esille. Salassapitosäännösten tulkinta vaihtelee tässä tilanteessa.

Kuten toisaalle tulee ilmi, opiskeluterveydenhuollon näkökulmasta usealla koulutuksen järjestäjällä ja korkeakoululla käytännöt ovat itsellään epäselviä, mikä heijastuu myös opiskeluoikeuden peruuttamisen prosessiin kaikinensa.

Haasteena on tunnustettu tulkinta toimintakyvystä: viimesijaisuutta pitäisi korostaa enemmän, millainen toimintakyky on ilmeistä, että opinto-oikeuden peruuttaminen voidaan laittaa vireille? Terveydentila-asiat ovat selkeämmät. Yhtä lailla terveyteen liittyvät tekijät ovat toisaalla vaikeampia osoittaa kuin toimintakykyyn.

Epäselvyyksiä nousee sen suhteen, koskeeko säädös vain harjoittelua ja käytännön tehtäviä vai myös teoriaopetusta. Osa viittaa tällöin vain työelämässä tapahtuvaan oppimiseen ja tekee tiukan rajanvedon oppilaitoksessa tapahtuvien teoriaopintojen välille, jolloin opiskelija voisi olla päihtyneenä. Toisaalta jos opiskelija ei ole toimintakyvyltään kykenevä harjoitteluun, nousee kysymys siitä, kauanko opintoja voidaan jatkaa, jos vaarana on, ettei opiskelija valmistu tutkintoon.

opiskeluoikeuden peruuttamiselle on erittäin suuri kynnyks. Nyt opiskelijaa ohjataan olemaan esimerkiksi poissaolevana opiskelijana tai suorittamaan vain teoriaopintoja, mikäli opiskelija ei ole kykenevä käytännön harjoitteluun.

voisiko opiskeluoikeuden peruuttamista käyttää matalammalla kynnyksellä ja silloin se olisi myös helpommin palautettavissa, jos opiskelijan opiskelukyky on parantunut. Opiskeluoikeuden peruuttamista ei ole mahdollista käyttää ennaltaehkäisevästi. Rikostaustaotteen merkinnät ja toimintakäytänteet tilanteissa, joissa opiskelijalla on rikostaustaotteesta merkintä, ovat määrittelemättä. Millainen pätevyys korkeakouluilla on arvioida mahdollista potilasturvallisuusriskiä, jos opiskelijalla on rikostaustaotteesta merkintä. Millaiset tiedonsaantioikeudet korkeakoululla pitäisi olla asian selvittämiseksi? Mitä ja kuka vastaa, jos opiskeluoikeutta ei pidätetä ja opiskelija vaarantaakin tulevana ammattilaisena potilasturvallisuuden? Opiskelijalle ei voida myöntää rajoitettua ammatinharjoittamisoikeutta esim. mahdollisuus rajata oikeus työskennellä lasten parissa, mikäli rikostaustaotteesta on merkintä. Opiskeluoikeus työkaluna on raskas. SORA-lainsäädännössä nykyisellään vastuu on siirretty ammattikorkeakouluun, ja koska korkeakouluilla on autonomia ja tällaisista tilanteista vähän kokemuksia, linjanveto ja toimintaohjeiden luominen erityisen vaikeaa.

Haasteina nousi mm. alakohtaisten perusteiden puuttuminen yliopistoilla. Kokonaisuus on kytköksissä kohtaan "Esteettömyys ja opiskelijaksi ottamisen edellytykset":

alakohtaisten esteiden puuttuminen vaikeuttaa myös opiskeluoikeuden peruuttamista. On vaikeaa peruuttaa opiskeluoikeutta alakohtaisilla perusteilla, kun juuri niitä ei ole määritelty opiskelijaksi ottamisen yhteydessä.

Opiskeluoikeuden peruuttaminen voisi olla joissain tapauksissa helpommin toteutettavissa. Esim. opiskelijan toimintakyvyn arviointi on nykyisellään monimutkainen, kallis ja aikaa vievä prosessi. Alalle soveltumattomuus pitäisi määritellä tarkemmin ja soveltumattomuuden todentaminen pitäisi olla helpompi prosessi.

Toimenpiteiden käynnistämisen rimaa pidetään liian korkeana, sillä ehtona on toistuva tai vakava vaarantaminen, osan tulkinnan mukaan jo tapahtunut vaaratilanne.

Selvissä tapauksissa toimii. Toistuvuuden osoittamisen vaade on ongelmallinen potilas- ja asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Mikä on riittävän vakava tilanne, että uskalletaan tehdä heti ao. päätös. se on vielä epäselvää.

Milloin syynä on mielenterveysongelmat, perusteita pidetään haastavina. Kehittämisehdotuksena esitetään SORA-lain opinto-oikeuden puuttumiseen mahdollistamien keinojen sekä tiedonanto-oikeuden laajentamista mm. Valviralle. Vastauksesta ei ilmene, minkälaiset ilmoittamiskäytännöt taholla on tällä hetkellä.

Vastauksessa esitetään myös laajojen opiskelijalle tehtävien tutkimusten maksujen kohdentamista julkiselle terveydenhuollolle.

Opiskeluterveydenhuollon eri yhteyksissä on tuotu esiin kritiikkiä, jota on nostettu esiin myös raportin muissa yhteyksissä. Tiedonkulkuun liittyvien ja salassapidon käytänteiden, puutteellisten terveydentila- ja soveltuvuusvaatimusten ja mm. vastuiden määrittelemisen tarpeen lisäksi on tuotu esiin hampaattomuus toteuttaa lain kirjaa, milloin esimerkiksi syynä on vakavat psyykkiset sairaudet.

Opiskeluoikeus on opiskelijoilla liian laaja. Esim. vakavat psyykkiset sairaudet eivät ole este opiskelulle. SORA-lainsäädäntö ei anna riittävästi työkaluja puuttua opiskeluoikeuteen. Soten hoitavilla yksiköillä ei ole riittävästi tietoa ammattien vaatimuksista. Koulutusta ja tiedotusta tarvittaisiin lisää. Oppilaitoksella on suuri vastuu opiskelijan opiskelukyvyttömyyden aiheuttamista haitoista. Opiskelijavalinnoissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota alalle soveltuvuuteen.

Opiskeluterveydenhuollosta kysyttiin erikseen myös näkemyksiä siitä, kuinka toimivaa kuntoutukseen tai hoitoon ohjaaminen on opiskeluoikeuden peruuttamisen jälkeen. Arviot ovat varsin positiivisia, mutta toisaalta mukana myös paljon vastaajia, joilla ei ole kokemusta opiskeluoikeuden peruuttamisesta. Yksittäisissä vastauksissa kerrotaan haasteina, että vaikka opiskelijalle tarjotaan mahdollisuutta mennä kartoitukseen opiskeluterveydenhuoltoon, tätä ei aina hyödynnetä. Myöskään tietoa siitä, onko nuori käynyt kuntoutuksessa tai hoidossa ohjauksen jälkeen, ei välttämättä välity. Vaikka ohjaus onnistuisikin, opiskelija usein "häviää" palveluiden piiristä. Haastavampia resurssivajeita tuotiin selkeästi ilmi vain yhdessä vastauksessa:

Erikoissairaanhoidon ei vedä, yhteistyö psyk./päihdepl:n kanssa ei toimi riittävän hyvin, päihde- ja mielenterveysongelmien hoito kangertelee

Opiskelijoita on ohjattu esim. A-klinikalle, mutta jos opiskelija on opintojen määräaikaisella keskeytyksellä, on hankala saada tietoa siitä, käykö opiskelija hoitokontaktissaan tai muussa mielenterveyden palvelussa, kun opiskelija ei ole enää keskeytyksen aikana oikeutettu opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Opiskelijalla voi olla myös psykiatrisia osastohoitoja opintojen määräaikaisen keskeytyksen aikana. Erikoislääkärin lausunnoissa usein kuitenkin on arvioitu, että opiskelija olisi opiskelukykyinen, koska psykiatri saattaa ajatella opiskelijan saavan opintojen kautta "kuntoutusta". Opiskelu ei kuitenkaan ole kuntouttavaa toimintaa, vaan opiskelijan tulee olla opiskelu- ja toimintakykyinen koko opiskeluiden ajan. Toisinaan opiskelija tekee vain teoriaopintoja, jos ei kykene sillä hetkellä suorittamaan työssäoppimista, esim. masennus, uupumus. Mikäli erikoislääkäriltä on saatu puoltava lausunto opiskelukykyydestä, on perusterveydenhuollon opiskeluterveydenhuollon lääkärin vaikea mennä kumoamaan sitä, vaikka hänen kokonaisarvio tilanteesta olisi toinen. Myös SORA-laissa mainittu opiskelun esteettömyys on hankala tulkittava kohta, kun opiskeluiden esteet pitäisi kuitenkin pyrkiä poistamaan, mutta aina voidaan myös koittaa ohjata opiskelija toiselle alalle.

Vastuun ottaminen ja käytänteet ovat kiinni osajasta joka toimii opiskeluoikeuden päättämisen vaiheissa. Toisilla kokemus, että vastuu liittyy vain opiskelijoihin ei opinnot päättäneisiin. Terveystieteiden osastolla koen, etten aina ole selvillä opintojen päättymisestä enkä siten voi olla arvioimassa jatkohoidon tai kuntoutuksen tarvetta tai kirjaamassa/arvioimassa lähetteen tarvetta.

Opiskeluterveydenhuollon puolelta haasteiden vastapainoksi muistutetaan myös, että käytössä on muitakin keinoja vaikuttaa ja puuttua eli aina ei tarvita SORA-lakia avuksi.

Opiskeluterveydenhuollon kysymyspatteristossa selvitettiin ongelmia liittyen terveydentilan ja toimintakyvyn arviointiin opiskeluoikeuden palauttamisvaiheessa, missä kuvattiin myös yleisempiä haasteita terveydentilan ja toimintakyvyn arvioinnin tekemiseksi. Vastauksissa nostettiin mm. se, kuinka erottaa työsaliharjoittelu teoriaopinnoista arvioitaessa opiskelukykyyttä. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, että on tärkeää saada opiskelijoita ohjaavilta opettajilta riittävästi tietoa opiskelijan opinnoissa selviytymisestä tai mahdollisista siinä ilmenevistä vaikeuksista: *"Tietoa on saatava riittävän usein ja toistuvasti, jotta lääkäri saa myös pohjaa päätöksen teolle ja kykenee paremmin arvioimaan opiskelijan opiskelukuntoisuuden kehittymistä."*

Päätöksen tueksi tarvitaan yksittäistä tekoa tai tapahtumaa laajempi näyttö, tai todella vakava, jotta opiskelija voidaan todeta soveltumattomaksi. *"-- Lääkäri tekee oman arvionsa kliinisen tutkimuksen, haastattelun, haavainnoinnin, terveydenhoitajan tekemän terveystarkastuksen ja muiden saatujen tietojen pohjalta faktoihin perustuen."*

Salassapidon käytäntöjen ja tiedonkulun edistämiseksi esitettiin oikeutta opiskeluterveydenhuollolle ilmaista syy siihen, miksi opiskelija ei ole soveltuva.

Opiskeluoikeuden peruuttamiseen liittyvä tiedonsaanti (AmmL 82 §; AMKL 34 §; YOL 43 b §)

Useat näkevät opiskeluoikeuden peruuttamiseen liittyvän tiedonsaannin käytännöt jo selkeinä, vaikka samat vastaajat usein myös toteavat, ettei käytännön kokemusta ole.

Kesken olevasta SORA-prosessista ei opiskelijan tarvitse ilmoittaa, mikä nähdään säädösten vaikutusta heikentävä tekijä. Opiskelija voi tällöin salata asian ilman seuraamuksia. Aineistossa myös ehdotettiin, että opiskeluoikeuden pidättäminen huomioitaisiin ilmoitettavana asiana.

Vastauksissa esitettiin, että tiedonsaantioikeus tutkimuksista ja tarkastuksista tulisi olla terveydentilasta ja toimintakyvystä tarkemmin, ei vain arvio sopivuudesta.

Tieto opiskeluoikeuden peruuttamisesta ei kulje aukottomasti, ja avuksi esitettiin Koski-järjestelmää. Tiedot peruuttamispäätöksistä perustuvat hakijan omaan ilmoitukseen. Epäselvyyksiä on sen suhteen, milloin ja miten ollaan yhteydessä Valviraan. Osa kokee, ettei tieto sieltä välity.

Tässä yhteydessä on myös nostettu esiin se, onko ammattikorkeakoululla oikeus keskeyttää opiskelijan harjoittelu ja kieltää uudet harjoittelut ennen kuin huolenaiheet, terveydentila ja toimintakyky on selvitetty (amk 34 §).

Kohdassa nostettiin myös esiin epäselvyys sen suhteen, missä vaiheessa opiskelija tulee ja voidaan lähettää terveydentilan ja toimintakyvyn arviointiin liittyviin tutkimuksiin: millainen huoli on perusteltu ja riittävä tutkimuksiin lähettämiseksi.

valtakunnalliset toimintakäytänteet ja yhteiset periaatteet esimerkiksi opiskeluoikeuden peruuttamisesta tai toiseen tutkintoon ohjaamisesta puuttuvat. Vireilläolevasta opiskeluoikeuden peruuttamisprosessista annetaan tieto siirto-opiskelijan hakuprosessissa, mutta ei yhteishaussa. Tämä mahdollistaa opiskelijalle korkeakoulusta eroamisen ja haun toiseen korkeakouluun kesken prosessin. Toimintakäytänteet, mistä, miten ja milloin ammattikorkeakoulun tulee olla yhteydessä Valviraan puuttuvat.

Opiskeluoikeuden palauttaminen (AmmL 83 §; AMKL 35 §; YOL 43 c §)

Koulutuksen järjestäjillä on vain vähän kokemusta opiskeluoikeuden palauttamisesta, mikä vaikuttaa vastauksiin. Teoriassa säädöstä pidetään pääosin selkeänä. Kommenteissa nostettiin esiin, että palauttamisprosessi jää opiskelijan itsensä varaan, ja on siten vähän käytetty opiskelijan oikeus. Yksi vastaaja näkee, että opiskeluoikeuden peruuttaminen ja palauttaminen tulisi olla joustavampaa, ja rinnalla esimerkiksi poissaolevaksi ilmoittautumisen kanssa. Kritiikkinä yhdessä vastauksessa nostettiin, ettei ohjetta opiskeluoikeusajan määrittelyyn ei ole niitä tilanteita varten, jos opiskelijalla on ollut esimerkiksi kaksi vuotta opiskeluoikeus peruutettuna ja se palautetaan sen jälkeen.

Opiskeluterveydenhuollolta kysyttiin kyselypatteristossa asiaa eri näkökulmasta ja pyydettiin arvioimaan, onko terveydentilan ja toimintakyvyn arviointiin opiskeluoikeuden palauttamisvaiheessa liittynyt ongelmia. Noin kolmannes arvio kokonaisuuden selkeämmin haasteeksi. Perusteluita kerrotaan vain vähän, ja kommenteissa ilmaistaan usein, ettei tästä vaiheesta ole edes kokemusta. Yksi opiskeluterveydenhuollon vastajaa tuokin esiin, ettei lausuntoa haeta opiskeluterveydenhuollosta, koska palautusta hakeva ei ole enää opiskeluterveydenhuollon piirissä.

Huumausainetestaus (AmmL 84 §; AMKL 36 §; YOL 43 d §)

Kokonaisuus oli niin koulutuksen järjestäjien kuin opiskeluterveydenhuollon vastauksissa arvioitu heikoiten toimivaksi. Huumausainetestauksen käytännöt/ prosessi koetaan usein hankalaksi ja hitaaksi. Käytännöt eivät ole yhteneväisiä, eivätkä vastuut ole usein selviä. Kriteerit testaukseen nähdään liian tiukkoina: Kun kynnys on korkealla, koetaan, että tilanteet voivat edetä liian pitkälle.

Toimintatapa raskas. Huumausainetestauksen lähetteen tekee terveydenhuollon ammattihenkilö, jolta koulutuksen järjestäjän edustaja sitä pyytää. Testaustuloksen saamisen viiveet aiheuttavat hankaluuksia opetuksen järjestämisessä. Vaatimukset ehtojen täyttymisestä huumausainetestaukseen ovat, eivätkä täyty läheskään aina kun huumausaine-epäily tulee. Kaipaa selkeytystä.

Ohjeistus on pitkä ja epäselvä. On vaikea saada kaikista vaadittavista asioista näyttää, jotta voi lähettää testiin.

Kriteereitä on paljon, joiden pitää täytyä. Varhainen puuttuminen olisi tehtävä mahdolliseksi jo pienemmästä epäilystä. Tällä voitaisi saada tulevaisuutta silmällä pitäen kauaskantoisempia tuloksia

Jos opiskelija käyttää säännöllisesti huumeita, mutta ei tule oppilaitoksen tunneille tai työssäoppimaan päihtyneenä, ei kriteerit täyty.

Terveystarkastuksissa tai muutoin terveydenhoitajan vastaanotolla on tullut ilmi joitakin SORA-alan opiskelijoita, jotka ovat käyttäneet huumausaineita. SORA-testausta ei ole voitu kuitenkaan suorittaa, koska opiskelijat eivät ole olleet toteamisvaiheessa käytännön työssäoppimisjaksolla. Opiskelijoita on ohjattu sen vuoksi menemään hoidollisiin huumausainetesteihin, jotka ovat vapaaehtoisia ja joihin oppilaitos ei voi opiskelijaa velvoittaa.

Epäselvyyttä ilmenee myös siitä, voiko opiskelija olla huumausaineiden vaikutuksen alaisena teoriaopinnoissa. Tai jos opiskelija on huumausaineen alaisena, epäselvyyttä on siitä, vaikuttaako se toimintakykyyn.

Alakohtaisia eroja ei aineistosta helposti saa muodostettua, mutta liikenneturvallisuuden näkökulmasta verrattiin käytäntöjä ajoneuvon luovuttamiseen päihtyneelle:

Liian jäykkä ja monimutkainen vrt. ajoneuvon luovuttaminen päihtyneelle, ajo-opetuksessa ajetaan liikenneopettajan luvilla (ts. ajokortti ja liikenneopettajalua) jos opiskelija jää kiinni esim. poliisiin päihderatsiassa (esim. kannabis) opettajalta lähtee kortit ja luvat. Vaikka opiskelijasta ei silmämääräisellä havainnollilla voi havaita huumeenkäyttöä.

Yksityisyyden suojan terveydenhuollossa nähdään estävän käytännön toteutusta: Vaikka opiskelija saadaan ohjattua testiin, oppilaitos ei välttämättä saa tietoa testin tuloksesta. Erilaiset käytännöt nousivat esiin myös 16.4. pidetyssä kuulemistilaisuudessa: yhden koulutuksen järjestäjän käytäntönä on, että yksityinen asema hoitaa testauksen, ja lääkäri soittaa vastauksen rehtorille. STM:n ohjeistuksen mukaan tieto huumausaineista ei kulje terveydenhuollosta oppilaitokseen, vaan opiskelijan kautta.

Epäselvyyksiä on myös mm. sen suhteen, kuinka pelkkä huoli tulisi nostaa esiin. Lisäksi nostettiin esiin, ettei laissa oteta kantaa alkoholin käyttöön. Epäselvyyksiä toimintakäytänteissä on paikoin myös siinä, kuinka työelämässä tulisi toimia, kun herää epäily alkoholinkäytöstä työaikana.

Mitään periaatteita seulojen käyttämiseen ei ole, esim. jos opiskelija on päihdehoidossa, sovelletaan yleisiä käytänteitä työelämästä. Kaikissa ohjeissa puuttuu näkökulma ennaltaehkäisevään ja hoitovaiheen toimintaan, esim. miten seurataan päihitteettömyyttä. Opiskelijoiden hoitotahoilla on hyvin erilaiset käsitykset siitä, pitäisikö heidän ilmoittaa ammattikorkeakoululle mahdollisista huumausainekokeiluista, lääkeaineriippuvuudesta jne. Esimerkiksi, mikäli opiskelija ilmoittaa opiskeluterveydenhuollon kyselyssä yksittäisestä huumausaineiden viihdekäytöstä, pitäisikö asia selvittää ja ilmoittaa korkeakoululle, jos voisi olla riskiä päihdeiden väärinkäytöstä opintojen aikana. laissa ei oteta mitään kantaa alkoholin käyttöön, esim. harjoittelupaikan oikeuteen puhalluttaa opiskelija, mikäli on perusteltua aihetta epäillä, että opiskelija on harjoittelussa tai oppilaitoksessa laboraatioissa päihtynyt. Miten, jos opiskelija käyttää huumeita lääkinnällisiin tarkoituksiin ja ne vaikuttavat toimintakykyyn? Tätä lääkitystä ei ole missään velvollisuutta ilmoittaa (opiskelija käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen toimintakykynsä on heikentynyt.)

Aineistossa esitettiin myös kysymys, voiko opiskeluoikeuden perua, jos opiskelija ei suostu testaukseen. Koulutuksen järjestäjä on antanut kirjallisia varoituksia huumausainetestauksesta kieltäytymisestä, mutta tämä ei estä opiskelun ja harjoittelun jatkamista. *Alkoholin ja lääkkeiden väärinkäyttö jää tässä huomiotta.*

Opiskeluterveydenhuollon useissa vastauksissa nousee vahvasti esiin, että oppilaitosten ja korkeakoulujen päihdestrategiassa tai ylipäänsä prosessissa on aukkoja. Tähän liittyen opetushenkilöstö ei aina reagoi epäilyihin riittävän ajoissa tai ollenkaan. Oppilaitokset ovat pyytäneet testauksia virheellisen perusteiden, eivätkä lain edellytykset testin pyytämiseen ole täyttyneet. Kritiikkiä saa myös käytäntö, jossa pyydetäänkö testauksia varmuuden vuoksi (vapaaehtoiset hoidolliset testit), ja jotka maksaa kaupunki. Ensimmäisen positiivisen tuloksen tullessa ilmi, hoitohenkilökunta voi vain kertoa, ettei opiskelija ei voi aloittaa työssäoppimista ja kirjoittaa sairauslomaa, mutta ei voi kertoa syytä ilman opiskelijan suostumista. Haasteissa nostettiin esiin myös mm. se, ettei testejä voi pitää täysin luotettavina. (ks. lisää avovastauksesta 1, liitteestä 2).

Yhteistyökäytänteitä terveydenhuollon kanssa kuvattiin myös toimiviksi koulutuksen järjestäjien taholta. Milloin toimii, kerrotaan esim. että, prosessi on ohjeistettu, lomake käytössä ja seurantakäytännöt olemassa. Kokeemukset opiskelijoiden yhteistyöhalukkuudesta hoitotahojen kanssa vaihtelevat. Osalla toimii erinomaisesti. Positiivisena esimerkkinä nostetaan myös esiin, että päihdehoitoon liittyvissä asioissa hoitotahot ovat yleensä pidäntäneet hoitokontakteja: *yhteistyöneuvottelujen tuloksena opiskelijan hoitotaho on esimerkiksi säilynyt samana ja opiskelija on saanut tehostettua keskustelua.*

Käytännön haasteina nousi mm. se, että testaus on opiskeluterveydenhuollolle haastavaa, sillä testauspaikkoja ei ole lähellä, riittävää osaamista ei ole kaikilla, ja lisäksi tarvitaan erikoislaboratorion palveluita, joiden hankintaa on jouduttu odottelemaan. Kunnassa ei yhden vastaajan mukaan ole vaadittavan koulutuksen käynnyttä lääkäreitä. Opiskeluterveydenhuollon puolelta kerrottiin myös, ettei paikkakunnalla ole vielä ratkaistu, miten testauksesta aiheutuneet kulut laskutetaan oppilaitokselta. *"Toistaiseksi meillä on huumausainetestaukset saatu tehtyä ilman tämän lain tuomaa tukea ja apua".* Myös sunnuntaina tarvittava testaus nähdään haasteena, jos yhteistyölaboratorio ei ole auki.

Vastauksissa esitettiin, että huumausainetestauksessa tulisi riittää positiivinen testitulos. Lisäksi esitettiin, että huume-testaus tulisi voida ottaa käyttöön seulontaluonteisesti. Huumausaineiden lopettamisen tukeen tulisi myös panostaa enemmän testituloksen selvittämistä.

Menettely opiskeluoikeuden peruuttamista koskevassa asiassa ja kurinpitoasiassa (AmmL 93 §; AMKL 39 §; YOL 45 a §)

Suuri osa vastaajista kokee menettelyn opiskeluoikeuden peruuttamista koskevassa asiassa jo toimivaksi. Tosin mukana on myös toimijoita, joilla ei ole asiasta kokemusta. Milloin haasteita on koettu, tarkennustarpeet ovat moninaisia: esim. kaivataan tarkennusta mikä on tavanomaista kurinpitoa ja mikä toimintaa, joka liittyy opinto-oikeuden peruuttamisasiaan. Toinen on kirjannut, ettei heillä opiskeluoikeuksia ole peruutettu SORA-lainsäädännön perusteella, vain yleisesti kurinpidon perusteella. *Esim. jos opiskelija ei toimita huumausainetestin tuloksia, siirtyy asia kuulemisprosessiin, jossa opiskelija voidaan katsoa eronneeksi.*

Yhdessä vastauksessa tuotiin esiin, ettei kaksoisrankaistavuutta ei voi käyttää, mikä voi vaarantaa opiskeluympäristön ja muiden opiskelijoiden ja oppilaitoksen henkilöstön turvallisuutta.

Tässä yhteydessä yksittäinen vastaaja kokee myös, että vireilletulon määritelmä pitäisi muuttaa aiemmaksi. Tiedossa ei ole, miten vastaajan organisaatiossa vireilletuloaika on ymmärretty.

Muut kommentit liittyivät vastuidenjakoon ja siihen, että yksittäisen opiskelijan asioiden käsittely AMK osakeyhtiön hallituksessa on "yliampuva" tai että koulutuksen järjestäjän tulisi itse voida määritellä ne johtavassa asemassa olevat henkilöt, jotka voivat antaa kirjallisen varoituksen, *"koska oppilaitoksissa ei välttämättä ole kuin yksi rehtori, joka on yli 7000 opiskelijan oppilaitoksessa liian kaukana opiskelijasta"*. Lisäksi vedottiin siihen, että AMKL 39 § vaatisi päivittämistä, sillä *"monessa korkeakoulussa turvallisuusjohtamisen kautta on tullut toimijoita, joiden olemassaolosta yhtenä keskeisenä puuttumisesta vastaavana toimijana voisi hyvä käydä ainakin keskustelua lainsäädäntöä kehitettäessä"*.

Arkaluonteisten tietojen käsittely (AmmL 107 §; AMKL 40 §; YOL 45 b §)

Käytännöt arkaluontoisten tietojen käsittelyn osalta arvioitiin jo suurelta osin toimiviksi. Osa toi erikseen esiin, että lain edellyttämät dokumentit ja toimintaohjeet on laadittu ja ovat käytössä. Osalla otettu jo huomioon ohjeistuksissa ja mm. Wilman käytössä. Yksi vastaaja taas kertoo, että vaikka lainsäädäntö on hyvä, koulutuksen järjestäjällä ei ole riittävän suojattuja ja toimivia järjestelmiä, joihin asiat voisi joustavasti käytännön työssä kirjata. Haasteena on myös tietojen jakaminen niille, joilla on niitä oikeus katsella. Lisäksi viitattiin toukokuussa voimaan tulevaan tietosuojalakiin, joka edellyttää prosessien tarkistamista, ja mm. arkistointikäytäntöjen uudelleen suunnittelua. Yksi vastaaja arvioi nykyisten säädösten jo vastaavan GDPR-tietosuoja-asetusta. Silti vastaaja arvioi, että useassa paikassa tarvittaisiin vielä selkeää prosessia ja riittävää osaaminen sen ymmärtämiseksi, mitä ylipäätään arkaluontoinen tieto on.

Arkaluontoisen tiedon käsittely on selkeästi kuvattuna lainsäädännössä. On ilolla merkille pantavaa, että tämä nykyinen sisältö tukee tulevaa GDPR:ää vahvasti. Tässä kohtaa on lainsäätäjät onnistunut hyvin.

Epäselvyyttä arkaluontoisten tietojen käsittelyn vastuissa ilmenee esim. silloin, kun opintotoimiston henkilöstön tehtäväkuvat ovat laajoja; tällöin tietojen käsittely henkilöittäin ei toimi, ja vastaaja esitti, että oikeudet tulisi määritellä henkilön sijaan tehtävän mukaan. Osa kritiikistä oli yleisempää, kuten toteamus, että nykyinen lainsäädäntö *sitoo liikaa keskustelua ja tiedonhankintaa*. Yleisenä haasteena nähdään tiedonkulun käytännöt pedagogisissa asioissa ja arjen käytännöissä:

miten yksittäinen opettaja voi saada tiedon opiskelijan määräaikaisesta erottamisesta – opiskelija on ilmoittautunut opintojaksolle, hänet on sinne hyväksytty eli miten opettaja voi tietää, että tietyllä opiskelijalla ei ole oikeutta tulla tunnille opiskelijan kanssa voidaan tehdä esimerkiksi päihdeohjelman mukaisesti hoitoonohjaussopimus ja sopimus yhdessä hoitotahon kanssa opintosuunnitelmasta hoidon aikana, miten esimerkiksi harjoittelua koordinoiva opettaja voi tietää, ettei opiskelija saa esimerkiksi varata harjoittelupaikkaa? arkaluonteisten tietojen käsittely on tärkeää rajata vain niille henkilöille, joille asia ehdottomasti kuuluu. Miten ne kaikki muut henkilöt, jotka eivät syitä tarvitse tietää saavat kuitenkin tiedon siitä, ettei esimerkiksi opiskelijalla ole opiskeluoikeutta

Valitus opiskelijoiden oikeusturvalautakuntaan (AmmL 113 §; AMKL 58 §; YOL 83 §)

Vain yksittäiset vastaajat kokivat säädöksen erityisen epätoimivaksi, eikä niitäkään ole perusteltu kuin yhdessä vastauksessa, jossa kritiikki kohdistuu siihen, että vain harva on tietoinen asiasta. Positiiviset kommentit liittyivät siihen, että on hyvä, että opiskelijalla on mahdollisuus valittaa peruutuspäätöksestä, ja että koulutuksen järjestäjästä riippumaton oikeusturvalautakunta ottaa päätöksissään huomioon puolueettomien asiantuntijoiden arvion.

Kurinpitoa ja opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan päätöksen täytäntöönpano (AmmL 115 §; AMKL 59 §; YOL 85 §)

Vastaajissa on paljon säädökseen tyytyväisiä. Jos päätöksen tekeminen on haastavaa, täytäntöönpanoa koskevaa säädöstä pidetään jo selkeämpänä. Hyvänä nähdään, että päätös voidaan panna heti käytäntöön. Tässä kohdin on myös huomautettu, että puuttumisesta vastaavat tahot tarvitsevat erityistä suojaa, johon toivottaisiin kiinnitettävän enemmän huomiota, "jos halutaan, että kaikkein haasteellisimpiin tapauksiin myös jatkossakin ryhdytään". Ylipäänsä kokonaisuuteen toivottiin lisää huomiota, jotta prosessit saadaan kehitettyä toivutulle tasolle: tarvitaan spesifiä osaamista, mutta myös rahallista satsausta.

Lisäksi nostettiin esiin jälleen kysymys siitä, miksi kyselyssä ei ole käsitelty opiskeluoikeuden pidättämistä:

aivan keskeinen asia, jos opiskelija kieltäytyy esimerkiksi terveydentilan ja toimintakyvyn arviosta. Tämä on myös kriittinen vaihe, sillä jos edellytyksiä peruuttamiseen ei varmuudella vielä ole, mutta joita halutaan terveydenhuollon ammattihenkilön kautta selvittää, miten turvataan se, että prosessi olisi yhtä tehokas kuin peruuttaminenkin. Nythän käytäntö on osoittanut, että kun tähän kohtaan päästään, opiskelija ymmärtää tilanteensa ja vaihtaa vähin äänin toiseen oppilaitokseen/korkeakouluun.

Opiskeluoikeuden pidättämiseen viitataan muissa osioissa yksittäisissä vastauksissa tilanteissa, joissa odotetaan opiskelijan toimittamia lausuntoja tai muita selvityksiä terveydestä tai toimintakyvystä.

Tiedonsaantioikeus (AmmL 109 §; AMKL 65 §; YOL 90 a §)

Suuri osa on arvioinut tiedonsaantioikeutta koskevat säädökset jo toimiviksi. Kritiikkiä nousee siitä, että eri ammattiryhmien toisistaan eriävät tulkinnat vaihteluvallisuudesta viivästyttävät välillä asioiden käsittelyä. Haasteina mm. mainittiin, ettei lääkärit aina tiedosta, että heidän tulee antaa koulutuksen järjestäjälle lausunto opiskelijan terveydentilasta, tai että opiskeluterveydenhuollossa ei aina ymmärretä, että myös ammattikorkeakoululla on oikeus saada arkaluonteisia terveystietoja, jotta SORA-asioiden kanssa voidaan ylipäänsä edetä; "taho, mikä korkeakoululla saa salassapidettäviä tietoja, toimii virkavastuulla ja salassapitosäännösten velvoittamana". Haasteena nostettiin myös se, kuinka salassapitosäädösten estämättä voi antaa tietoja toiselle koulutuksen järjestäjälle myös SORA-prosessista. Yleisemmät kommentit liittyivät myös siihen, että oikeuden sijaan tulisi puhua velvoitteesta antaa tietoa ja kysytään, miten laki suhteutuu uuteen EU-direktiiviin henkilötietojen käsittelystä.

eri tahoilla on hyvin erilaiset käsitykset siitä, milloin on velvollisuus ja oikeus antaa tietoja, esim. tuleeko opiskeluterveydenhuollon tai opiskelijan muun hoitotahon olla yhteydessä ammattikorkeakouluun, jos on perusteltua aihetta epäillä, ettei opiskelija ole opiskelukykyinen mitä ja millaisia tietoja on mahdollista antaa harjoittelupaikkoihin?

Tässä lakiin toivottaisiin selkeää parannusta ja selkeyttä sen kuvaamiseksi, milloin tietoja saisi vaihtaa esimerkiksi kahden oppilaitoksen tai korkeakoulun välillä. Niissä tapauksissa, joissa opiskeluoikeuden

peruttamisen täytäntöönpanoa ei ole vielä ehditty laittaa vireille ja opiskelija päättää erota, olisi ehdottoman tärkeää saada jotain tiettyä väylää pitkin tämä lähtökohteessa koettu (vakava ja perusteltu huoli) toisen tahon tietoon toki niin, että se tapahtuu lainmukaisesti ja valvotusti.

Ei ole yksiselitteistä ketkä kaikki ovat velvollisia ilmoittamaan tai saamaan tietoa. Yksittäisen henkilökunnan jäsenen voi olla vaikeaa päättää pitääkö hänen kertoa vai ei, jos on epävarma voi tärkeä tieto jäädä ilmoittamatta.

Liite 1: Aineistosta nousseita kysymyksiä ja vastaajille epäselviä seikkoja

Alle on koottu listaus ei ole täysin kattava, vaan antaa kuvan kysymysten ja epäselvien seikkojen kirjosta.

- *Opiskelijaksi ottamisen vaihe ja päätös olla ottamatta hakijaa opiskelijaksi: epäselvyyttä siitä, milloin tehdään muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös.*
- *Miten laaditaan valintaperusteet, joissa YOL 37 a § toteutuu?*
- *Jos opiskelija on tuomittu rikoksesta, kuinka pitkään tämä vaikuttaa soveltuvuuteen?*
- *Jos opiskelija ei itse kerro salassa pidettävää tietoa, tieto ei välity.*
- *Puuttuu menettelytapa sille, kuinka informoida muita oppilaitoksia, kun prosessi on kesken: esim. kun opiskelija lähetetään huumausainetestaukseen, hän useasti katoaa. Opiskelija voi aloittaa toisessa oppilaitoksessa saman SORA-tutkinnon.*
- *Kun opinto-oikeutta ei ole peruutettu keskeneräisen tai epäselvän prosessin takia, tieto ei lähde Valviralle. Opiskelija on katsottu vaan eronneeksi.*
- *Tarvitaan tarkennusta sille, voiko opiskeluoikeuden peruuttaa määräajaisesti.*
- *Tulkinta-apua opiskeluoikeuden peruuttamisen kriteereille: kynnys peruuttamiselle on suuri, jos kriteerinä on potilasturvallisuuden vaarantuminen, esim. vaarantuuko turvallisuus, jos opiskelija ei pysty menemään harjoitteluihin?*
- *Miten ja millä oikeudella ammattikorkeakoulu voi vaatia lisäselvityksiä huolen herätessä? Nyt tulkinta on usein se, että jotain pitää tapahtua, jotta opiskelija voidaan velvoittaa tutkimuksiin.*
- *Montako kertaa opiskelijalla on lupa suorittaa opintojaksoja, jotta hän pääsee niistä läpi? Esim. lääkehoitdon opinnot.*
- *Jos opiskelijalta esimerkiksi hylätään harjoittelu kaksi kertaa, onko opiskelijalla oikeus mennä tutkintotähtänsä mukaisesti yrittämään vielä kerran harjoittelua ilman opiskelukyvyn arviointia -> ennaltaehkäisevät toimenpiteet, miten ja millä oikeudella voi vaatia opiskelijaa menemään tiettyihin harjoittelupaikkoihin, esim. jotta ohjausta olisi enemmän tarjolla.*
- *Millaiset erityisjärjestelyt ovat sallittuja ajatellen tulevaa potilastyötä? Mitään valtakunnallisia ohjeita siitä, mistä opiskelijan tulisi selvittää ajatellen potilasturvallisuutta ei ole olemassa, esim. erillisen koetilan käyttö.*
- *Teoriaopetukseen liittyvät rajaukset epäselviä. Voiko olla huumausaineiden vaikutuksen alaisena teoriaopintoissa?*
- *Rikostaustatutkimuksen esittämiseen liittyvät tulkintaerot eri ammattikorkeakouluissa [ja muilla koulutusasteilla].*
- *Haasteena on "harmaa" alue, jossa huoli opiskelijasta on herännyt sekä opettajien että opiskelutoverien taholta, mutta ei varsinaisesti ole kyse sairaudesta tai päihteistä.*
- *Kenellä on lupa tietää, ettei opiskelija voi terveydellisistä syistä mennä harjoitteluun?*
- *Koulutuksen järjestäjä pyytää SORA lausunnot, ristiriitatilanne salassapitosäädösten ja eri lakien alla toimivien (opettajat, th kuraattorit) kesken*

- *Terveystilasta tahallisesti ilmoittamatta jättämisellä hakuprosessissa ei ole mitään vaikutuksia. Voisiko ajatella, että tässä huomioitaisiin myös mahdollinen opiskeluoikeuden pidättäminen ilmoitettavana asiana?*
- *Peruuttamispäätös saadaan vain opiskelijalta tai muilta kouluilta, miksei Valviralta?*
- *Olisiko tiedonsiirto mahdollista Kosken kautta?*
- *Voisiko opiskeluoikeuden peruuttamista käyttää matalammalla kynnyksellä ja silloin se olisi myös helpommin palautettavissa, jos opiskelijan opiskelukyky on parantunut.*
- *Mitä ja kuka vastaa, jos opiskeluoikeutta ei pidätetä ja opiskelija vaarantaakin tulevana ammattilaisena potilasturvallisuuden? opiskelijalle ei voida myöntää rajoitettua ammatinharjoittamisoikeutta esim. mahdollisuus rajata oikeus työskennellä lasten parissa, mikäli rikostaustaotteessa on merkintä.*
- *Toivomme, että SORA-lain opinto-oikeuden puuttumiseen mahdollistamia keinoja sekä tiedonanto-oikeutta mm. Valviralle voitaisiin laajentaa.*
- *Jos opiskelijalle on tarpeen tehdä laajoja lääkärin tms. tutkimuksia, maksavat ne oletettavasti myös paljon. Voisiko ne saada julkisen terveydenhuollon maksettavaksi? Selkeää polkua julkisen terveydenhuollon piiriin ei ole olemassa vakavimpien tapauksien kohdalla*
- *Kaikilla kouluasteilla on opiskelijoina tapauksia, jotka indikoivat jatkuvaa ja vakavaa vaaraa koko yhteisölle. Näihin tapauksiin ei voida puuttua silloin, kun opiskelija ei ole ns. SORA-aloilla.*
- *Missä vaiheessa opiskelija tulee ja voidaan lähettää terveystilan ja toimintakyvyn arviointiin liittyviin tutkimuksiin? Millainen huoli on perusteltu ja riittävä tutkimuksiin lähettämiseksi? Miten ammattikorkeakoulu voi vastata tutkimuksista, sillä siltä puuttuu pätevyyttä arvioida tarvittavia tutkimuksia. Millainen kynnys tutkimuksiin lähettämiseksi on, kun ammattikorkeakoulu vastaa kustannuksista. Opiskelijan näkökulmasta olisi parasta, että terveydenhuolto vastaisi tutkimuksista, jolloin opiskelija olisi laajemmin hoidon piirissä.*
- *Miten ammattikorkeakoulu voi saada tiedot peruuttamispäätöksistä, kun tieto peruuttamispäätöksestä perustuu hakijan omaan ilmoitukseen? Rikostaustaote saadaan nähtäväksi, mutta valtakunnalliset toimintakäytänteet ja yhteiset periaatteet esimerkiksi opiskeluoikeuden peruuttamisesta tai toiseen tutkintoon ohjaamisesta puuttuvat. Vireilläolevasta opiskeluoikeuden peruuttamisprosessista annetaan tieto siirto-opiskelijan hakuprosessissa, mutta ei yhteishaussa. Tämä mahdollistaa opiskelijalle korkeakoulusta eroamisen ja haun toiseen korkeakouluun kesken prosessin.*
- *Toimintakäytänteet, mistä, miten ja milloin ammattikorkeakoulun tulee olla yhteydessä Valviraan puuttuvat.*
- *Terveystilan arviointi on pitkä prosessi eikä koululääkäri yhdellä vastaanottoajalla uskalla/voi tehdä päätöksiä mitkä vaikuttavat suuresti opiskelijan elämään. Jos arviointi tehdään muualla, opiskeluaikaa kuluu hukkaan, eikä kukaan hyödy tilanteesta. Tähän olisi hyvä saada joku selkeä ohjeistus. Tarvitaanko koululääkärille varata pitkä aika, jos joka tapauksessa ohjataan muualle terveystilan arviointiin esim. psyk. pkl:lle?*
- *Oppisopimus: Mikä olisi hyvä menettelytapa niin, että sopimusosapuolten oikeudet ja velvoitteet toteutuvat oppisopimuksen aikana SORA-lain kannalta?*
- *Oppisopimus: Mikä on työlainsäädännön mukaisen purkuperiaatteen ja opiskeluoikeuden peruuttamisen välinen suhde?*
- *Tarkennusta opiskeluoikeuden peruuttamiselle tarvittaisiin, voisiko sitä käyttää määräaikaisena? Suuri ongelma on se, ettei kukaan pysty sanomaan, ettei ihminen olisi jossain vaiheessa opiskelukykyinen. Opiskeluoikeuksia ei peruuteta määräajaksi. Käytäntö on vieras ja mikäli selvää potilasturvallisuutta vaarantavaa ei ole esillä, mitään tarvetta opiskelujen keskeyttämiselle ei nähdä.*

Liite 2. Laajoja avovastauksia

Avovastaus 1:

Oppilaitoksen ja potilasturvallisuuden näkökulmasta päihtynyt tai huumausaineiden alaisena toimiva opiskelija on turvallisuusriski työssäoppimispaikalla. Oppilaitos ei halua tätä riskiä ottaa, sillä se myös heikentäisi oppilaitoksen mainetta sekä vaikeuttaisi työssäoppimispaikkasopimusten saamista jatkossa, millä voi myös olla taloudellisia seuraamuksia oppilaitokselle. Opiskelijoita tulisi voida testata SORA-lain nojalla jo n. 3 viikkoa ennen työssäoppimisen alkamista. Nyt oppilaitos ohjaa opiskelijat etukäteen opiskeluterveydenhuoltoon, jossa tehdään hoidolliset huumausainetestit. Nämä tulee kalliiksi myös kaupungille, koska tässä tilanteessa kaupunki toimii huumausainetestien maksajana, eikä oppilaitos. Vastaus huumausainetestistä tulee myös melko hitaasti, joka voi viivästyttää työssäoppimisjakson alkamista ja sikäli kun opiskelijalla pitäisi olla vähintään 2 puhdasta huumausaineseulavastausta. Hoidolliseen huumausainetestaukseen liittyy myös se ongelma, että mikäli testitulos olisi varmistettu positiivinen, niin sitä ei voida ilmoittaa oppilaitokselle muuta kuin opiskelijan suostumuksella siten, että hän itse toimittaa laboratoriokoeyleytteenvedon, ellei sitten turvallisuuspykälän perusteella, vai voidaanko silloinkaan ilmoittaa, jos opiskelija kieltää ilmoittamasta varmistetun positiivisen huumausainetestinäytteen? Tästä terveydenhoitajalla ja lääkärillä tulisi kuitenkin olla varmuus, mitä tietoa voidaan ilmoittaa oppilaitokselle ja missä vaiheessa. Nyt oppilaitokselle voidaan ilmoittaa, että opiskelija ei ole kykenevä aloittamaan työssäoppimista ja kirjoitetaan esim. sairauslomia pari viikkoa. Huumausainetestaukseen ohjattaessa terveydenhuollon ja oppilaitoksen prosessi tulisi olla kunnossa. On ollut tilanteita, joissa opiskelija on ollut menossa testiin, muttei kuitenkaan ole muistanut ottaa henkilöliikennekortista mukaan tai on mennyt väärän sairaanhoitopiiriin laboratorioon ohjeistuksesta huolimatta tai huoltaja on ollut vastahakoinen testaukseen viemiseen. Nämä ovat opiskelijan kannalta todella ikäviä tilanteita. Opiskelija on tavallaan syytön ennen kuin toisin todistetaan. Terveydenhuollon ohjeistus tulee olla kaikilta osin selkeää. Lisäksi SORA-testauksella ei muutoinkaan välttämättä saada selville huumepositiivisia, koska laboratoriossa ei saa olla wc:ssä tai sen läheisyydessä näköyhteydessä laboratoriotyöntekijää, eikä kameraa saa pitää päällä näyttenoton aikana. Laboratoriohoitaja voi vain kuunnella, mitä vessassa tapahtuu.-- Varsinaisia huumausaineiden käyttäjiä ei saada kiinni yksityisyyden suojan vedoten. Oppilaitoksen kurinpitomenettelyä voidaan kuitenkin käyttää ja oppilaitos voi tehdä itsenäisen päätöksen olla laittamasta opiskelijaa työssäoppimiseen joka tapauksessa. Huumausainetestauksessa on myös se pulma, että oppilaitos on pyytänyt opiskelijoita allekirjoittamaan opintoihin tullessaan päihitteettömyyssitoumuksen. Sen nojalla opiskelijaa ei voida kuitenkaan velvoittaa SORA-huume testiin, koska sitä ei mielestämme voida pitää juridisena asiakirjana, koska siinä opiskelija ei tiedä, mihin hän antaisi suostumuksensa etukäteen. Oppilaitoksella on päihdestrategia, jota on uusittu SORA-lain henkeä vastaavaksi tai jota työskennetään parhaillaan. Myös sellainen näkökohta, että jos opiskelija on vahvasti päihtynyt ja siis mahdollisesti huumausaineiden käytön alaisena, niin periaatteessa kaupunkimme ohje on, että ei saisi työskennellä yksin. Opiskeluterveydenhoitaja on kuitenkin useimmiten yksin oppilaitoksessa. Jos opiskelija olisi siis varsin päihtynyt, ongelma pitäisi ratkaista siten, että esim. kuraattori haettaisiin paikalle viereiseen huoneeseen "päivystämään" tilannetta, koska muutoinhan opiskelijaa ei voida haastatella niin, että vaihtolovelvollisuus säilyy. Jos opiskelija käyttäytyy aggressiivisesti, kutsutaan poliisi.

Avovastaus 2:

Mielestäni SORA-alat ovat hyvin katettuna, tosin sähköala, kone- ja metallialallakin voi sattua vakavia tapaturmia, jos opiskelija työskentelee päihtyneenä tai hänellä on vakavia mielenterveysongelmia. SORA-opas on hyvä perusopas, mutta SORA-lain soveltaminen käytännössä on tuottanut useita ongelmallisia tilanteita. SORA-prosessi on opiskelijan kannalta äärimmäisen raskas prosessi, samoin huumausainetestausprosessi, mikäli siihen joudutaan lähtemään. Nämä pitää pystyä hoitohenkilökunnan taholta hoitamaan ammattitaitoisesti ja tietoon perustuen. On tunnettava myös hoitohenkilökunnan eettinen ja oikeudellinen vastuu. Näistä ei SORA-laissa ole selkeitä ohjeita käytännön toteutusta ajatellen. Esim. alkometriin puhallutuslaite on oppilaitoksen omistama, mutta siihen vaaditaan kahden henkilön läsnäolo opiskelijan lisäksi. Vastausta ei kuitenkaan saisi SORA-oppaan mukaan kertoa oppilaitokselle, vaikka toinen puhallutustilanteessa mukana oleva saattaa olla oppilaitoksen kuraattori. Hoitohenkilökunnalta SORA-prosessiin tai SORA-huume seuloihin lähettäminen on myös todella työläs prosessi ja saattaa keskeyttää koko muun normaalin vastaanottotoiminnan useammaksi tunniksi. Vastausten odottelu 2-3 viikkoa ja niiden antaminen ja prosessien selvittäminen opiskelijalle on tarkkuutta vaativaa ja työlästä, jotta riittävät tiedot tulee annettua opiskelijan oikeusturva huomioiden. Kirjaamiset potilastietoihin tulee olla kattavat ja riittävän laajat. Lainsäädäntö ei ole aivan selkeä kaikilta osin. Juurikin tämä, että opiskelijaa pitäisi voida testata ennen työssäoppimista, jos sellainen on tulossa tai jos tiedetään, että esim. lähihoitajat ovat menossa vierailulle päiväkotiin tai oppilaitokseen tulee vierailijoita, niin opiskelijan työkykyisyys tulisi pystyä selvittämään ennen tätä. Käytännön salityöskentelyä on jatkuvasti opintojen aikana teoriaopinnoissa. Olisi myös kiintoisaa tietää, mitkä ovat ne terveydelliset seikat, jolloin opiskeluoikeus voitaisiin peruuttaa kokonaan. Usein on kuitenkin niin, että opiskelijan

mielialahäiriö voi olla vaikea esim. ahdistuneisuus, masentuneisuus tai paniikkihäiriö, mutta se ei kuitenkaan kokonaan estä opiskelua, mutta lisää poissaolojen määrää säännöllisesti. Opiskelijalla voi olla myös jokin vielä vakavampi mielenterveyshäiriö, joka pysyy kuitenkin lääkityksellä hallinnassa, mutta voi tulla tilanne, jos opiskelija jättää lääkkeit ottamatta. Terveystila voi romahtaa äkisti. Tässäkin tilanteessa opiskelija voidaan laittaa opintojen määräaikaiselle keskeytykselle esim. 1/2v-1v ja opiskelijan opiskelukykyisyys ja terveystila voidaan arvioida opiskeluterveydenhuollossa ennen opintoihin palaamista. Tästä opiskelijalle voidaan antaa lääkärin T-lausunto soveltuvuudesta alalle. Opintojen aikana voidaan kirjoittaa myös V-lausunto, jos on tarve opintojen määräaikaiselle keskeytykselle. Pitkiä sairauslomia ei suositeta, koska niistä on opiskelijalle haittaa opintotuen saamisen suhteen. Muutaman viikon sairauslomia on voinut olla. Oppilaitoksen toive on myös ollut, että määräaikaiset keskeytykset olisivat 1/2v-1v mittaisia, jotta opiskelija voi hoitaa itsensä opiskelukykyiseksi. Toisaalta on myös havaittu, että useinkaan opintojen määräaikainen keskeytys ei ole hyvä ratkaisu opiskelijan kannalta. Nuori saattaa syrjäytyä sen aikana kokonaan ja päivärytmi voi kadota. Lisäksi voi tulla muita sosiaalisia ongelmia ja nuori ei välttämättä pala enää opintoihin myöhemminkään. SORA-lainsäädäntöä tulisi kehittää yhteistyössä koulutuksen järjestäjien ja opiskeluterveydenhuollon kanssa siten kun SORA-lainsäädännön toimivuudesta käytännössä on saatu kokemusta. Suosittelemme ottamaan käyttöön lähihoitajaopiskelijoiden valintakokeet. Nyt opiskelemissa on paljon eriasteisista mielenterveysongelmista kärsiviä nuoria ja aikuisiakin. Aikuisopiskelijoilla on sentään ollut käytössä hakuvaiheen terveystilaselvitys ja haastattelu, jossa näistä asioista on kysytty suoraan. Opiskelija voi myös valehdella ja jättää kertomatta terveystilaansa liittyvän esteen, mikä saattaa tulla myöhemmin opinnoissa esille. Tällöin opiskeluoikeuden peruuttaminen voi tulla kyseeseen, mutta sekään ei ole yksinkertainen prosessi. Siitä ei ole vielä kokemusta.

Liite 3. Kyselylomake

Hyvä vastaaja,

tämä on ammatillisen koulutuksen järjestäjille, ammattikorkeakouluille ja yliopistoille suunnattu kysely, jolla kartoitetaan kokemuksia ja toimeenpanon tilannetta SORA-lainsäädännön soveltamisessa. Kysely on suunnattu soveltuvien osin myös opiskeluterveydenhuollon toimijoille. Kysely sisältyy opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämään, vuosille 2018–2020 ajoittuvaan SORA-selvitykseen. Sen tavoitteena on arvioida ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen SORA-lainsäädännön soveltamiseen liittyviä käytäntöjä sekä arvioida SORA-lainsäädäntöä koskevat mahdolliset kehittämistarpeet selvityksessä saatujen tietojen pohjalta.

Tulokset raportoidaan siten, ettei vastaajia voi tunnistaa. Lisätietoa kyselystä antaa opetus- ja kulttuuriministeriöstä Anne Mårtensson (anne.martensson@minedu.fi, 029 533 0104) ja Opetushallituksesta Kaisa Rätty (kaisa.ratty@oph.fi, 029 533 1694). Kyselylomakkeen osalta lisätietoja antaa Laura Jauhola (laura@owalgroup.com, 050 443 1841).

Huomioitthän, että kysely tulee täyttää kerralla, eli sitä ei voi tallentaa kesken vastauksen.
Kiitos jo etukäteen vastauksista!

* 1. Organisaation nimi:

Taustatiedot

* 2. Vastaajan organisaatio

- ☐ ammatillisen koulutuksen järjestäjä
- ☐ ammattikorkeakoulu
- ☐ yliopisto
- ☐ opiskeluterveydenhuollon toimija
- ☐ muu, mikä?

* 3. Järjestämme SORA-tutkintoja

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

SORA-lainsäädännön soveltamista koskevat toimintatavat ja kokemukset

* 4. Järjestämme SORA-tutkintoihin johtavaa koulutusta, jossa koulutukseen tai ammatissa toimimiseen liittyy

	Kyllä	Ei
Alaikäisten turvallisuutta koskevia vaatimuksia	☐	☐
Potilas- tai asiakasturvallisuutta koskevia vaatimuksia	☐	☐
Liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia	☐	☐

5. Keskimääräinen tutkintoa suorittavien opiskelijoiden määrä vuosittain (kaikki tutkinnot, ml. SORA-tutkinnot):

- ☐ alle 100
- ☐ 100 – 500
- ☐ 501 – 1000
- ☐ 1001 – 3000
- ☐ 3001 – 6000
- ☐ 6001 - 9000
- ☐ yli 9000

* 6. Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilatiedot:

	Ei	Kyllä
Kysytäänkö opiskelijaksi SORA-tutkintoon hakeutuviltanne terveydentilatietoja?	☐	☐
Kuvatkaa käytäntöjanne koulutuksittain/ tutkinnoittain:		
Jos kysytte, ovatko saadut tiedot näkemyksenne mukaan luotettavia?	☐	☐
Kuvatkaa käytäntöjanne koulutuksittain/ tutkinnoittain:		
Jos kysytte, hyödynnetäänkö saatuja tietoja?	☐	☐
Kuvatkaa käytäntöjanne koulutuksittain/ tutkinnoittain:		

* 7. Miten kartoitatte mahdollisia opiskelun esteitä ja ratkaisuvaihtoehtoja niiden poistamiselle opiskelijaksi ottamisen vaiheessa?

* 8. Mitä toimia/toimenpiteitä käytätte hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvien opiskelun esteiden poistamiseksi (esim. ohjausta, tukea tai apuvälineitä)?

* 9. Oletteko järjestäneet pääsy- tai soveltuvuuskokeita SORA-tutkintoihin opiskelijaksi hakeutuville?

- ☐ Ei
- ☐ Kyllä

Ei: Miksi kokeita ei ole järjestetty?

Kyllä: Mitä merkitystä kokeiden järjestämisellä on ollut opiskelijoiden soveltuvuuden varmistamiseen? Kertokaa myös, miten olette todentaneet vaikuttavuuden?

* 10. Kuinka monta hakijaa ei ole otettu opiskelijaksi oppilaitokseesi tai korkeakouluusi vuosittain sen takia, että hakijan ei ole katsottu olevan terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun? (syötä lukumäärä tai "en osaa sanoa")

2013

2014

2015

2016

2017

Kuinka moni on hakenut
muutosta vuosittain?

* 11. Kuvaile lyhyesti sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan, tekniikan ja liikenteen, luonnonvara- ja ympäristöalan sekä humanistisen ja kasvatustieteiden tapauksia, joissa on jouduttu harkitsemaan opiskeluoikeuden peruuttamista tai on tehty peruuttamispäätös:

12. Jos tapausten käsittelyssä on ollut ongelmia, mihin ne ovat liittyneet?

- * 13. Missä vaiheessa opiskelijaksi ottamista teette päätöksen, ettei hakijaa voi ottaa opiskelijaksi terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvän syyn takia? Tehdäänkö tällaisissa tapauksissa muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös? Jos ei, miten asia hoidetaan?

- * 14. Miten opiskelun kuluessa (ml. työpaikalla tapahtuva oppiminen) on varmistettu opiskeluoikeuden peruuttamiseen mahdollisesti johtavien seikkojen oikea-aikainen tunnistaminen ja puuttuminen? Voit arvioida kysymystä SORA-lainsäädännön tavoitteiden (potilas- ja asiakasturvallisuus, liikenteen turvallisuus, alaikäisten turvallisuus, opiskelu- ja työyhteisön turvallisuus) sekä yksittäisen opiskelijan oikeusturvan näkökulmasta.

- * 15. Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen ja muihin tukitoimiin

	Ei	Kyllä
Onko opiskelijoita ohjattu kuntoutukseen tai muihin tukitoimiin?	☐	☐
Ohjattujen opiskelijoiden määrä vuonna 2017:		
Onko kuntoutuksen tai muiden tukitoimien palveluja järjestetty sosiaali- ja terveydenhuollosta?	☐	☐
Ohjattujen opiskelijoiden määrä vuonna 2017:		
Onko palveluja hankittu muualta; mistä?	☐	☐
Ohjattujen opiskelijoiden määrä vuonna 2017:		

* 16. Opiskelijoiden siirrot:

	Ei	Kyllä
Onko opiskelijan kanssa selvitetty hänen mahdollisuuksiaan hakeutua SORA-tutkinnon sijaan johonkin muuhun tutkintoon johtavaan koulutukseen?	☐	☐
Jos on, kuvaile käytäntöjä:		
Onko opiskelijoita heidän suostumuksellaan siirretty muuhun tutkintoon johtavaan koulutukseen?	☐	☐
Jos on, kuvaile käytäntöjä:		

* 17. Kuinka monta opiskeluoikeuden peruuttamispäätöstä koulutuksen järjestäjäsi tai korkeakoulusi on tehnyt vuosittain? (Syötä lukumäärä tai "en osaa sanoa")

2013	
2014	
2015	
2016	
2017	

* 18. Kuinka monessa tapauksessa opiskeluoikeus on palautettu? (Syötä lukumäärä tai "en osaa sanoa")

2013	
2014	
2015	
2016	
2017	

* 19. Miten ja kenelle tiedotatte SORA-asioista?

* 20. Kuvaile, miten SORA-lainsäädännön toimeenpano on ohjattu ja vastuutettu työpaikallasi.

21. Mikäli ulkopuolista neuvontaa on tarvittu SORA-lainsäädännön soveltamisessa, mistä sitä on hankittu tai ohjeistettu hankkimaan?

22. Kuvaa ja arvioi eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön ja tiedonvaihdon toimivuutta sekä sen mahdollisia kehittämistarpeita (esim. työelämä, koulutuksen järjestäjät, ammattikorkeakoulut, yliopistot, sosiaali- ja terveydenhuolto, poliisi, Valvira ja Trafi).

SORA-lainsäädännön vaikuttavuus, toimivuus ja kehittämistarpeet

23. Onko SORA-lainsäädännön mukaisilla toimilla saatu parannettua koulutuksen aikana

	Ei	On
Alaikäisten turvallisuutta?	☐	☐
Perustele vastaustasi:		
Potilas- ja asiakasturvallisuutta?	☐	☐
Perustele vastaustasi:		
Liikenteen turvallisuutta?	☐	☐
Perustele vastaustasi:		
Opiskelu- ja työyhteisön turvallisuutta?	☐	☐
Perustele vastaustasi:		
Muiden opiskelijoiden ja opiskelijan omaa turvallisuutta?	☐	☐
Perustele vastaustasi:		
Opiskelijoiden oikeusturvaa?	☐	☐
Perustele vastaustasi:		

* 24. Arvioi SORA-lainsäädännön soveltamisalan tai -alojen kattavuutta sekä lainsäädännön selkeyttä ja sovellettavuutta käytännössä. Miten kehittäisit SORA-lainsäädäntöä?

Lainsäädäntö on saatavilla Finlex-palvelussa, <http://www.finlex.fi/fi/laki/>

Lyhenteet:

AmmL: Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017)

AMKL: Ammattikorkeakoululaki (932/2014)

YOL: Yliopistolaki (558/2009)

	Ei toimi lainkaan				Toimii jo hyvin
SORA-lainsäädännön soveltamisala: Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta 20 §; valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 11 §; valtioneuvoston asetus yliopistoista 2 a §.	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Esteettömyys ja opiskelijaksi ottamisen edellytykset (AmmL 38 §, 40 §; AMKL 26 §; YOL 37 a §)	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Opiskelijavalintaan liittyvä tiedonsaanti (AmmL 41 §; AMKL 27 §; YOL 37 b §)	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Opiskeluoikeuden peruuttaminen (AmmL 81 §; AMKL 33 §; YOL 43 a §)	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Opiskeluoikeuden peruuttamiseen liittyvä tiedonsaanti (AmmL 82 §; AMKL 34 §; YOL 43 b §)	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Opiskeluoikeuden palauttaminen (AmmL 83 §; AMKL 35 §; YOL 43 c §)	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Huumausainetestaus (AmmL 84 §; AMKL 36 §; YOL 43 d §)	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					

	Ei toimi lainkaan				Toimii jo hyvin
Menettely opiskeluoikeuden peruuttamista koskevassa asiassa ja kurinpitoasiassa (AmML 93 §; AMKL 39 §; YOL 45 a §)	☐	☐	☐	☐	☐

Perustele vastaustasi:

Arkaluonteisten tietojen käsittely (AmML 107 §; AMKL 40 §; YOL 45 b §)

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Perustele vastaustasi:

Valitus opiskelijoiden oikeusturvalautakuntaan (AmML 113 §; AMKL 58 §; YOL 83 §)

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Perustele vastaustasi:

Kurinpitoa ja opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan päätöksen täytäntöönpano (AmML 115 §; AMKL 59 §; YOL 85 §)

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Perustele vastaustasi:

Tiedonsaantioikeus (AmML 109 §; AMKL 65 §; YOL 90 a §)

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Perustele vastaustasi:

Kysymykset opiskeluterveydenhuollon edustajille

* 25. Opiskelijoiden ohjaus kuntoutukseen ja muihin tukitoimiin

	Ei	Kyllä
Onko opiskelijoita ohjattu kuntoutukseen tai muihin tukitoimiin?	☐	☐
Ohjattujen opiskelijoiden määrä vuonna 2017:		
Onko kuntoutuksen tai muiden tukitoimien palveluja järjestetty sosiaali- ja terveydenhuollosta?	☐	☐
Ohjattujen opiskelijoiden määrä vuonna 2017:		
Onko palveluja hankittu muualta; mistä?	☐	☐
Ohjattujen opiskelijoiden määrä vuonna 2017:		

26. Onko SORA-säännösten soveltamiseen liittynyt ongelmia opiskeluterveydenhuollossa seuraavissa tilanteissa? Kuvatkaa myös, minkälaisia ongelmia soveltamiseen on liittynyt.

	Ei lainkaan				Merkittäviä ongelmia
Terveystilan ja toimintakyvyn arviointi henkilön hakeutuessa opiskelijaksi	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Huumausainetestaus	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Terveystilan ja toimintakyvyn arviointi opiskeluoikeuden peruuttamisvaiheessa	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Kuntoutukseen tai hoitoon ohjaaminen opiskeluoikeuden peruuttamisen jälkeen	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					
Terveystilan ja toimintakyvyn arviointi opiskeluoikeuden palauttamisvaiheessa	☐	☐	☐	☐	☐
Perustele vastaustasi:					

27. Miten ja kenelle tiedotatte SORA-asioista?

28. Mikäli ulkopuolista neuvontaa on tarvittu SORA-lainsäädännön soveltamisessa, mistä sitä on hankittu tai ohjeistettu hankkimaan?

29. Kuvaa ja arvioi eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön ja tiedonvaihdon toimivuutta sekä sen mahdollisia kehittämistarpeita (esim. työelämä, koulutuksen järjestäjät, ammattikorkeakoulut, yliopistot, sosiaali- ja terveydenhuolto, poliisi, Valvira ja Trafi)

30. Arvioi SORA-lainsäädännön soveltamisalan tai -alojen kattavuutta sekä lainsäädännön selkeyttä ja sovellettavuutta käytännössä. Miten kehittäisit SORA-lainsäädäntöä?

31. Mikä on yleisarviosi SORA-lainsäädännöstä?